

รูปแบบการสื่อสารการท่องเที่ยวจังหวัดนนทบุรี
กรณีศึกษา การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด

โดย
นายสง่า ชูตระกูลทอง

วันที่..... - 4 S.A. 2552
เลขทะเบียน..... 011806 ๑.๒

๑๙๗.
๙๑๕,๙๓๐๔
๕๑๕๒๕
ม.ก.ร.๕๕๓๗.

สารนิพนธ์เล่มนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสื่อสารการท่องเที่ยวยและบันเทิง
คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก
พ.ศ. 2552

**Tourism Communication Patterns in Nonthaburi Case Study Preservation
Tourism of Mon Community, Kohkred**

By

Mr. Sanga Chootrakoontong

**A Study Report Submitted in Partial Fulfillment of the
Requirements for the Master Degree of Communication Arts
Department of Tourism and Entertainment Communication**

Faculty of Communication Arts

KRIRK UNIVERSITY

2009

มหาวิทยาลัยเกริก

คณะนิเทศศาสตร์

สารนิพนธ์

ของ

นายสง่า ชูตระกูลทอง

ศึกษาเรื่อง

รูปแบบการสื่อสารการท่องเที่ยวจังหวัดนนทบุรี

กรณีศึกษา การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด

นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการสื่อสารการท่องเที่ยวและบันเทิง

เมื่อวันที่ 27 เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๒

ประธานกรรมการสารนิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ ดร. สมควร กวียะ)

กรรมการสารนิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ ดร. บุญศรี พรหมมาพันธุ์)

กรรมการสารนิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ อรทัย ศรีสันติสุข)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ ประจัน วัลลิโก)

กรรมการสารนิพนธ์

(อาจารย์มัทธา อารยะเกษมธรากร)

หัวหน้าสาขาวิชา

(รองศาสตราจารย์ ดร. สมควร กวียะ)

คณะบดีคณะนิเทศศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร. สมควร กวียะ)

หัวข้อสารนิพนธ์	รูปแบบการสื่อสารการท่องเที่ยวจังหวัดนนทบุรี กรณีศึกษา การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด
ชื่อผู้เขียน	นายสง่า ชูตระกูลทอง
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	สาขาวิชาการสื่อสารการท่องเที่ยวและบันเทิง/คณะนิเทศศาสตร์/ มหาวิทยาลัยเกริก
อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์	รองศาสตราจารย์ ประจัน วัลลิโก
ปีการศึกษา	2551

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เพื่อศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และศึกษาบทบาทผู้นำชุมชนที่มีผลต่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยการสังเกตและการสัมภาษณ์เจาะลึก ประกอบด้วยกลุ่มผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชนมอญเกาะเกร็ด หน่วยงานและบุคคลภายนอก รวมทั้งสิ้น 29 คน

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสื่อสารปรากฏขึ้นในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด ประกอบด้วย 4 รูปแบบ คือ 1) การสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ 2) การสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ และมีปฏิริยาโต้ตอบมาก 3) การสื่อสารสองทางที่เป็นทางการแต่มีปฏิริยาโต้ตอบน้อย 4) การสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการ ในส่วนของผู้นำชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ดนั้น ประกอบด้วย ผู้นำที่เป็นทางการ ได้แก่ นายอำเภอ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. หน่วยงานภายนอก และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ เจ้าอาวาส ผู้อาวุโส เจ้าของกิจการเรือเช่าข้ามฟาก โดยกลุ่มผู้นำนี้ต่างมีบทบาทร่วมกันในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี นับตั้งแต่การก่อตั้ง การดำเนินการ การประสานงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด รวมไปถึง การกำหนดแผนการจัดการ และกฎระเบียบการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การดูแลและบริการนักท่องเที่ยว รวมทั้งการแก้ไขปัญหา

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์เรื่อง รูปแบบการสื่อสารการท่องเที่ยวจังหวัดนนทบุรี กรณีศึกษา การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคามหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต การวิจัยครั้งนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยดี เนื่องจากความกรุณาและช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ประชัน วัลลิโก อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ซึ่งได้ให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทางการศึกษาที่เป็นประโยชน์ยิ่ง และตรวจสอบเนื้อหาของสารนิพนธ์โดยละเอียด เพื่อปรับปรุงให้ สารนิพนธ์ฉบับนี้มีความสำเร็จสมบูรณ์ที่สุด และขอขอบคุณอาจารย์มูทิตา อารยะเศรษฐากร ผู้เปิด หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต ที่เปิดโอกาสให้ผู้ศึกษาได้เรียนจบประสบความสำเร็จ

นายสง่า ชูตระกูลทอง

มหาวิทยาลัยเกริก

พ.ศ. 2551

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(1)
กิตติกรรมประกาศ	(2)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	8
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	9
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	9
1.5 นิยามศัพท์	9
บทที่ 2 แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	12
2.1 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	12
2.2 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการสื่อสาร	25
2.3 แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม	35
2.4 แนวคิดเรื่องกลุ่ม ผู้นำชุมชน	40
2.5 กรอบแนวคิดในการศึกษา	56
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	58
3.1 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย	58
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	59
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล	60
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	62

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัย	63
4.1 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี	63
4.2 รูปแบบการสื่อสารที่ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ชุมชนมอญเกาะเกร็ด	67
4.3 บทบาทของผู้นำชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ชุมชนมอญเกาะเกร็ด	81
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	88
5.1 สรุปผลการวิจัย	88
5.2 อภิปรายผล	91
5.3 ข้อเสนอแนะ	96
ภาคผนวก	99
ภาคผนวก ก. แนวคำถามในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก	100
ภาคผนวก ข. มอญเกาะเกร็ด	115
ภาคผนวก ค. หนังสือขอความอนุเคราะห์ข้อมูลในการจัดทำสารนิพนธ์	128
ภาคผนวก ง. ภาพประกอบการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน, กลุ่มแกนนำต่าง ๆ และสมาชิกในชุมชน และหน่วยงานภายนอก	143
บรรณานุกรม	162
ประวัติผู้วิจัย	166

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์ต่อคุณภาพของมนุษย์ ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ ซึ่งไม่สามารถแยกตัวออกจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ด้านอื่นๆ ได้ กระบวนการท่องเที่ยวได้พัฒนาจนเกิดเป็นสาขาหนึ่งในระบบเศรษฐกิจ ที่มีผู้ซื้อ ผู้ขาย หรือผู้ให้บริการ จนขยายตัวเป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (Tourism Industry) ที่ก่อให้เกิด รายได้แก่ประเทศอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นจากผลกระทบต่อเนื่องจากภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรง เมื่อกลางปี พ.ศ. 2540 นโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงได้กลายเป็นนโยบายสำคัญ นโยบายหนึ่งของรัฐบาล ที่มีขึ้นเพื่อกระตุ้นภาวะทางเศรษฐกิจ เพราะอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว แม้จะได้รับผลกระทบจากภาวะทางเศรษฐกิจ แต่ก็ยังเป็นอุตสาหกรรมที่ฟื้นตัวได้เร็ว สามารถทดแทนภาวะชะงักงันทางเศรษฐกิจ ได้ดีสร้างรายได้แก่ประเทศจากการเดินทางมาเยือนประเทศไทย ของนักท่องเที่ยว ต่างชาติ ก่อให้เกิดการหมุนเวียนของการจับจ่ายจากนักท่องเที่ยวชาวไทย ที่เดินทางท่องเที่ยวในประเทศ ก่อให้เกิดการจ้างงานมากขึ้น ตลอดจนทำให้เกิดอาชีพใหม่ๆ ขึ้นมากมาย สามารถช่วยพัฒนาและสร้างความสำคัญให้กับเศรษฐกิจระดับภาค ได้รวดเร็วกว่าอุตสาหกรรมประเภทอื่น ดังนั้น ภาครัฐบาลจึงได้มีการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวขึ้นเพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกันด้วย โดยแผนพัฒนาการท่องเที่ยวนี้ได้จัดทำขึ้นตามกรอบของแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสภาพแวดล้อมแวดล้อมของสังคม ให้มีความมั่นคงและเสริมสร้างความแข็งแกร่งของชุมชน ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการใช้ ประโยชน์ และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้มีความสมบูรณ์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป และเพื่อใช้ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของประเทศ และวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นปัจจัยสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

- ความหมายของการท่องเที่ยว การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึงผลรวมของประสบการณ์และความสัมพันธ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาจากปฏิสัมพันธ์ของนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจ รัฐบาลและชุมชนผู้เป็นเจ้าของ โดยทั่วไปนักท่องเที่ยวหมายถึง การที่ผู้คนหรือประชาชน ได้ไปเยี่ยมชมยังสถานที่หนึ่งเพื่อการเที่ยวชมเมือง เพื่อเยี่ยมญาติและเพื่อน ไปพักผ่อนวันหยุด รวมไปถึงบุคคลที่เดินทางไปร่วมประชุมทางวิชาการ เป็นต้น

- ประเภทของการท่องเที่ยว สามารถแบ่งออกได้เป็น 7 ประเภท คือ การท่องเที่ยวเพื่อชาติพันธุ์ การท่องเที่ยวเพื่อวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเพื่อประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเพื่อสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวเพื่อการนันทนาการ การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ และการท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล

- ประเภทของนักท่องเที่ยว สามารถจำแนกนักท่องเที่ยวออกเป็นกลุ่มได้ดังนี้ นักท่องเที่ยวประเภทเน้นตัวเองเป็นศูนย์กลาง นักท่องเที่ยวประเภทเน้นตัวเองปานกลาง นักท่องเที่ยวประเภทเดินสายกลาง นักท่องเที่ยวประเภทชอบความหลากหลายพอควร และนักท่องเที่ยวประเภทมีความสนใจหลากหลาย

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นแนวความคิดที่เพิ่งปรากฏขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ และยังมีการใช้คำภาษาอังกฤษอื่นๆ ที่ให้ความหมายเช่นเดียวกัน ที่สำคัญได้แก่ Nature Tourism, Bio-tourism, Green Tourism เป็นต้น อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวดังกล่าวล้วนแต่เป็นการบ่งบอกถึงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งจากการประชุม Globe 1990 ประเทศแคนาดา ได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า “การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วยการท่องเที่ยวที่มีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศน์ด้วย” โดยมีลักษณะที่สำคัญคือ เป็นการท่องเที่ยวที่ดำเนินการภายใต้ขีดจำกัดความสามารถของธรรมชาติ และต้องตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี ที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยวอีกทั้งต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วน ได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยว อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน และต้องชี้้นำมาซึ่งความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่น และชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวอื่นๆ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย (อ้างถึงใน สฤณี แสงอรุณ, 2550)

จากการให้ความหมาย และคำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ดังกล่าวข้างต้น พอจะสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หมายถึงการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ และแหล่งวัฒนธรรมอย่างมีความรับผิดชอบ โดยไม่ก่อให้เกิดการรบกวน หรือทำความเสียหายแก่ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม แต่มีวัตถุประสงค์อย่างมุ่งมั่นเพื่อชื่นชม ศึกษา เรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพพิชพรรณ สัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาตินั้น อีกทั้งช่วยสร้าง โอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นด้วย

เกาะเกร็ดเป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่ง ที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเข้าไปท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในวันหยุดสุดสัปดาห์ ที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวโดยเฉลี่ย ไม่น้อยกว่า 1,000 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเกร็ด, 2542) สาเหตุที่ทำให้นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเข้าไปเที่ยวชมในพื้นที่เกาะเกร็ด เนื่องจากระยะทางที่อยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ มากนัก สามารถเดินทางเข้าถึง ได้สะดวก มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และวัฒนธรรมของชุมชน ชาวมอญ ที่เป็นชุมชนเก่าแก่ที่ก่อตั้งมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นราชธานีเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 350 ปี ความน่าสนใจของชุมชนชาวมอญเกาะเกร็ดสืบเนื่องมาจากการเป็นชาติพันธุ์เก่าแก่ที่เจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่โบราณ มีวัฒนธรรม ประเพณีที่มีความเป็นเอกลักษณ์และยังคงรักษาไว้ได้สืบทอดมาจนปัจจุบัน อีกทั้งเกาะเกร็ดยังเป็นแหล่งเครื่องปั้นดินเผางานหัตถกรรมพื้นบ้านชาวมอญเอกลักษณ์ของจังหวัดนนทบุรี ที่มีชื่อเสียง จากองค์ประกอบต่างๆ ดังกล่าวทำให้หน่วยงานหลายฝ่ายได้แก่ ส่วนราชการต่างๆ ในจังหวัดนนทบุรี สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มุ่งหวังที่จะพัฒนาเกาะเกร็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ด้านวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน ประวัติศาสตร์และ โบราณคดี ศิลปกรรม ทัศนียภาพ ความเป็นธรรมชาติ และความสะดวกในการเข้าถึง พบว่าแหล่งท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ด โดยทั่วไปมีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ก่อนหน้าที่จะมีการพัฒนาเกาะเกร็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนมอญ เกาะเกร็ดถูกบรรจุอยู่ในแผนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว กทม. จากแผนการพัฒนาเกาะเกร็ดดังกล่าว ได้กระตุ้นให้ชาวมอญเกาะเกร็ดมีความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมและช่วยเหลือกันในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทางการท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายสินค้า และการบริการนักท่องเที่ยว ก่อให้เกิดการพัฒนาอาชีพดั้งเดิมในท้องถิ่น เช่น

การปั่นเครื่องปั่นดินเผา การขายอาหารและสินค้าการเกษตรกรรม ซึ่งส่งผลดีเป็นอย่างยิ่งต่อเศรษฐกิจโดยรวมของชุมชน

ในขณะที่เกี่ยวกับการพัฒนา โดยเน้นมิติทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญนี้ก่อให้เกิดผลกระทบด้านกายภาพ สังคมและวัฒนธรรมของเกาะเกร็ดหลายประการเช่น การเปลี่ยนรูปแบบของบ้านเรือนริมน้ำ และริมทางเท้าเป็นร้านขายอาหาร และร้านขายของที่ระลึก การเปลี่ยนแปลงรูปแบบเครื่องปั่นดินเผา ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว การกระจัดตัวของนักท่องเที่ยว ในบางบริเวณของเกาะเกร็ดที่ก่อให้เกิดปัญหาอื่นตามมา สาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่เกิดผลกระทบด้านลบ อันเนื่องมาจากการท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ดคือการขาดความรู้ของมัคคุเทศก์ และนักท่องเที่ยวที่ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยว เกาะเกร็ดเป็นเพียงการมาเพื่อชมทิวทัศน์ ซื้อของฝากกลับบ้าน และรับประทานอาหาร (Sightseeing Shopping and Eating) นักท่องเที่ยวได้รับเพียงความสนุกบันเทิง โดยไม่ได้รับรู้ถึงคุณค่าที่แท้จริงของเกาะเกร็ดอันได้แก่ ประวัติความเป็นมาของชุมชน สถาปัตยกรรม วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของท้องถิ่น ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของการท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อให้ได้รับผลตอบแทนทางเศรษฐกิจสูงสุดจะต้องมีการวางแผนอย่างเป็นขั้นเป็นตอนและเป็นระบบ และเมื่อเกิดปัญหาขึ้น ก็ต้องพยายามหาทางแก้ไข และป้องกันปัญหาเหล่านั้น แนวทางที่นำมาใช้ ก่อให้เกิดความสมดุลของการอนุรักษ์ และพัฒนาการท่องเที่ยวแบบชุมชน และการพัฒนาแบบยั่งยืน ซึ่งเป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

นโยบายการท่องเที่ยวแบบชุมชน และการพัฒนาแบบยั่งยืนจะไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ หากขาดการทำงานที่สอดคล้องกันทั้งของภาครัฐ ความร่วมมือของภาคเอกชน และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนและต่อเนื่อง ซึ่งนำไปสู่การก่อให้เกิดจิตสำนึก (Civic Consciousness) ร่วมกันมารวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือองค์กร (Civic Group / Organization) เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาหรือกระทำการบางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน ภายใต้ระบบการจัดการโดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย (Civic Network) (ชูชัย ศุภวงศ์, 2542 : 165) และกลไกหลักสำคัญที่

ใช้ในการจัดการและเชื่อมโยงเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อสร้างความเป็นชุมชนเข้มแข็ง ก็คือ “การสื่อสาร” (Communication)

“การสื่อสาร” จะเป็นปัจจัยหนึ่งที่สามารถลดปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นภายในท้องถิ่น อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่ชุมชนท้องถิ่นขาดความรู้เท่ากันในปัญหาที่จะเกิดขึ้นในชุมชน ขาดความภูมิใจในวิถีชีวิตของตน จึงทำให้คนต่างถิ่นยึดครองพื้นที่เพื่อประกอบธุรกิจท่องเที่ยว ส่งผลให้คนท้องถิ่นส่วนใหญ่กลายเป็นลูกจ้างแรงงาน หรืออพยพออกไปอยู่ที่ถิ่นอื่น เกิดการล่มสลายทางสังคมและวัฒนธรรม ขาดเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นซึ่งเป็นสิ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว ทำให้แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมและหมดคุณค่าในที่สุด ดังนั้น การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่ใด ๆ ให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน ภาครัฐจะต้องทราบถึงแนวความคิดและความต้องการของชุมชนท้องถิ่น ก่อนวางแผนนโยบายหรือดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นนั้น

การสื่อสารจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้า (เกติณี จุฑาวิจิตร, 2542 : 65) ซึ่งการที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทิศทางที่เหมาะสมนั้น ย่อมต้องอาศัยการสื่อสาร ดังนั้น การสื่อสารและการเปลี่ยนแปลงจึงมีความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลซึ่งกันและกัน กล่าวคือ การสื่อสารเป็นเงื่อนไขสำคัญเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย โดยยังมีการสื่อสารมากเท่าไร ก็ยิ่งส่งผลให้สังคมเปลี่ยนแปลงมากเท่านั้น (ปาริชาติ สดาปิตานนท์ สโรบล, 2542 : 72)

กระบวนการทางเลือกของการสื่อสารเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม (The Alternative Paradigm of Communication for Social Change) ถือเป็นแนวคิดของการสื่อสารภายใต้กรอบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบใหม่ที่มุ่งเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลง และแสวงหาหนทางที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับชุมชน สังคม ประเทศ หรือระดับโลก ซึ่งประเด็นสำคัญของกระบวนการทางเลือกใหม่ในการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงคือ กระบวนการสนทนาโต้ตอบกัน (Dialogue process) ของสมาชิกในสังคม

กระบวนการสนทนาโต้ตอบกัน (Dialogue process) ของสมาชิกในสังคม มุ่งคำนึงถึงความเท่าเทียมกันของบุคคล (Equal basis) เกี่ยวกับกระบวนการร่วมกันคิด ร่วมกันรับฟัง และเคารพในความคิดผู้อื่น ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของตนบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน เพื่อค้นหาแนวทางในการเปลี่ยนแปลงสังคมและดำเนินการร่วมกันในการแสดงความคิดเห็น (Right to

communicate) โอกาสในการรับรู้และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง (Accessibility to information) อันจะนำไปสู่การเกิดจิตสำนึกเชิงสาธารณะร่วมกัน (Public Conscientization) นำไปสู่การสื่อสารเชิงประชาธิปไตยที่จะนำไปสู่การเพิ่มพลัง (Empowerment) ให้กับสมาชิกในสังคม และเป็น การกระตุ้นให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมหรือ โครงการที่ได้ร่วมกันกำหนด ตลอดจนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการเอาใจใส่ดูแลและตรวจสอบ โครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (ปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล, 2542 : 73-74)

รูปแบบการสื่อสารจะทำหน้าที่ยึดและโยงสมาชิกของกลุ่มหรือชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจและทัศนคติร่วมกัน ร่วมประสานการกระทำกับคนอื่น ๆ เพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของทั้งชุมชน ยึดเอาผลประโยชน์ของชุมชนเป็นหลัก การสื่อสารนั้นเป็นหัวใจของการสร้างพันธะทางสังคม (Social Bonds) ที่จะนำไปสู่การกระทำร่วมกัน ภายในกลุ่มหรือชุมชน (Collective Action) ที่สลายให้กลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและพัฒนาด้วยพลังกำลังของคนได้อีกครั้ง (กิตติ กันภัย. “การสื่อสารชุมชน : แนวคิดหลักเพื่อการพัฒนา” วารสารนิเทศศาสตร์ ปีที่ 18 ฉบับที่ 2)

จากความสำคัญดังกล่าว การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี จึงสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในการสร้างความสมดุลของการอนุรักษ์และการพัฒนา การวางแผน การจัดการที่ดี จะก่อให้เกิดพัฒนาการการก่อตัวที่เป็นรูปแบบและมีประสิทธิผลอย่างยิ่งในการสร้างชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวบนแนวคิด “การท่องเที่ยวแบบชุมชน ผสมผสานกับการพัฒนาแบบยั่งยืน”

เกาะเกร็ดเป็นที่ตั้งของชุมชนตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นราชธานี ทราบได้จากลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบอยุธยาของวัดวาอารามหลายแห่งที่ยังคงเหลืออยู่ในปัจจุบัน ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยที่สืบเชื้อสายมาจากชาวมอญ ที่เชื่อว่าน่าจะอพยพมาตั้งถิ่นฐาน 2 ครั้ง ในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำล้อมรอบสายหนึ่งคือ แม่น้ำเจ้าพระยา ไหลอ้อมทางทิศตะวันตก และอีกสายหนึ่งคือ คลองลัดเกร็ดน้อย ที่ขุดขึ้นทางทิศตะวันออกในสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ เมื่อ พ.ศ. 2265 เพื่อลัดแม่น้ำเจ้าพระยา (ศาสตราจารย์ ดร.เชื้อ ว่องส่งสาร, 2535) จนทำให้พื้นที่นี้มีสภาพเป็นเกาะที่มีทัศนียภาพสวยงาม การตั้งบ้านเรือนส่วนใหญ่อยู่ริมน้ำ มีโบราณสถานเก่าแก่ตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ อาจสังเกตได้จากวัดบางแห่งยังคงรักษาลักษณะเฉพาะของศิลปะมอญโบราณไว้

ชาวมอญ เป็นชนชาติที่น่าสนใจในฐานะที่เป็นชนหมู่น้อยที่แตกต่าง ไปจากชนหมู่น้อยอื่น ๆ ในประเทศไทยคือ มีฐานะที่คึกคักเทียบกับคนไทยและเป็นชนชาติที่ไม่มีประเทศของคน ทั้ง ๆ ที่ในอดีตมอญเป็นชาติที่เคยเจริญรุ่งเรืองที่สุดชาติหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเป็นแหล่งอารยธรรมสำคัญแห่งหนึ่ง แต่ในปัจจุบัน ได้กลายเป็นชนหมู่น้อยในประเทศไทยและพม่า และมีแนวโน้มว่าจะถูกกลืนเป็นพลเมืองของประเทศนั้น ๆ อย่างช้า ๆ (สุภรณ์ โอเจริญ, 2519 อ้างใน ศิริรัตน์ แอคสกุล และคณะ, 2542 : 3)

กลุ่มชาติพันธุ์มอญนี้ได้เข้ามาอาศัยอยู่ในสังคมไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา จนถึงในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ปัจจุบันชนชาวเชื้อสายมอญได้อยู่กระจัดกระจายไปทั่วประเทศไทย เช่น สมุทรปราการ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม ลำพูน ลำปาง กาญจนบุรี ราชบุรี ปทุมธานี และนนทบุรี เป็นต้น โดยเฉพาะชนชาวเชื้อสายมอญที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนนทบุรี จะเป็นที่ยู้งักกันในนาม “ชุมชนมอญเกาะเกร็ด”

คนไทยเชื้อสายมอญที่เกาะเกร็ดยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมไว้ได้เป็นอย่างดี เช่น ประเพณีสงกรานต์ การแห่ข้าวแช่ การแห่น้ำหวาน การรำมอญ ประเพณีบวชพระแบบชาวมอญ เป็นต้น ซึ่งประเพณีเหล่านี้ถือว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของชาวมอญ อีกทั้งยังมีการประกอบอาชีพดั้งเดิมของชุมชน คือ การทำอาหารพื้นเมืองและขนมคาวหวาน การทำเครื่องปั้นดินเผาที่มีการแกะสลักลวดลายอย่างสวยงาม ที่เรียกกันว่า “หมอน้ำลายวิจิตร” นั้น ซึ่งจังหวัดนนทบุรีได้ให้ความสำคัญอย่างมาก โดยนำไปใช้เป็นตราประจำจังหวัด

วิถีชีวิตในชุมชนมอญเกาะเกร็ดจะแตกต่าง ไปจากชุมชนอื่น ชนชาวเชื้อสายมอญมีลักษณะเด่นคือ เป็นพวกที่รักสงบ เคร่งครัดในศาสนาพุทธควบคู่กับการนับถือผี นิยมการอยู่ร่วมกันในหมู่บ้านมอญด้วยกันเป็นส่วนใหญ่ ขณะเดียวกันก็สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทยได้เป็นอย่างดี เกิดความสอดคล้องภายใต้กรอบความคิดของการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบชุมชนยั่งยืน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ในการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับท้องถิ่นของคน ทำให้เกาะเกร็ดเติบโตและพัฒนาด้านการท่องเที่ยวอย่างรวดเร็ว และเป็นการสวนกระแสเศรษฐกิจที่อยู่ในภาวะวิกฤตของประเทศ

จากความเป็นมาอันยาวนาน ความโดดเด่นของศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวอำเภอปากเกร็ด จึงมีบทบาทส่งเสริมตำบลเกาะเกร็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญอีกแห่งหนึ่งในจังหวัด

นนทบุรี เพื่อตอบสนองนโยบาย AMAZING THAILAND และได้เปิดแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ.2540 (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัด นนทบุรี, 2538)

การศึกษา “รูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” มุ่งศึกษารูปแบบการสื่อสารและบทบาทของผู้นำชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของผู้นำชุมชน สื่อนุคคลที่มีอิทธิพลต่อการจัดการการท่องเที่ยวของชาวมอญเกาะเกร็ด อันนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงขีดความสามารถของชุมชนและคุณภาพสิ่งแวดล้อม (Environmentally Sound Development) โดยตระหนักถึงข้อจำกัด (Limitation) ของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่จะใช้ประโยชน์ในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนมอญเกาะเกร็ด ควบคู่ไปกับการควบคุมป้องกัน ซึ่งนำไปสู่กิจกรรมที่แสดงถึงการยอมรับการพัฒนาเหล่านั้น เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนอื่น ๆ ให้ประสบความสำเร็จ

ดังนั้น จึงเป็นประเด็นที่น่าจะศึกษาว่า ชุมชนมอญเกาะเกร็ด ซึ่งเป็นชุมชนที่มีการจัดการการท่องเที่ยวแบบชุมชนนั้น สมาชิกในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจและมีรูปแบบการสื่อสารอย่างไรที่ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ตลอดจนผู้นำชุมชนมีบทบาทต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง เพื่อเป็นกรณีศึกษาให้กับการจัดการการท่องเที่ยวแบบชุมชนยั่งยืนในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
3. เพื่อศึกษาบทบาทผู้นำชุมชนที่มีผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ด

จังหวัดนนทบุรี

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเนื้อหา รูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นสมาชิกชุมชนมอญเกาะเกร็ด มีระยะเวลาที่ทำการศึกษาวิจัยตั้งแต่เดือน เมษายน ถึง มิถุนายน ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์, แนวคิดเรื่องรูปแบบการสื่อสาร, แนวคิดเรื่อง การมีส่วนร่วม และแนวคิดเรื่องกลุ่ม ชุมชน ผู้นำ มาวิเคราะห์ส่วนต่าง ๆ ของการวิจัย

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบรูปแบบของการสื่อสาร
2. ทราบถึงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
3. ทราบถึงบทบาทของผู้นำชุมชน

1.5 นิยามศัพท์

การจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง การดำเนินงานของสมาชิกในชุมชนมอญเกาะเกร็ด บุคคลและหน่วยงานภายนอก ในการร่วมกันจัดการการท่องเที่ยวให้สามารถดำเนินงานได้อย่าง ต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ ภายใต้สถานการณ์การดำเนินงานทั่วไป สถานการณ์การแก้ไขปัญหาที่ เกิดจากการดำเนินงาน และสถานการณ์การปรับปรุงและพัฒนาการท่องเที่ยว โดยแสดงออกในรูป ของการเข้าประชุม การแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ การเข้าร่วมประเมินผล คำนึงถึงสภาพ ธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรู้และความ รับผิดชอบ เพื่อเกิดจิตสำนึกต่อความเป็นเอกลักษณ์และการอนุรักษ์ เป็นประโยชน์กับลูกหลานของ ชุมชนสืบต่อไป

สมาชิกในชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี หมายถึง กลุ่มบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ชุมชน ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ และแหล่งวัฒนธรรมอย่างมีความรับผิดชอบ โดยไม่ก่อให้เกิดการรบกวน หรือทำความเสียหายแก่ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม แต่มีวัตถุประสงค์อย่างมุ่งมั่นเพื่อชื่นชม ศึกษา เรียนรู้ และเพลิดเพลิน ไปกันทัศนียภาพพิชพรรณ สัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาตินั้น อีกทั้งช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น

ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งที่ทำให้สมาชิกในชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี สามารถรวมตัวกันและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน จนสามารถพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวขึ้นมาได้ และสามารถดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานจนถึงปัจจุบัน อาทิ สื่อบุคคล (Interpersonal Media) โดยศึกษาจากผู้นำชุมชน กลุ่มแกนนำ ได้แก่ นายอำเภอ, เจ้าอาวาส, กำนัน, เจ้าของท่าเรือ, สมาชิกในชุมชน, บุคคล และหน่วยงานภายนอก ศิลปะ ประเพณีและวัฒนธรรม เช่น ศิลปะการรำมอญ การทำเครื่องปั้นดินเผา และการธำรงวัฒนธรรมของชุมชนมอญ เป็นต้น

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่สมาชิกของชุมชนมอญเกาะเกร็ดได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินงาน ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผลในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน การแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมดังกล่าวอาจจะผ่านช่องทางอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

การรวมกลุ่ม หมายถึง การที่สมาชิกในชุมชนมอญเกาะเกร็ดตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีส่วนในการคิด การแสดงความคิดเห็น การวางแผน การดำเนินงาน การแก้ปัญหา และการประเมินผลในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยในการวิจัยครั้งนี้จะแบ่งพัฒนาการของการรวมกลุ่มออกเป็น 4 ระยะ คือ 1. ระยะก่อตั้ง 2. ระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ 3. ระยะยินยอม 4. ระยะปฏิบัติการ

รูปแบบการสื่อสาร หมายถึง วิธีการสื่อสารที่สมาชิกในชุมชนมอญเกาะเกร็ดใช้ในการติดต่อระหว่างกันจนสามารถทำให้เกิดการก่อตัวรวมกลุ่มกันเป็นชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยอาจมีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ระหว่างบุคคล ระหว่างหน่วยงาน หรือระหว่างบุคคลและหน่วยงาน โดยอาจจะสื่อสารในรูปของการพูด

การเขียน การอ่าน การประชุม ซึ่งมุ่งเน้นในประเด็นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวในระยะก่อตั้ง
ระยะ หัวเลี้ยวหัวต่อ ระยะยินยอม และระยะปฏิบัติการ เป็นต้น

รูปแบบการสื่อสารในการรวมกลุ่ม หมายถึง วิธีการสื่อสารในการรวมกลุ่มเพื่อจัดการ
การท่องเที่ยวในระยะก่อตั้ง ระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ ระยะยินยอม และระยะปฏิบัติการ ที่ใช้ในการ
ติดต่อระหว่างกันจนสามารถทำให้เกิดการก่อตัวรวมกัน เป็นชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวมอญเกาะเกร็ด
โดยอาจสื่อสารในรูปของการพูด การเขียน หรือการประชุม เป็นต้น รวมถึงเครือข่ายการสื่อสาร
ทิศทางในการสื่อสาร การไหลของข่าวสาร การแพร่กระจายและการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสาร
เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว

ผู้นำชุมชน หมายถึง บุคคลซึ่งมีบุคลิกภาพ อุปนิสัย และความสามารถดีเด่น
มีความสามารถให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ชี้แนวทาง และแก้ปัญหา ในสถานการณ์ใด
สถานการณ์หนึ่งหรือกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง และเป็นผู้ที่สามารถจูงใจให้ประชาชนมีความคิด
คล้ายคลึงและลงมือทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งจนนำไปสู่จุดหมายปลายทาง อาทิ ผู้นำความคิด
อันได้แก่ นายอำเภอ บุคคลผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม บุคคลผู้รับวัฒนธรรม พระ ครู ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำ
อาชีพต่าง ๆ เป็นต้น

บทบาทของผู้นำชุมชน หมายถึง บทบาทของบุคคลที่สามารถให้ความช่วยเหลือ ให้
คำแนะนำ ชี้แนวทาง แก้ปัญหา คลี่คลายปัญหา เป็นต้น ให้แก่สมาชิกของชุมชนมอญเกาะเกร็ด และ
ได้รับความเคารพนับถือ และการยอมรับในความสามารถที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มเป็นชุมชนเพื่อ
การท่องเที่ยวมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี .

ความเชื่อใจในผู้นำ หมายถึง การที่สมาชิกในชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ให้
ความไว้วางใจในตัวผู้นำ ศรัทธาและเชื่อมั่น เพราะเห็นว่าผู้นำเป็นบุคคลที่ยึดมั่นในความยุติธรรม มี
สัจจะ ทำงานเก่ง ให้ความช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนและสามารถนำกลุ่มไปสู่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

การพัฒนาแบบยั่งยืน หมายถึง การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทาง
ธรรมชาติและวัฒนธรรมในการบริหารจัดการชุมชนให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยว ด้วยความคิด
หรือวิธีการที่ชาญฉลาดให้เกิดประโยชน์สูงสุดในระยะเวลายาวนานที่สุด และก่อผลกระทบน้อย
ที่สุด เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

บทที่ 2

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสื่อสารการท่องเที่ยวจังหวัดนนทบุรี กรณีศึกษาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด” ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ส่วนต่าง ๆ ซึ่งแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีดังนี้

- 2.1 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
- 2.2 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการสื่อสาร
- 2.3 แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม
- 2.4 แนวคิดเรื่องกลุ่ม ผู้นำชุมชน
- 2.5 กรอบแนวคิดในการศึกษา

2.1 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นแนวความคิดที่เพิ่งปรากฏขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ และยังมีการใช้คำภาษาอังกฤษอื่นๆ ที่ให้ความหมายเช่นเดียวกัน ที่สำคัญได้แก่ Nature Tourism, Bio-tourism, Green Tourism เป็นต้น อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวดังกล่าวล้วนแต่เป็นการบ่งบอกถึงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ได้ถูกนำมาใช้ในประเทศไทยตั้งแต่อดีต แต่มีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้มีกระแสพระราชดำริในเรื่องการกินอยู่อย่างพอเพียงและการพัฒนาแบบยั่งยืน ซึ่งทุกหน่วยงานต่างสนองพระราชดำริ รวมทั้งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืนจึงเกิดขึ้น เน้นเพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ลงสู่ชุมชน ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้คนไทยหันมาเที่ยวเมืองไทยมากยิ่งขึ้น ด้วยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ๆ ขึ้นมา เพื่อเป็นทางเลือกในการเดินทางท่องเที่ยวและกระจายการกระจุกตัวจากแหล่งท่องเที่ยวหลัก (วารสารธุรกิจท่องเที่ยว, 2544)

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ได้มีบุคคลหรือองค์กรต่างๆ ให้ความหมายและคำจำกัดความไว้มากมาย เป็นที่ยอมรับในระดับหนึ่งและได้รับการอ้างอิงถึงเสมอ ที่สำคัญมีดังนี้

Ceballos Lascurain (อ้างถึงใน สฤญญ์ แสงอรัญญ์, 2550) อาจจะเป็นคนแรกที่ได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า “เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยไม่ให้เกิดการรบกวนหรือทำลายเสียหายแก่ธรรมชาติ และมีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น

The Ecotourism Society (อ้างถึงใน สฤญญ์ แสงอรัญญ์, 2550) ได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า “การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเรียนรู้ถึงวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ ด้วยความระมัดระวัง ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศน์ และในขณะที่เดียวกันก็จะช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เกิดประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่น”

Western (อ้างถึงใน สฤญญ์ แสงอรัญญ์, 2550) ได้ปรับปรุงคำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของ The Ecotourism Society ให้สั้นและกะทัดรัด แต่มีความหมายสมบูรณ์มากขึ้นคือ “การเดินทางท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติ ซึ่งมีการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม และทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนท้องถิ่นดีขึ้น”

เสรี เวชบุษกร (อ้างถึงใน สฤญญ์ แสงอรัญญ์, 2550) ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า “การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ และต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งหมายรวมถึงวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่น ตลอดจน โบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้วย”

การบริหารการจัดการการท่องเที่ยว โดยอธิบายถึงสาเหตุมูลฐานทางด้านแรงจูงใจในการโน้มน้าวให้บุคคลตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว ปัจจัยหลักคั้นส่วนใหญ่จะมีอิทธิพลหลักคั้นให้เกิดความรู้สึก ซึ่งนำไปสู่ความต้องการที่จะเดินทางท่องเที่ยว ส่วนปัจจัยคั้นคุณจะเป็นปัจจัยภายนอกตามแหล่งหรือสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ปัจจัยทั้งสองประเภทนี้มีอิทธิพลร่วมกัน อีกทั้งมีความเกี่ยวพันกันในลักษณะเป็นค้ำเสริมเพิ่มกำลัง (Reinforcement)¹³ ของกันและกันในการผลักดันให้เกิดแรงจูงใจในการท่องเที่ยว อันนำไปสู่ “ธุรกิจชุมชน” ซึ่งหมายถึง ธุรกิจที่ชุมชนเป็นเจ้าของ มีกรรมสิทธิ์และมีอำนาจบริหารจัดการเพื่อแสวงหากำไรให้สมาชิก (การศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งธุรกิจชุมชน, 2543 :166)

เมื่อ Brundthland Commission เมื่อปี ค.ศ.1987 ได้เกิดแนวคิดใหม่เกี่ยวกับการพัฒนาที่เรียกว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน” (Sustainable Development) ซึ่งเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ อันประกอบด้วยตัวแปรมากมายที่ทำให้บุคคลและชุมชนสร้างเอกลักษณ์แห่งตน มีลักษณะเฉพาะ และสร้างความสามารถที่จะเผชิญกับโลกได้อย่างมีจุดหมายและภาคภูมิใจ (สุภางค์ จันทวานิช และวิศิ ศิลตระกูล, 2539) กระบวนการนี้ได้เน้นการเติบโตอย่างกลมกลืนของบุคคลและชุมชน กับสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และจิตวิญญาณของสังคม โดยส่วนรวม ซึ่งแนวความคิดนี้ได้ปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540 – 2544) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคคนและชุมชน กำหนดให้การพัฒนาคนเป็นวัตถุประสงค์เดียว (Single Objective) ของการพัฒนา โดยให้ความสำคัญต่อการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนในกระบวนการพัฒนา (Development by the people) (ปัญญา สวัสดิ์เสรี, 2539) แทนที่จะมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลักเช่นที่ผ่านมา เมื่อเป็นเช่นนี้การจัดการการท่องเที่ยวเริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงและเล็งเห็นความสำคัญของการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและในกระบวนการแก้ปัญหาชุมชน

การที่จะจัดการการท่องเที่ยวให้ได้ผลที่ชัดเจนและยั่งยืนนั้น จะต้องสร้างประโยชน์ สร้างรายได้ให้แก่ท้องถิ่นนั้น ๆ ไป การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย ในขณะนี้ได้มีการเปิดเส้นทางใหม่มากมายและหลายรูปแบบ เช่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการท่องเที่ยวแบบชุมชน ซึ่งผลพลอยได้ที่สำคัญคือ สามารถที่จะช่วยเหลือภาคการเกษตรของประเทศให้มีรายได้มากขึ้น (วิสัยทัศน์ 11 ประการ เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน, 2544) นโยบายหลักของการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืน (สมศักดิ์ เทพสุทิน, 2544 : 7) มีดังนี้

1. ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
2. การบริหารการท่องเที่ยวให้เกิดการกระจายด้านเศรษฐกิจ โดยเชื่อมโยงกับนโยบายการบริหารประเทศคือ หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของรัฐบาล
3. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น เพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติของตนเอง
4. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีมาตรการที่ทำให้นักท่องเที่ยวพำนักอยู่นานขึ้น และใช้จ่ายต่อวันมากขึ้น
5. เพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เชิงสุขภาพ เชิงกีฬา และเชิงชุมชน

6. ส่งเสริมและสนับสนุนความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวระหว่างกัน
7. เร่งรัดการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แก้ไขปัญหาการเอารัดเอาเปรียบ และการหลอกลวงนักท่องเที่ยวอย่างจริงจังและเข้มงวด
8. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีมาตรการต่าง ๆ ที่ทำให้คนไทยหันมาท่องเที่ยวในประเทศมากขึ้น
9. สนับสนุนให้มีการแก้ไขกฎหมายและระเบียบการต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคในการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว
10. ใช้มาตรการเชิงรุกส่งเสริมการท่องเที่ยว เป้าหมายคือ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ
11. ให้มีการจัดตั้งอาสาสมัครส่งเสริมการท่องเที่ยวประจำท้องถิ่น

“รูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” จะแตกต่างไปจากชุมชนอื่น เนื่องจากวิถีชีวิตในชุมชนมอญเกาะเกร็ดนิยมการอยู่ร่วมกันในหมู่บ้านมอญด้วยกันเป็นส่วนใหญ่ ขณะเดียวกันก็สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทยได้เป็นอย่างดี เกิดความสอดคล้องภายใต้กรอบความคิดของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบชุมชนยั่งยืน ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ในการดูแลและจัดการการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับท้องถิ่นของตน ทำให้ชุมชนมอญเกาะเกร็ดสามารถเติบโตและพัฒนาด้านการท่องเที่ยวอย่างรวดเร็ว และที่สำคัญคือ เป็นการสวนกระแสเศรษฐกิจที่อยู่ในภาวะวิกฤตของประเทศ

การพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development) มุ่งเน้นที่การพัฒนาศักยภาพของคน ซึ่งประกอบด้วย การส่งเสริมให้ประเทศมีโครงสร้างของประชากรที่เหมาะสม และมีการกระจายตัวของประชากรที่สอดคล้องกับศักยภาพและ โอกาสการพัฒนาในแต่ละพื้นที่ของประเทศ การปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ด้านการพัฒนาจิตใจให้เกิดผลในทางปฏิบัติ การพัฒนาสติปัญญาและทักษะฝีมือแรงงานให้คนไทยทุกคนมีคุณภาพและประสิทธิภาพสูงขึ้นในกระบวนการผลิต และสามารถปรับตัวได้กับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการพัฒนาสุขภาพและพละนาามัยที่มุ่งเสริมสร้างโอกาสให้คนไทยทุกคนมีสุขภาพดีถ้วนหน้า ส่งผลไปถึงการพัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมให้เอื้อต่อการพัฒนาคน ประกอบด้วยแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของชุมชน การสร้างโอกาสให้คน, ครอบครัว และชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของคนและสังคม

การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบชุมชนยั่งยืน เป็นการผสมผสานระหว่างแนวคิดการพัฒนา รูปแบบใหม่กับแนวคิดธุรกิจชุมชน ซึ่งการพัฒนาในรูปแบบใหม่ ประกอบด้วยลักษณะสำคัญคือ เป็น การพัฒนาที่มีลักษณะพึ่งตนเอง หมายความว่า ท้องถิ่นแต่ละท้องถิ่นจะต้องพึ่งพาความแข็งแกร่ง และทรัพยากรของตนเองเป็นหลัก ทั้งพลังงานของผู้คน ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม การ พึ่งตนเองนี้มีประโยชน์เรื่องของปัจเจกบุคคล แต่เป็นเรื่องของส่วนรวม ซึ่งการพึ่งตนเองจะมีความหมาย อย่างที่สุดต่อการพัฒนาชุมชนให้มีความก้าวหน้าและเข้มแข็ง (เกศินี จุฑาวิจิตร, 2542 : 32-35) อีก ทั้งยังเป็นการมุ่งพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติยังคงอยู่อย่างยั่งยืน ทั้งนี้ต้อง ตระหนักถึงขีดจำกัดที่ระบบนิเวศวิทยาจะสามารถรองรับได้ รวมทั้งต้องเป็นการวางแผนที่เอื้อเพื่อ ค่อตั้งมีชีวิตอื่น ๆ ในโลกด้วย เป็นการพัฒนาที่มุ่งด้านการเปลี่ยนแปลงทาง โครงสร้าง ทั้งในด้าน ความสัมพันธ์ ด้านเศรษฐกิจ และความสัมพันธ์เชิงอำนาจ โดยต้องส่งเสริมเงื่อนไขเพื่อการจัดการ ด้วยตัวเองและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของทุกส่วนที่เกี่ยวข้อง

การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง การเดินทางเพื่อจุดประสงค์ท่องเที่ยวอย่างแท้จริงเป็น ทางการมีกิจกรรมขึ้น ในปีพุทธศักราช 2383 ทั้งนี้เพราะคำว่า “การท่องเที่ยว” เป็นคำที่เริ่มใช้กันเมื่อ ตอนต้นศตวรรษที่ 19 นี้เอง (ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น, 2537 : 38) คำว่า “การท่องเที่ยว” เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวาง มิได้มีความหมายเฉพาะเพียงการเดินทางเพื่อ พักผ่อนหย่อนใจ หรือเพื่อความสนุกสนานบันเทิงรื่นรมย์เท่านั้น การเดินทางท่องเที่ยวตามเงื่อนไข ที่กำหนดไว้เป็นสากลมี 3 ประการ (วิชาการและฝึกอบรม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2535 หน้า 3) คือ

1. การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว (Temporary)
2. การเดินทางด้วยความสมัครใจ (Voluntary)
3. การเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตามที่มีค่าใช้จ่ายเพื่อประกอบอาชีพหรือรายได้

การจัดการการท่องเที่ยว (Tourism Management) ในรูปแบบของธุรกิจชุมชนคือ ธุรกิจการ ท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นเจ้าของ มีกรรมสิทธิ์ และมีอำนาจบริหารจัดการเพื่อแสวงหากำไรให้สมาชิก (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2541 : 166-170) ธุรกิจการท่องเที่ยวแบบชุมชนเป็นการผลิตที่ไม่ได้มุ่งเน้น ผลตอบแทนในรูปของผลกำไรเท่านั้น หากแต่ยังเน้นให้ผลตอบแทนที่ได้รับกระจายสู่สมาชิกของ ชุมชนให้มากที่สุดจนเหนือจากใช้กำไรเพื่อขยายกิจการ คุณค่าของธุรกิจชุมชนอยู่ที่การ ได้พึ่งพา

ตนเอง การมีส่วนร่วมในชุมชน และธุรกิจท่องเที่ยวก็เป็นธุรกิจชุมชนที่ต้องอาศัยทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกเกื้อหนุนในการจัดการ

Robert W. McIniosh ได้ศึกษาเรื่องวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายในการเดินทางท่องเที่ยวและได้อธิบายถึงเหตุผลใจต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดการเดินทางเพื่อจุดมุ่งหมายต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งได้มีการจำแนกเป็น 4 ประการ (Tourism : Principles, Practices, Philosophies, 1977 p.11) ดังนี้คือ

1. **มูลเหตุจูงใจทางด้านร่างกายหรือกายภาพ** ในลักษณะนี้หมายถึง ความต้องการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนร่างกาย เช่น เข้าร่วมกิจกรรมทางการกีฬาหรือรักษาสุขภาพ พักผ่อนตากอากาศชายทะเล หรือร่วมกิจกรรมเพื่อความบันเทิงต่าง ๆ เป็นต้น

2. **มูลเหตุจูงใจทางด้านวัฒนธรรม** ในลักษณะนี้หมายถึง ความต้องการที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ในประเทศอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านศิลปวัฒนธรรม นาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ จิตรกรรม ประติมากรรม หรือวิถีชีวิต และประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น

3. **มูลเหตุจูงใจทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล** ในลักษณะนี้หมายถึง ความต้องการที่จะพบปะกับผู้คนใหม่ ๆ หรือการพบปะเพื่อนเก่าและญาติพี่น้อง รวมไปถึงการหลบหนีจากสภาพชีวิตประจำวันอันซ้ำซากจำเจ เพื่อไปพบและทำความรู้จักมักคุ้นกับเพื่อนใหม่

4. **มูลเหตุทางด้านสถานภาพและเกียรติภูมิ** ในลักษณะนี้หมายถึง ความต้องการที่จะพัฒนาตัวเองให้มีฐานะหรือเกียรติภูมิสูง การเดินทางในลักษณะนี้จะเป็นในด้านการศึกษา การประชุม และการติดต่อธุรกิจ เป็นต้น

มูลเหตุจูงใจหรือแรงจูงใจนี้ ขอมรับกันโดยทั่วไปว่า เป็นสิ่งหลักค้ำในจิตใจของบุคคลทุกคน เป็นตัวกระตุ้นเร้าและก่อให้เกิดพฤติกรรมตามที่คาดหวังไว้ ซึ่งในแง่ของการท่องเที่ยวก็คือ การคาดหวังว่าจะได้รับความพึงพอใจจากกิจกรรมเพื่อการหย่อนใจ (Leisure Activities) ต่าง ๆ นั่นเอง

L. E. Hudman กล่าวว่า นักท่องเที่ยวมักจะมีมูลเหตุจูงใจในการเดินทางท่องเที่ยวมาจากปัจจัยดังต่อไปนี้ (1980 : 33-34 อ้างถึงใน สิริกาญจน์ ปรับ โควิด โจ โย, 2539 : 30-31)

1. **ปัจจัยผลักดัน (Push Factors)** เป็นสภาพเงื่อนไขที่มากกระตุ้นให้เกิดแรงผลักดันภายในของบุคคลให้ตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว เช่น ความอยากรู้ อยากเห็น ความพึงพอใจ เรื่องของความเชื่อและความศรัทธา ธุรกิจและวิชาการ เกียรติภูมิ (Esteems) เพื่อนฝูงและญาติพี่น้อง สิ่งที่กำลังมาเป็นเพียงเหตุผลเบื้องต้น อันเป็นปัจจัยผลักดันให้เกิดแรงจูงใจในการเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการยากที่จะเจาะจงลงไปในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพราะ โดยปกติการเดินทางมักจะมีเหตุผลมากกว่าหนึ่งอย่างเสมอ

2. **ปัจจัยดึงดูด (Pull Factors)** เป็นสภาพเงื่อนไขภายนอกที่มาดึงดูดเร้าใจให้บุคคลได้ออกเดินทางท่องเที่ยว เช่น แหล่งศิลปวัฒนธรรม (Cultural Landscapes) ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ลักษณะทางกายภาพ (Physical) สภาพทางธรรมชาติ ชีวิตสัตว์ป่า สิ่งบันเทิงเริงรมย์ และเรื่องอื่น ๆ ซึ่งอาจเป็นเรื่องปลีกย่อยที่มีความเกี่ยวพันในการมีส่วนให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเดินทางสู่ดินแดนนั้น เช่น ความสุภาพอ่อน โขนเป็นมิตร ไนคริงของเจ้าบ้านหรือท้องถิ่น ความสะดวกสบายและความปลอดภัย เป็นต้น

ชุมชนมอญเกาะเกร็ดจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวดั้งเดิม ที่มีการพัฒนาแบบชุมชนยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาแนวใหม่ที่มุ่งเน้นบุคคลและชุมชนเป็นสำคัญ กล่าวคือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ โดยการปรับวิธีคิดใหม่ให้ “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ซึ่งเน้นการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นในทุกชุมชน อีกทั้งแผนแม่บทในการพัฒนาการท่องเที่ยวไทย ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ได้มีทิศทางที่จะสนับสนุนการท่องเที่ยวแบบชุมชนยั่งยืนมากขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับศักยภาพในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทย

ในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ด ถือเป็นการจัดตั้งรูปแบบคล้าย “องค์กร” เนื่องจากประกอบไปด้วยการรวมตัวของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป เพื่อดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งในการดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น ต้องมีการบริหารจัดการองค์กรที่ดีและมีประสิทธิภาพ (บรรยงค์ โคจินดา, 2542 : 292) คำว่า “องค์กร” ภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Organization” ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้ในหลายลักษณะ (บรรยงค์ โคจินดา, 2542 : 18) อาทิ

จอห์น เอ็ม พีฟเนอร์ และ แฟรงค์ พี เซอร์วูด (John M Pfiffner and Frank P. Sherwood : 1964) ให้ความหมายว่า องค์กร เป็นกระบวนการที่มีแบบแผน ซึ่งประกอบด้วยบุคคลจำนวนมาก บุคคลเหล่านี้ต่างปฏิบัติงานให้ได้ผลสำเร็จตามที่คาดหมายไว้ร่วมกัน (อ้างถึงใน บรรยงค์ โคจจินดา, 2542 : 18) จากความหมายดังกล่าวสามารถสรุปความหมายของคำว่า องค์กร ได้ดังนี้ (บรรยงค์ โคจจินดา, 2542 : 20)

1. เป็นการรวมกลุ่มของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป
2. มีการรวมตัวกันเข้าเป็นหนึ่งเดียวกัน และร่วมกันทำงานในลักษณะกลุ่มที่มีการรวบรวมทรัพยากรและความพยายามของทุกฝ่ายมาดำเนินการร่วมกัน
3. โดยมุ่งที่จะดำเนินการให้บรรลุถึงผลสำเร็จในเป้าหมายที่สูงขึ้น ซึ่งไม่อาจทำให้สำเร็จได้ด้วยการกระทำเพียงลำพังหรือโดยอิสระ

องค์กรทุกองค์กร ไม่ว่าจะเป็นองค์กรประเภทใดต่างก็มีการทำงานในลักษณะที่เป็นกลุ่มหรือทำงานร่วมกัน จึงจำเป็นจะต้องมีการจัดแบ่งงาน (Organization) หรือแบ่งอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบและมีการดำเนินการที่เรียกว่า “การจัดการ” (Management) หรือ “การบริหาร” (Administration) เป็นเครื่องมือช่วยให้เกิดการทำงานร่วมกัน และใช้ทรัพยากรร่วมกัน ให้งานเกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้

ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น การที่บุคคลร่วมกันจัดกิจกรรมขึ้นเพื่อดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งเป็นการสอดคล้องกับหลักสังคมวิทยาที่ว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ต้องการรวมกลุ่มเป็นหมู่เป็นพวก เมื่อจะดำเนินกิจกรรมอะไรร่วมกัน ถ้าพิจารณาถึงความมุ่งหมายที่จัดตั้งองค์กรก็อาจสรุปถึงสาเหตุของการเกิดองค์กร ได้ดังนี้ (สิริธร ชันธหัตถ์, องค์กรและการจัดการ, 2531 : 23)

1. ความจำเป็นในการบริหารราชการ
2. ความจำเป็นในทางยุทธศาสตร์
3. ความจำเป็นในการผลิตผลทางเกษตร
4. ความจำเป็นในการคมนาคมและติดต่อสื่อสาร
5. ความจำเป็นในการค้าขาย
6. ความจำเป็นในการบริการสังคม
7. ความจำเป็นในการอุตสาหกรรม

8. ความจำเป็นในการค้นคว้าวิจัย
9. ความจำเป็นในการพัฒนาการเมือง

องค์การจะเป็นองค์การที่มีประสิทธิภาพและก่อเกิดประสิทธิผลเพียงใดขึ้นอยู่กับ “การจัดการหรือการบริหาร” องค์การนั้น ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า “การจัดการหรือการบริหาร” เป็นสิ่งที่ควบคู่และเกี่ยวข้องกับองค์การเสมอ (บรรยงค์ โคจินดา, 2542 : 21) และจากการวิเคราะห์ความสำเร็จหรือความล้มเหลวขององค์การนั้น ได้มีการรายงานไว้ในนิตยสารฟอร์บส์ (Forbes) พบว่าธุรกิจในประเทศสหรัฐอเมริกาจำนวนไม่น้อยที่ประสบความสำเร็จนั้น เนื่องมาจากมีการจัดการที่ดี (Well Managed)

คำว่า การจัดการ (Management) นั้น มีนักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายในลักษณะต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้ (พยอม วงศ์สารศรี, 2542 : 34) การจัดการ เป็นศิลปะของการใช้บุคคลอื่นทำงานให้แก่องค์การ โดยการสนองตอบความต้องการ ความคาดหวังและจัด โอกาสให้เขาเหล่านั้นมีความเจริญก้าวหน้า การจัดการเป็นกระบวนการ (Management As a Process) ที่มีความสัมพันธ์กับการกำหนดจุดมุ่งหมายและแปรเปลี่ยนจุดมุ่งหมายนั้นสู่การปฏิบัติจริง โดยผ่านกระบวนการที่เป็น Systematic มีการประสานงาน (Co-Ordinated) และความร่วมมือจากทรัพยากรมนุษย์ (Co-Operative Human Efforts)

การที่องค์การจะดำเนินงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์นั้น จะต้องอาศัยการจัดการเป็นเครื่องมืออันสำคัญ “องค์การจะต้องอาศัยการจัดการเป็นเครื่องมือ” โดยการจัดการเกิดขึ้นในองค์การ หากไม่มีองค์การการจัดการก็ไม่สามารถจะเกิดขึ้น ซึ่งการจัดการที่มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องมีองค์การที่เหมาะสมหรือมีการจัดองค์การที่ตรงกับ เพราะองค์การเป็นพื้นฐานของการจัดการและการจัดองค์การจะเป็นกิจกรรมหรือหน้าที่สำคัญอันหนึ่งที่สำคัญอันหนึ่งในการจัดการ (บรรยงค์ โคจินดา, 2542 : 24)

การที่ชุมชนใดชุมชนหนึ่งจะประสบความสำเร็จได้นั้น นอกจากการร่วมมือร่วมใจของสมาชิกเพื่อจัดตั้งชุมชนตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม การจัดการที่มีประสิทธิภาพ โดยการมีโครงสร้างของการจัดการที่เหมาะสมแล้วนั้น สิ่งสำคัญที่ควบคู่ไปกับการบริหารการจัดการองค์การนั้นคือ การสื่อสาร

ความสำคัญของการติดต่อสื่อสารนี้ จึงมีมากถึงกับอาจกล่าวได้ว่าเป็นหัวใจของความสำเร็จของนักบริหารจัดการอย่างแท้จริงภายใต้ข้อความที่มักกล่าวกันเสมอว่า “ผู้บริหารจะต้องทำให้งานเสร็จโดยอาศัยคนอื่นเป็นผู้ทำ” ซึ่งย่อมเป็นการบอกโดยทางอ้อมให้เห็นได้ชัดเจนว่า การสื่อสารจะเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่ง โดยเป็นเครื่องมือใช้สร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกในองค์การ อันจะนำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการองค์การด้วย (ธงชัย และชนาธิป สันติวงษ์, 2542 : 79)

นอกจากนี้ เสนาะ คิเขาว์ (2541 : 44) ยังกล่าวถึง การสื่อสารว่ามีความสำคัญต่อการจัดการอย่างมากในแง่ของการใช้เครื่องมือการแลกเปลี่ยนข้อมูล เพื่อเป็นหลักในการกำหนดบทบาทของแต่ละคนและใช้การสื่อสารในแง่ของการเป็นกระบวนการนำไปใช้ในการดำเนินงานขององค์การ โดยการสื่อสารจะทำหน้าที่ 3 ประการในองค์การ คือ

1. การใช้การสื่อสารในการออกคำสั่ง

การใช้การสื่อสารในการสั่งการที่สมบูรณ์ องค์การจะต้องพยายามทุกวิถีทางที่ทำให้ทุกคนยอมรับ และกระทำตามคำสั่งโดยเคร่งครัด หน้าที่ของการสั่งการคือ การชักนำและการใช้อิทธิพลให้บุคคลหรือผู้ปฏิบัติงานในองค์การกระทำตามที่องค์การต้องการ รูปแบบของการใช้การสื่อสารในการออกคำสั่งมี 2 รูปแบบ คือ การออกคำสั่งเป็นลายลักษณ์อักษร และการออกคำสั่งด้วยวาจา สำหรับการออกคำสั่งเป็นลายลักษณ์อักษรจะอยู่ในรูปของหนังสือเวียน ประกาศ หรือออกคำสั่งโดยตรงต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง สำหรับการออกคำสั่งด้วยวาจาโดยทั่วไป ได้แก่ การสั่งงานต่อหน้าผู้รับคำสั่ง หรือกลุ่มบุคคลผู้ปฏิบัติงาน

2. การใช้การสื่อสารในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

เนื่องจากองค์การประกอบด้วยบุคคล และทุกคนมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับภายใต้โครงสร้างขององค์การ องค์การที่เป็นทางการ (Formal Organization) จะเป็นตัวกำหนดและจำกัดรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์การจะยึดถือความสัมพันธ์ของงานเป็นหลักสำคัญ กระบวนการสื่อสารจะเป็นสายใยที่ช่วยรักษาความสัมพันธ์ในงานให้เกิดขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำงาน การแลกเปลี่ยนข้อมูลและการปฏิบัติตามคำสั่ง ในขณะที่เดียวกันความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานก็มีอิทธิพลต่อการแลกเปลี่ยนข้อมูล เพื่อเสริมการทำงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วันที่..... - 4 S.A. 2552
เลขทะเบียน..... 011806 ณ.๒

ฉพ.
915,9304
๕15๒ ๖
ฉ.กร. ๕๕๓ท.

3. การใช้การสื่อสารในการแก้ปัญหาและความไม่แน่นอนที่เกิดขึ้น

ในการบริหารและปฏิบัติงานในองค์กร สมาชิกขององค์กรจะต้องเผชิญปัญหาต่าง ๆ มากมาย และต้องตัดสินใจแก้ปัญหาเหล่านั้น โดยบุคคลจะใช้การสื่อสารเพื่อการแสวงหาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อประกอบการตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา ตลอดจนใช้การสื่อสารในการแสวงหาความร่วมมือ และความเข้าใจที่ถูกต้องจากสมาชิกอื่นขององค์กร

โดยสรุปแล้วความสำคัญของการสื่อสารในการบริหารจัดการองค์กรนั้นประกอบด้วย (อ้างถึงใน ธิดาพร มีกึ่งทอง, 2542 : 47)

1. เป็นเครื่องมือสำคัญของฝ่ายบริหารในการบริหารงาน เพราะการสื่อสารจะช่วยทำให้การทำงานลุล่วงไปได้โดยตลอด เป็นเครื่องมือช่วยตรวจสอบความเข้าใจผลงาน ฯลฯ การสื่อสารในองค์กรเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญมากสำหรับผู้บริหาร ทักษะในการสื่อสารเป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งที่ผู้บริหารจะต้องฝึกฝนให้เกิดขึ้นในตนเองพอ ๆ กับทักษะในการบริหารงาน
2. เป็นเครื่องมือช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีแก่ทั้งสองฝ่าย การสื่อสารช่วยให้เกิดความเข้าใจตรงกัน นำมาซึ่งความสนิทสนมความไว้วางใจ สิ่งเหล่านี้นำไปสู่สัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้บริหารในระดับต่าง ๆ
3. ช่วยให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันดีขึ้น การสื่อสารนำมาซึ่งความไว้วางใจ หากมีปริมาณที่เหมาะสมแล้ว จะช่วยให้เกิดความกล้าที่จะสื่อสาร กล้าที่จะถาม กล้าที่จะออกความคิดเห็น ท้วงติง และช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องมากยิ่งขึ้น
4. ช่วยให้การปฏิบัติภารกิจของทุกหน่วยงาน ทุกส่วนเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสานกันจนบรรลุวัตถุประสงค์ การสื่อสารมีส่วนอย่างมากในการประสานงานทำให้ทุก ๆ หน่วยงานทำงานในหน้าที่ของตนไปอย่างคล่องจองกับการทำงานหน่วยงานอื่น ๆ สะดวกมากขึ้นสำหรับผู้จัดการในการบริหารองค์กรและความรู้เกี่ยวกับการเคลื่อนไหว ความต้องการของหน่วยงานอื่น ๆ จะทำให้เป้าหมายของการทำงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่องค์กรกำหนดไว้
5. ช่วยให้เกิดการพัฒนาและการทำงานที่มีประสิทธิภาพ การที่บุคลากรขององค์กรทุกระดับสามารถสื่อสารได้อย่างเสรี มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีความกล้าที่จะสื่อสาร ย่อม

นำไปสู่การเสนอความคิดสร้างสรรค์คิดที่จะทำให้เกิดผลงานที่ดีที่สุด นำองค์การไปสู่ความเจริญ การยอมรับในความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่ว่าคนนั้นจะอยู่ในระดับใดขององค์การ ย่อมทำให้ผู้ที่ได้รับการยอมรับเกิดความภาคภูมิใจ คนเรานั้นเมื่อพูดอะไรหรือสื่อสารอะไรออกไปก็ต้องการให้มีผู้รับฟัง แม้จะไม่เห็นด้วยก็ตาม

จากแนวคิดข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การสื่อสารได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการจัดการชุมชนหรือองค์การในทุกสถานการณ์ โดยในสถานการณ์การดำเนินงานขององค์การนั้น อาจมีการใช้การสื่อสารในการออกคำสั่ง เช่น การออกคำสั่งให้เจ้าหน้าที่ขององค์การกระทำการใด ๆ ทั้งทางลายลักษณ์อักษรและทางวาจา ขณะเดียวกันการสื่อสารยังมีความสำคัญในสถานการณ์การแก้ไขปัญหาขององค์การและเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกขององค์การอันนำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงองค์การให้ประสบความสำเร็จ

แนวคิดการบริหารแบบทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources Approach) กล่าวถึงมีรูปแบบการสื่อสารในการจัดการว่าควรมีลักษณะดังนี้คือ (ธงชัย และชนาธิป สันติวงษ์, 2542 : 41)

1. เนื้อหาการสื่อสาร จะขยายการสื่อสารเฉพาะที่เกี่ยวกับงานเท่านั้น มาเป็นการสื่อสารในทางสังคมด้วย
2. ทิศทางการติดต่อสื่อสาร นั้นจะเน้นให้มีมากทุกทิศทาง คือ ทั้งแนวนอน แนวตั้ง ขาขึ้น ขาลง และรวมถึงการติดต่อแนวเฉียงที่ไปด้านข้างต่าง ๆ ด้วย
3. ช่องทางการติดต่อสื่อสาร จะดำเนินไปแบบเปิดกว้างให้เกิดความสะดวกได้ทุกทิศทางและสื่อทุกรูปแบบ
4. สไตล์ของการติดต่อสื่อสาร นั้นจะมีทั้งแบบทางการและไม่เป็นทางการ แต่ส่วนมากมักจะนิยมให้เป็นไปในแบบไม่เป็นทางการมากกว่า

นพรัตน์ มุณีรัตน์ (2541 : 81) ได้ศึกษารูปแบบการสื่อสารในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในชุมชนคีรีวง พบว่า รูปแบบการสื่อสารที่ใช้ในการจัดการท่องเที่ยวนั้นมี 4 รูปแบบ คือ การสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ การสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ และมีปฏิริยาโต้ตอบ

มาก การสื่อสารสองทางที่เป็นทางการแต่มีปฏิริยาได้คอบน้อย และการสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการ โดยรูปแบบการสื่อสารที่ปรากฏและมีบทบาทในการจัดการการทองเทีชวเชิงนิเวศของชุมชนคิรวมาก คือ การสื่อสารสองทางที่เป็นทางการและมีปฏิริยาได้คอบมากกับการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการแต่มีปฏิริยาได้คอบน้อย

เวทินี สตะเวทิน (2542 : 130) ได้ศึกษาการสื่อสารในการจัดการประชาคมบางลำพู พบว่า ทั้งการจัดกิจกรรมเชิงรุก และกิจกรรมเชิงปกป้องผลประโยชน์ของชุมชน จะเป็นการสื่อสารในการประสานงานร่วมกันระหว่างกลุ่มบุคคล 3 กลุ่ม คือ กลุ่มแกนนำประชาคม กลุ่มประชาชนในพื้นที่ กลุ่มหน่วยงานภายนอกที่ให้การสนับสนุน ซึ่งจะพบรูปแบบการสื่อสารใน 3 แบบ คือ การสื่อสารทางเดียว การสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ และการสื่อสารสองทางแบบเป็นทางการ

บุญฉีกา วงศ์วานิช (อ้างถึงใน ธิดาพร มีกิ่งทอง, 2542 : 56) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการสื่อสาร สถานภาพทางสังคมกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของพัฒนากรในเขตจังหวัดนครราชสีมา พบว่า รูปแบบการสื่อสารสองทาง การสื่อสารอย่างไม่เป็นทางการมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน

ชนินาด เจริญผล (อ้างถึงใน ธิดาพร มีกิ่งทอง, 2542 : 56) ศึกษารูปแบบการสื่อสาร การรับรู้สภาพแวดล้อมในองค์การและความพึงพอใจในการทำงานของพนักงานท่าเรือแห่งประเทศไทย พบว่า รูปแบบการสื่อสารในองค์การเป็นการสื่อสารสองทาง การรับรู้สภาพแวดล้อมในองค์การ พนักงานส่วนใหญ่รับรู้เรื่องการปฏิบัติงานของผู้บังคับบัญชาชั้นต้นมากที่สุด

จากรูปแบบการสื่อสารดังกล่าวข้างต้น อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า รูปแบบการสื่อสารที่ใช้ในการจัดการองค์การนั้น ได้แก่ รูปแบบการสื่อสารแบบสองทาง การสื่อสารจากล่างขึ้นบน และการสื่อสารในแนวนอน ทั้งนี้เป็นไปในลักษณะการสื่อสารที่ผสมผสานกันทั้งการสื่อสารในแนวคิงและแนวนอน ซึ่งในขณะที่เดียวกันระหว่างการสื่อสารอาจใช้รูปแบบการสื่อสารทั้งทางวงจนะและอวงจนะควบคู่กันไปก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ โดยมีการสื่อสารแบบสองทางเป็นแกนหลัก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการสื่อสารแบบสองทางเป็นการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เพราะทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารต่างก็มี “ส่วนร่วมในการสื่อสาร”

จากแนวคิดของ ปารีชาต สถาปิตานนท์ (2542 : 74) ที่กล่าวว่า กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการเปลี่ยนแปลงสังคม ได้แก่ แนวคิดด้านประชาธิปไตยทางการสื่อสาร (Democratic Communication) กล่าวถึง กระบวนการสนทนาได้คอบกันระหว่างสมาชิกในสังคม จำเป็นต้องคำนึงไป โดยคำนึงถึงการเท่าเทียมกันของบุคคล สิทธิ และเสียงของบุคคลในการแสดงความคิดเห็น (Right To Communication) โอกาสในการรับรู้และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง (Accessibility To Information) การมีจิตสำนึกในเชิงประโยชน์ของสาธารณะเหนือประโยชน์ส่วนตัว การตระหนักในบทบาทและหน้าที่ของตน การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และการปฏิบัติตามทางที่ได้รับ การเห็นชอบจากสมาชิกส่วนใหญ่ โดยเชื่อกันว่า ปรากฏการณ์สื่อสารในเชิงประชาธิปไตยจะนำไปสู่การเพิ่มพลัง (Empowerment) ให้กับสมาชิกในสังคม การกระตุ้นให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ที่ได้ร่วมกำหนด ตลอดจนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ จัดการ ดูแล และตรวจสอบโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจศึกษาเรื่องของรูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท้องถิ่นเชิงอนุรักษ์ของชุมชนมอญเกาะเกร็ด ที่มีบทบาทสำคัญต่อการจัดการให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง โดยอาศัยการท้องถิ่น ได้ใช้แนวคิดในเรื่องของการพัฒนาและการจัดการท้องถิ่นเชิงอนุรักษ์เข้ามาเป็นกรอบในการอธิบายโจทย์การวิจัยในข้อ 1.

ปัญหานำการวิจัยที่ 1 : ชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีรูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท้องถิ่นชุมชนเป็นอย่างไร

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการสื่อสาร

การศึกษาวิจัย “รูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท้องถิ่นเชิงอนุรักษ์ของชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” การสื่อสารเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่จะทำหน้าที่เป็น “พื้นเพื่อง” ในการขับเคลื่อนสู่ความเป็นประชาสังคม (ปารีชาต สถาปิตานนท์ สโรบล, 2543 : 24) พร้อมทั้งยึดและโยงสมาชิกของกลุ่มหรือชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะร่วมกัน โดยยึดเอาผลประโยชน์ของชุมชนเป็นหลัก อันนำไปสู่การพัฒนาทางการท้องถิ่น ที่คำนึงถึงขีดความสามารถและการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนมอญเกาะเกร็ด กระบวนการสื่อสารจะเป็นหัวใจของการสร้างพันธะทางสังคม (Social Bonds) ที่จะนำไปสู่การกระทำร่วมกัน ภายในกลุ่มหรือชุมชน (Collective Action)

ความหมายของการสื่อสาร คำว่า “การสื่อสาร” (Communication) มาจากรากศัพท์ภาษาละตินว่า “Communis” แปลว่า เหมือนกัน ร่วมกัน กลุ่มนักคิดทางการสื่อสารได้ให้ความหมายการสื่อสารที่หลากหลาย ดังนี้

อริสโตเติล (Aristotle) ให้ความหมายว่า “การสื่อสาร” คือการหาวิธีโน้มน้าวชักจูงใจทุกวิถีทาง”

แชรรม์ (Wibur Schramm, 1974 : 13) กล่าวว่า “การสื่อสาร คือ การมีความเข้าใจตรงกันต่อเครื่องหมายที่แสดงข่าวสาร”

ปรมะ ศตะเวทิน (2538 : 17) กล่าวว่า “การสื่อสาร คือ กระบวนการของการถ่ายทอดสาร (Message) จากบุคคลหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า ผู้ส่งสาร (Source) ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า ผู้รับสาร (Receiver) โดยผ่านสื่อ (Channel)”

เกติณี จุฑาวิจิตร (2542 : 4) กล่าวว่า “การสื่อสารเป็นกระบวนการที่มีความเคลื่อนไหวและเป็นการกระทำอย่างต่อเนื่องในการส่งและรับสารระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร โดยผ่านสื่อต่าง ๆ อย่างมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน

2.2.1 องค์ประกอบของการสื่อสาร

เบอร์โล (Berlo, 1960 : 40) อธิบายว่า การสื่อสารจะประสบประสิทธิผลหรือไม่ขึ้นอยู่ กับประสิทธิภาพขององค์ประกอบต่าง ๆ และได้แสดงปัจจัยที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพของ องค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบไว้ในแบบจำลองกระบวนการสื่อสาร ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในนามของ S M C R model นั้นเอง แบบจำลองกระบวนการสื่อสาร มีดังนี้

SOURCE	MESSAGE	CHANNEL	RECEIVER
S	M	C	R
ผู้ส่งสาร	สาร	สื่อ	ผู้รับสาร

จากแบบจำลองนี้สามารถอธิบายได้ว่า เมื่อผู้ส่งสารต้องการจะทำการสื่อสาร ผู้ส่งสารก็ต้องนำเอาสิ่งที่คนต้องการจะสื่อสารมาผลิตให้ปรากฏเป็นสาร แล้วถ่ายทอดผ่านสื่อเพื่อส่งไปยังผู้รับสาร (ปรมะ ศตะเวทิน, 2538 : 65)

เบอร์โล (Berlo, 1960 : 40) กล่าวว่า การที่การสื่อสารจะมีประสิทธิผลมากน้อยเพียงไรนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 4 ประการนี้ว่า จะมีประสิทธิภาพเพียงใด ประสิทธิภาพขององค์ประกอบขึ้นอยู่กับปัจจัยต่อไปนี้

1. ผู้ส่งสาร (Source) หมายถึง บุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่ต้องการจะทำการสื่อสาร ความรู้ ความรู้สึก ความต้องการข่าวสาร และวัตถุประสงค์ของคน ดังนั้น ผู้ส่งสารจึงอาจเป็นคน ๆ เดียวหรือหลาย ๆ คน เช่น กลุ่มนิสิตนักศึกษา กลุ่มผู้ประท้วง หรืออาจจะเป็นสถาบัน เช่น พรรคการเมือง บริษัท รัฐบาล หรือหน่วยงานราชการก็ได้ ปัจจัยของผู้ส่งสารประกอบด้วย ทักษะในการสื่อสาร (Communication Skills), ทศนคติ (Attitudes), ความรู้ (Knowledge), ระบบสังคม (Social System), และวัฒนธรรม (Culture)
2. สาร (Message) หมายถึง ผลผลิตของผู้ส่งสารที่ถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก ความต้องการข่าวสาร และวัตถุประสงค์ของคนที่ปรากฏออกมาในรูปของรหัส เช่น เมื่อเราพูดสารก็คือถ้อยคำที่เราพูด เมื่อเราเขียน สารก็คือตัวหนังสือที่เราเขียนเป็นคำเป็นประโยค เมื่อเราแสดงกริยาท่าทาง สารก็คือท่าทาง ข้อความ และภาพ ที่ปรากฏในสถานการณ์หรือบริบทต่าง ๆ ปัจจัยของสารประกอบด้วย รหัส (Code), เนื้อหา (Content), และการจัดเสนอ (Treatment) ซึ่งมี 2 องค์ประกอบ คือ ส่วนย่อย (Elements) และ โครงสร้าง (Structure)
3. สื่อ (Channel) หมายถึง สิ่งที่น่าหรือถ่ายทอดสารของผู้ส่งสาร เช่น เมื่อเราอ่านหนังสือพิมพ์ คลื่นแสงในอากาศและหนังสือพิมพ์เป็นสื่อ เมื่อเราดูวิทยุโทรทัศน์ สื่อก็คือคลื่นแสงคลื่นเสียง และจอวิทยุโทรทัศน์ ในกระบวนการสื่อสารของมนุษย์ สื่อตามความหมายของเบอร์โลคือ ช่องทางที่จะนำสารไปสู่ประสาทในการรู้สึก (Sense Mechanisms) หรือการถอดรหัสของผู้รับสาร อันได้แก่ การเห็น (Seeing), การได้ยิน (Hearing), การสัมผัส (Touching), การได้กลิ่น (Smelling) และการชิมรส (Tasting)

4. ผู้รับสาร (Receiver) หมายถึง บุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่รับสารของผู้ส่งสาร ดังนั้น ผู้รับสารอาจจะเป็นคน ๆ เดียว หรือเป็นคนหลาย ๆ คน เช่น กลุ่มผู้ฟังการอภิปราย หรืออาจเป็นสถาบัน เช่น บริษัท องค์กร การพรรคการเมือง เป็นต้น ปัจจัยของผู้รับสารมีองค์ประกอบเช่นเดียวกับผู้ส่งสาร ผู้รับสาร (Receiver) โดยผ่านสื่อ (Channel) องค์ประกอบทั้ง 4 นั้น มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีผลกระทบซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีผลต่อการสื่อสารด้วย ดังนั้น หากผู้ส่งสารมีประสิทธิภาพ แต่สื่อ และผู้รับสารคือประสิทธิภาพ ก็จะทำให้ประสิทธิผลของการสื่อสารคือลงไปด้วย ในทำนองเดียวกัน หากผู้ส่งสารคือประสิทธิภาพ สารไม่ชัดเจน แม้จะมีสื่อและผู้รับสารที่มีประสิทธิภาพ การสื่อสารก็จะคือประสิทธิภาพเช่นกัน และยิ่งหากทั้งผู้ส่งสาร สาร สื่อ และผู้รับสารคือประสิทธิภาพด้วยแล้ว การสื่อสารจะมีโอกาสที่จะประสบผลสำเร็จน้อยที่สุด การสื่อสารจะมีประสิทธิผลมากที่สุดก็ต่อเมื่อองค์ประกอบมีประสิทธิภาพสูงที่สุด

การเลือกใช้รูปแบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพนับว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาชุมชน มอญเกาะเกร็ดให้กลายเป็นชุมชนเข้มแข็ง จากคุณลักษณะสำคัญขององค์ประกอบของการสื่อสารที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็น ได้ว่ามีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ดังนั้น การเลือกใช้องค์ประกอบทั้ง 4 อย่าง ต้องเหมาะสมกับสถานการณ์และบริบทของชุมชน ทั้งนี้ โดยอาศัยรูปแบบของการสื่อสาร ลักษณะต่าง ๆ ซึ่ง ได้มีการจำแนกรูปแบบการสื่อสารในหลายลักษณะตามหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาที่แตกต่างกันไป ในที่นี้จะกล่าวถึงรูปแบบของการสื่อสาร 4 ลักษณะ คือ (อ้างในนพรัตน์ มุณีรัตน์, 2541 : 30-34)

1. จำแนกตามทิศทางการสื่อสาร
2. จำแนกตามลักษณะการใช้
3. จำแนกตามสัญลักษณ์ที่ใช้ในการสื่อสาร
4. จำแนกตามการไหลของข่าวสาร

2.2.2 ทิศทางการสื่อสาร แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

1. การสื่อสารทางเดียว (One-way Communication) หมายถึง การสื่อสารที่ผู้ส่งสาร ถ่ายทอดข่าวสารหรือคำสั่ง ไปสู่ผู้รับสาร มีลักษณะเป็นเส้นตรง ไม่มีการย้อนกลับหรือปฏิบัติการของผู้รับสาร โดยทั่วไปการติดต่อสื่อสารแบบนี้จะเป็นไปในรูปของนโยบาย คำสั่ง และอาจจะผ่านสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสารหรือรายงานข่าวสารต่าง ๆ ขององค์กร เช่น วิทยุ โทรศัพท์ และหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การสื่อสารแบบทางเดียวก็มีข้อได้เปรียบคือ รวดเร็ว เมื่อคนหลายคนร่วมกันคิดว่าจะตกลงกันได้ ต้องใช้เวลานานมาก แต่ถ้าคนเดียวเสนอความคิด ความคิดนั้นจะเกิดขึ้นได้รวดเร็วกว่า การสื่อสารแบบทางเดี่ยวนี้นี้เหมาะกับสถานการณ์ที่ผู้สื่อความมีความรู้ ขวัญ และกำลังใจอีกฝ่ายหนึ่งถูกกระทบกระเทือนและความเชื่อขวัญในเรื่องนั้น ๆ สูงกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง แต่การสื่อสารแบบนี้จะทำให้

2. การสื่อสารสองทาง (Two-way Communication) หมายถึง การสื่อสารที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถส่งข่าวสาร และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันและกัน การสื่อสารสองทางนี้ผู้ส่งสารจะให้ความสนใจกับปฏิกิริยาโต้กลับของผู้รับสาร (feedback) ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งจำเป็นมาก เปรียบเสมือนผู้นำที่ทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารจากสมาชิก ในขณะที่เดียวกันเปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นและความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ นับเป็นการลดช่องว่างของการสื่อสารที่ดี ป้องกันการตีความหมายผิด ประการสำคัญคือ การสื่อสารสองทางสามารถสร้างขวัญ และการมีส่วนร่วมในงานความรู้สึกเป็นเจ้าของงาน ซึ่งรูปแบบของการสื่อสารสองทางจะออกมาในลักษณะของการประชุมหรือการปรึกษาหารือ (บุญเลิศ ศุกคิลิก, 2523 : 25)

ฮาร์โอด เจ ลิฟวิท (Harold J. Leavitt, 1964 : 143-144) ได้กล่าวถึงการทดลองเปรียบเทียบระหว่างการสื่อสารทางเดียวกับการสื่อสารสองทาง ปรากฏผลการทดลองว่า

1. การสื่อสารทางเดียวรวดเร็วกว่าการสื่อสารสองทาง
2. การสื่อสารสองทางมีความถูกต้องแม่นยำกว่าการสื่อสารทางเดียว
3. การสื่อสารสองทางสามารถสร้างความมั่นใจแก่ผู้รับสารมากกว่าการสื่อสารทางเดียว
4. การสื่อสารทางเดียวมีความถูกต้องแม่นยำน้อยกว่า แต่ก็มีความเป็นระเบียบมากกว่า
5. การสื่อสารสองทางที่มักมีการรบกวนและยุ่งเหยิงมากกว่า

นอกจากนี้ ลิฟวิท (Leavitt) ยังได้ให้ข้อเสนอแนะว่า หากองค์กรมีความต้องการความรวดเร็วและความถูกต้องอย่างง่าย ๆ ในการติดต่อสื่อสารแล้ว การสื่อสารทางเดียวจะมีความเหมาะสมมากกว่า ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่า ภายในสถานการณ์ต่าง ๆ ในการบริหารงานย่อมต้องใช้ในการสื่อสารทั้งสองแบบควบคู่กันไป

2.2.3 ลักษณะการใช้ แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

1. การสื่อสารแบบเป็นทางการ (Formal Communication) คือ เมื่อสารถูกส่งต่อตามลำดับชั้น หรือตามลักษณะหน้าที่ของภารกิจ สารนั้นก็จะไหลผ่านไปตามสายใยความสัมพันธ์

อย่างเป็นทางการจะถูกส่งขึ้นบนหรือล่าง ที่เป็นไปตามการมอบหมายอำนาจหน้าที่ และการตัดสินใจ สารจะถูกส่งข้ามหน่วยงานก็ต่อเมื่อกำหนดไว้โดยหน้าที่การปฏิบัติ จะสังเกตได้ว่าความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการภายในองค์การจะเป็นตัวกำหนดทิศทางการไหลของสาร นอกจากนี้ การสื่อสารแบบเป็นทางการมักจะเน้นสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรมากกว่าคำพูด

การสื่อสารที่เป็นทางการเป็นการสื่อสารที่มีระเบียบแบบแผนที่กำหนดไว้โดยชัดเจน (สมพงษ์ เกษมสิน : 258 อ้างถึงใน โชติรส ทิมพัฒน์พงษ์, 2537 : 14-15) การสื่อสารของระบบราชการจะมีระเบียบแบบแผนและต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษร การสื่อสารแบบนี้มีลักษณะสำคัญบางประการ ได้แก่

1. เป็นการนำเอานโยบาย การสั่งการ หรือคำแนะนำผ่านไปตามสายการบังคับบัญชา
2. เป็นการนำกลับมายังผู้บังคับบัญชา หรือหัวหน้าหน่วยงาน ซึ่งเป็นข้อเสนอแนะ รายงาน และการสนองตอบของผู้บังคับบัญชา
3. เป็นการแจ้งนโยบายทั่วไปขององค์การแก่ข้าราชการ พนักงาน หรือเจ้าหน้าที่

2. การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ (Informal Communication) หมายถึง การสื่อสารในลักษณะที่ฝ่ายต่าง ๆ กระทำกันเองเป็นการส่วนตัว ส่วนใหญ่จะเป็นการสื่อสาร โดยใช้คำพูด และมักเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในทางส่วนตัวมากกว่าทางตำแหน่ง อำนาจ หน้าที่ ลักษณะที่สำคัญของการสื่อสารแบบนี้คือ ความรวดเร็วในการสื่อสารจะมีมาก แต่ก็มีข้อเสียคือ ข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ อาจจะผิดไปจากความเป็นจริงได้ง่าย ดังนั้น ควรจะเริ่มต้นด้วยการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการในระยะแรกก่อน แล้วจึงตามด้วยการสื่อสารแบบเป็นทางการในภายหลัง หรือใช้ควบคู่กันไป จะได้ทั้งความรวดเร็วและความถูกต้อง

2.2.4 สัญลักษณ์ที่ใช้ แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

1. การสื่อสารโดยใช้ถ้อยคำและการเขียน (Verbal and Written Communication) การสื่อสารระหว่างบุคคลส่วนใหญ่เป็นการสื่อสารแบบนี้ ไม่ว่าจะเป็นคำพูดหรือการเขียน ผู้บริหารหรือผู้นำควรจะต้องสร้างความสามารถในด้านต่อไปนี้ (เสริมศักดิ์ ศาลาภรณ์, 2521 : 197)

การสื่อสารด้วยอ้อยคำและการเขียน

<u>อ้อยคำ</u>	<u>การเขียน</u>
การพบปะเป็นรายบุคคล	คำสั่งเป็นลายลักษณ์อักษร
การพบปะเป็นกลุ่ม	หนังสือเวียน
การประชุม	วารสาร
การประชุมคณะกรรมการ	บันทึก

2. การสื่อสารโดยไม่ใช้อ้อยคำ (Nonverbal Communication) เป็นการสื่อสาร โดยท่าทาง และการเคลื่อนไหว ซึ่งแต่ละบุคคลก็มีความหมายเฉพาะของตนเอง เมื่อเวลาแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ เช่น การแสดงออกทางสีหน้า ท่าทาง เป็นต้น หากพิจารณาให้ดีแล้วมีความสำคัญและประโยชน์ไม่น้อย เนื่องจาก (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2521 : 198)

- อารมณ์และความรู้สึกส่วนใหญ่ แสดงโดยไม่ใช้อ้อยคำ ได้ถูกชัดเจนกว่าการใช้อ้อยคำ
- ลักษณะท่าทางบางอย่าง เป็นเครื่องชี้เพื่อการเสนอแนะและให้คำแนะนำได้เป็นอย่างดี
- คำพูดอาจบิดเบือนได้ง่ายกว่าการ ไม่ใช้คำพูด

2.2.5 ช่องทางเดินสาร แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

1. การสื่อสารจากบนลงล่าง (Downward Communication) หรือเรียกอีกอย่างว่า การสื่อสารตามแนวตั้ง เป็นลักษณะการสื่อสารในองค์การแบบคลาสสิก คือ ข่าวดสารจะถูกส่งออกจากเบื้องบนลงไป คือ จากผู้นำไปสู่ผู้ตามเรื่อยไปจนถึงระดับต่ำสุด โดยมีจุดประสงค์โดยทั่วไปดังนี้คือ (วุฒิชัย จ้านง, 2520 : 116-118)

- เพื่อให้แนวปฏิบัติงานที่จำเพาะเจาะจงในการสั่งงาน
- เพื่อให้ข่าวสารเกี่ยวกับการปฏิบัติและขั้นตอนการดำเนินงาน
- เพื่อให้ข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับเหตุผลสำคัญของงาน
- เพื่อให้ข่าวสารแบบอุดมการณ์ที่จะช่วยให้ซาบซึ้งในเป้าหมาย

การสื่อสารจากบนลงล่างเป็นการสื่อสารแบบทางการที่ใช้กันมาก และมีประสิทธิภาพ แต่ทั้งนี้การสื่อสารชนิดนี้มีข้อควรระวังคือ (เสนาะ ดิยาว, 2527 : 434)

1. องค์การที่ใช้การสื่อสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรมากไป จะทำให้ขาดความเป็นกันเอง
2. การได้รับข้อมูลมากเกินไป ทำให้เกิดมีปัญหาในการจดจำข้อมูล
3. ระยะเวลาในการส่งข้อมูลไม่เหมาะสม ทำให้ข้อมูลตกหล่นและไม่ทั่วถึง
4. ข้อมูลผิดพลาดเกิดจากการกลั่นกรองจากบุคคลหลายระดับ

2. การสื่อสารจากล่างขึ้นบน (Upward Communication) หรือการสื่อสารแนวตั้ง เป็นลักษณะการเดินทางของข่าวสารจากผู้มีตาม เสนอไปตามสายงานจนถึงผู้นำทางความคิด โดยมากมักอยู่ในรูปของการประชุมปรึกษาหารือ การสัมมนา

กริช สืบสนธิ (2526 : 82) ได้กล่าวว่า การสื่อสารจากล่างขึ้นบนนี้ เป็นสำคัญยิ่งสำหรับตำแหน่งหรือส่วนต่าง ๆ ที่ต้องทำงานประสานกัน ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างขวัญในการทำงานและทัศนคติของบุคลากร เพราะจะช่วยชี้ให้เห็นว่าบุคลากรมีความรู้และความเข้าใจในสารที่เขาได้รับจากผู้บังคับบัญชาเพียงใด ในบางครั้งการสื่อสารจากล่างขึ้นบนมักจะมีการกรองข่าว หรือบิดเบือนข่าวสารเฉพาะที่ผู้ปฏิบัติงานต้องการให้ผู้บริหารทราบเท่านั้น

การสื่อสารในแนวตั้ง จะให้ทั้งข้อมูลในทางบวกและในทางลบแก่ผู้นำทางความคิด หากเป็นข้อมูลในทางบวก ผู้นำก็นำไปตัดสินใจได้ แต่ถ้าเป็นข้อมูลในทางลบ ผู้นำจะต้องแก้ปัญหาอย่างไรก็ตาม การสื่อสารในแนวตั้งมีข้อพิจารณา 2 ข้อ คือ หลักของการสื่อสารในแนวตั้ง และวิธีการที่ทำให้ได้รับข้อมูลจากผู้ตามไปยังผู้นำทางความคิด หลักของการสื่อสารในแนวตั้ง ซึ่งเป็นรูปแบบการสื่อสารที่เป็นทางการ ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำทางความคิดกับผู้ตาม คือ

1. จะต้องมีการกำหนดแผนงานการสื่อสารในแนวตั้งไว้ล่วงหน้า การกำหนดแผนของการสื่อสารในแนวตั้ง ชี้ให้เห็นว่า ผู้นำเห็นความสำคัญและจะส่งเสริมให้ผู้ตามร่วมมือในการส่งข้อมูล

2. แผนงานเกี่ยวกับการสื่อสารในแนวตั้ง จะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างค่อเนื่อง และผู้นำจะต้องเต็มใจรับข้อมูล และตอบสนอง โดยการดำเนินการทันที เป็นการให้ความสำคัญ และส่งเสริมให้ผู้ตามส่งข้อมูลให้ทุกครั้งตามขั้นตอนของการปฏิบัติงาน

3. ผู้นำจะต้องกำหนดช่องทางการสื่อสารที่ผู้ตามจะติดต่อกับผู้บริหารไว้แน่นอน โดยอาศัยวิธีการตามปกติ เพราะกำหนดให้แตกต่างจากปกติ ผู้ตามจะไม่กล้าติดต่อด้วย นอกจากนี้ จะทำให้รู้ว่าเมื่อมีปัญหาที่จะปรึกษาควรติดต่อกับใคร

4. จะต้องยอมรับความคิดเห็นจากบุคคลในระดับล่าง ซึ่งอาจจะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ผู้บริหารจึงต้องเตรียมพร้อมที่จะรับฟัง โดยถือว่าข้อคิดและความเห็นทุกอย่างเป็นประโยชน์ เพื่อทราบถึงปัญหาที่แท้จริงจากข้อมูลที่ส่งขึ้นมาจากระดับล่าง

5. จะต้องรับฟังข้อมูลอย่างมีเป้าหมาย โดยปล่อยให้ผู้ตามแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระและพิจารณา ค้นหาให้พบว่าเป้าหมายนั้นคืออะไร

6. จะต้องปรับปรุงส่งเสริมให้มีการส่งข้อมูลจากผู้ปฏิบัติงานอยู่ตลอดเวลา โดยการใช้ช่องทางและวิธีการสื่อสารหลาย ๆ วิธี ซึ่งตามปกติวิธีที่ใช้ได้ผลมากที่สุด คือ การสื่อสารด้วยวาจาและพบหน้ากัน แต่ก็ควรส่งเสริมให้ใช้วิธีการอย่างอื่นด้วย เช่น การร้องทุกข์ การสำรวจทัศนคติ การให้คำปรึกษาแนะนำการรับประทานอาหารร่วมกัน และผู้รับความคิดเห็น เป็นต้น

วิธีการที่ทำให้ได้รับข้อมูลจากผู้ตามทางความคิด ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้คนในการติดต่อสัมพันธ์กันคือ แรงจูงใจในตัวบุคคลนั่นเอง การที่คนติดต่อกันต่างก็มีเป้าหมายของตนเอง สนองความต้องการของตนเอง และปรับปรุงสถานที่ทำงานของตนให้น่าอยู่ ดังนั้น สิ่งที่เป็นพื้นฐานของบรรยากาศการสื่อสารคือ ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เมื่อเกิดความไว้วางใจ ผู้ตามทางความคิดก็สามารถแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระเสรี และตรงไปตรงมา ขณะเดียวกันผู้นำทางความคิดก็รับฟังข้อมูลและแปลความหมายได้อย่างถูกต้อง

อย่างไรก็ตาม การสื่อสารตามแนวตั้งมีตัวแปรที่กำหนดบทบาทระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร คือ ตำแหน่ง (Status) และอำนาจ (Power) กล่าวคือ ตำแหน่ง หมายถึง ความสัมพันธ์ที่เกิดจากตำแหน่ง หน้าที่การงาน รวมทั้งการให้รางวัล หรือลงโทษ ส่วนอำนาจ หมายถึง ความสัมพันธ์ที่

เกิดจากความสามารรถ บุคลิกลักษณะส่วนตัวในการควบคุม หรืออิทธิพลต่อคนอื่น และเหตุการณ์นั้นในบางหน่วยงาน บุคคลที่ไม่มีตำแหน่งเหนือกว่าในฐานะผู้บังคับบัญชาอาจสามารถสร้างอำนาจบุคลิกลักษณะจูงใจให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม หรือได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่น ๆ อย่างไม่เป็นทางการ แต่ไม่มีศักยภาพจูงใจให้ปฏิบัติงานได้

3. การสื่อสารในแนวนอน (Horizontal Communication) หมายถึง การสื่อสารที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลที่ดำรงตำแหน่งในระดับเดียวกันขององค์การ ตามปกติเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างพนักงานที่อยู่ในหน่วยงานเดียวกัน มีผู้บังคับบัญชาคนเดียวกัน และมีหน้าที่การงานในลักษณะเดียวกัน การสื่อสารในแนวนอนจะเป็นสิ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพราะพื้นฐานของการสื่อสารนี้ขึ้นอยู่กับบรรยากาศของความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เกิดขึ้น โดยความสมัครใจของแต่ละคน โดยไม่ต้องมีสิ่งจูงใจ (เสนาะ ดิเชาว์, 2537 : 442)

วัตถุประสงค์ของการสื่อสารในแนวนอน

- การประชุมกรรมการ
- แลกเปลี่ยนความเห็นกันระหว่างหยุดพักงาน
- การคุยกันทางโทรศัพท์
- บันทึกข้อความ
- กิจกรรมทางสังคม เช่น การเล่นเกมกีฬา ไปเที่ยว

เนื่องจากการสื่อสารในแนวนอน เป็นกิจกรรมทางการสื่อสารที่เสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลให้ดีขึ้น แต่ก็มีผลกระทบต่อสื่อสารในแนวตั้งและแนวตั้ง ปัญหาและอุปสรรคที่ควรระวังมี 3 ประการ คือ

1. การขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เนื่องจากการสื่อสารในแนวนอนมีลักษณะค่อนข้างจะเป็นการสื่อสารที่ไม่เป็นทางการ คือ มักจะเป็นเรื่องส่วนตัว ไม่ว่าจะเป็นการประสานงาน การแลกเปลี่ยนข้อมูล หรือการสร้างความเข้าใจร่วมกัน ความไว้วางใจจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำให้การสื่อสารดังกล่าวบรรลุวัตถุประสงค์

2. ผลกระทบต่อการสื่อสารในแนวดิ่ง เมื่อสมาชิกในระดับเดียวกันคิดต่อกันเอง แม้จะทำให้งานสำเร็จลุล่วงโดยรวดเร็ว โดยไม่จำเป็นต้องรายงานให้หัวหน้างานสั่ง บางครั้งการประสานงานกันเองอาจเกิดการผิดพลาดขึ้นได้ ทำให้งานไม่เป็นแบบอย่างเดียวกัน

3. ก่อให้เกิดการแข่งขัน กิจกรรมการสื่อสารในแนวนอนมักจะนำไปสู่การแข่งขันซึ่งกันและกันระหว่างซึ่งผลของการแข่งขันจะกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลได้

2.3 แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม

ความหมายของ “การมีส่วนร่วม” ของประชาชนนั้น นักวิชาการแต่ละท่านได้ใช้ความหมายของคำว่า “การมีส่วนร่วม” ไว้แตกต่างกัน ดังนี้

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2532) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การสนับสนุนและเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับรับผิดชอบดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ที่มีผลกระทบถึงตัวประชาชนเอง

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์ (2527) ให้ความหมายการมีส่วนร่วม หมายถึง การทำงานร่วมกับกลุ่มเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความร่วมมือร่วมใจ โดยการกระทำการดังกล่าวในห้วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่ทรงประสิทธิภาพ คือถูกจังหวะและเหมาะสมกับทั้งการกระทำการดังกล่าว ด้วยความรู้สึกร่วมกัน ให้ประจักษ์ว่าเชื่อถือได้ แสดงว่าการมีส่วนร่วมเป็นผลของความร่วมมือร่วมใจ การประสานงาน และความรับผิดชอบ

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนในการกำหนดการเปลี่ยนแปลง สร้างโอกาสให้ประชาชนเป็นผู้คิด เป็นผู้ตัดสินใจ เป็นการพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนในการพัฒนาตนเอง และให้ประชาชนในชุมชนร่วมกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งเป้าหมายไว้ ทั้งนี้การมีส่วนร่วมจะต้องประกอบด้วยการรวมตัวของกลุ่มคนในชุมชนและมีหลักการหรือรูปแบบในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างสมัครใจ

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) การสื่อสารในแนวนี้ได้เน้นหลักการที่สำคัญ 3 ประการ (Berrigan, 1977, 1979) คือ

1. การเข้าถึงสาร (Access) หมายถึง การเข้าถึงสื่อที่ให้บริการแก่ชุมชน สื่อข้อมเปิดโอกาสให้ประชาชนเลือกรายการหรือเข้าไปจัดทำในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่ตนเองได้ครบเท่าที่ไม่ขัดกับกฎหมาย นอกจากนี้ยังเป็นช่องทางที่จะทำให้ประชาชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นต่อรายการหรือแสดงความต้องการเปลี่ยนแปลงรายการ รวมทั้งการเสนอให้มีการปรับเปลี่ยนได้

2. การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมในทุกระดับในระบบการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการวางแผนการสื่อสารภายในชุมชน ตั้งแต่เริ่มคิดไปจนกระทั่งการผลิต การจัดการ การใช้สื่อในชุมชนต่าง ๆ ประชาชนในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมหรือมีโอกาสเข้าร่วมได้ทุกขั้นตอน

3. การจัดการด้วยตนเอง (Self-management) การมีส่วนร่วมที่สำคัญยิ่งกว่าสิ่งใดก็คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วยตนเองตามวิถีทางกระบวนการประชาธิปไตย และการตัดสินใจนั้น ประชาชนในชุมชนมีอำนาจตัดสินใจตั้งแต่เริ่มคิด วางแผน ไปจนกระทั่งการกำหนดนโยบาย การบริหารและการลงมือผลิตสื่อด้วยตนเอง ยูเนสโกยอมรับการจัดการด้วยตนเองจะต้องกระทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ส่วนการเข้าถึงสื่อและการมีส่วนร่วมในการสื่อสารมีความเป็นไปได้มากและสามารถทำได้ง่ายกว่า

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ได้ยึดถือแนวคิดการสร้างความเข้าใจ การยอมรับความมีเกียรติ มีศักดิ์ศรีของประชาชน การยอมรับอยู่บนพื้นฐานของความหลากหลาย (Diversity) ความไม่เป็นเพียงหนึ่งหรือความมีมากกว่าหนึ่ง (Plurality) ซึ่งหมายความว่า มนุษย์ย่อมมีความแตกต่างกันในด้านความเชื่อในสิ่งต่าง ๆ การยอมรับว่าทุกคนบนโลกมีความแตกต่างหลายเผ่าพันธุ์ หลายเชื้อชาติ ไม่จำเป็นต้องให้มีเพียงเผ่าพันธุ์เดียว เชื้อชาติเดียว หรือมีประเพณีเดียว วัฒนธรรมเดียวเท่านั้น เพราะฉะนั้นการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมย่อมต้องอยู่บนพื้นฐานการยอมรับสิ่งเหล่านี้

“กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม” ซึ่งรู้จักกันในนาม “กระบวนการทัศน์ทางเลือกของการสื่อสารเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม” (The Alternative Paradigm of Communication for Social Change) (อ้างใน ปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล, 2543 : 20) โดยมุ่งเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลงและแสวงหาแนวทางที่จะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระดับชุมชน สังคม ประเทศ หรือระดับโลกต่อไป กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication Process) ของสมาชิกในสังคมอันจะนำไปสู่การเกิดสำนึกเชิงสาธารณะ (Public Conscientization)

และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน (Learning Process) ระหว่างสมาชิกในสังคม เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในสังคม

แนวทางการพัฒนาชุมชน จึงมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การพัฒนาชุมชนสัมฤทธิ์ผลได้ วิธีการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมมุ่งเน้นที่สถานะแวดล้อมผู้รับสารมากกว่าตัวผู้ส่งสาร หรือการแสดงผลการสื่อสาร สิ่งสำคัญคือเน้นให้เห็นถึงการแสวงหาวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับผู้รับสาร มากกว่าวิธีการสื่อสารเพียงเพื่อถ่ายทอดข่าวสารเท่านั้น แนวทางการพัฒนาโดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้นจะต้องประกอบไปด้วยเงื่อนไขสำคัญ 3 ประการ (นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์, 2535 : 85) คือ

1. ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม (Freedom to Participation)
2. ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม (Ability to Participation)
3. ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (Willingness to Participation)

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกลยุทธ์สำคัญของการพัฒนาชุมชน เพราะเกิดจากความร่วมมือ ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบด้วยกันอย่างสมัครใจ เพื่อให้เกิดการพัฒนาและเกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการ ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้นสามารถแบ่งเป็นขั้นตอนตั้งแต่การร่วมกันค้นหาปัญหาและวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ร่วมกันตัดสินใจเลือกแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสม การวางแผนดำเนินกิจกรรมการพัฒนาร่วมกัน และการติดตามประเมินผลของกิจกรรมร่วมกัน ซึ่ง Whit, 1982 : 18 (อ้างใน เวทีนี้ สดะเวทิน, 2542 : 14) ได้กล่าวว่า ขั้นตอนสำคัญของการมีส่วนร่วมและเป็นการแสดงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงคือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจศึกษาเรื่องของการจัดการและบทบาทของกลุ่ม ผู้นำชุมชนที่ทำให้ชุมชนมอญเกาะเกร็ดสามารถก่อตัวจนพัฒนาและสามารถจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างไรบ้าง โดยใช้แนวคิดในเรื่องของรูปแบบการสื่อสารและแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมและแนวคิดเรื่องกลุ่ม ผู้นำชุมชนเข้ามาเป็นกรอบในการอธิบาย ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาการวิเคราะห์รูปแบบการสื่อสารมีผลอย่างไรต่อการจัดการการท่องเที่ยวและการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนมอญเกาะเกร็ด ซึ่งต้องศึกษาดังแต่ประสบการณ์เดิมของผู้รับสาร (Field of Experience) ปฏิกริยาย้อนกลับ (Feedback) ในทิศทางการสื่อสาร ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อข่าวสารของผู้ส่ง

สาร เพราะสามารถนำมาพิจารณาว่าการสื่อสารบรรลุผลสำเร็จหรือไม่ ดังนั้น การเลือกใช้ช่องทางการสื่อสารหรือสื่อที่จะส่งข่าวสารไปยังชุมชน จึงเป็นองค์ประกอบที่มีผลต่อการยอมรับความคิดใหม่ ๆ ของคนในชุมชนนั้น

ลาซาเฟล และแมนเซล (Lazarsfeld and Mansel, 1986 : 97) กล่าวว่า “การสื่อสารระหว่างบุคคลมีบทบาทสำคัญ เพราะเป็นการสื่อสารที่มีความเป็นกันเองและเป็นส่วนตัว ก่อให้เกิดความคุ้นเคย ซึ่งจะช่วยให้เกิดการยอมรับความคิดได้ง่ายขึ้น การพูดคุยอย่างเห็นหน้าคำตานี้ ในแง่จิตวิทยาแล้วทำให้ผู้รับสารมีความรู้สึกว่าคุณได้รับรางวัลอย่างทันที อย่างน้อยที่สุดก็คือ ในด้านการแสดงความคิดเห็นของตนเองต่อผู้พูด”

การสื่อสารระหว่างบุคคล เป็นการติดต่อระหว่างบุคคลต่อบุคคลเพื่อที่จะถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ถ้าผู้รับสารไม่เข้าใจก็สามารถปรับปรุงแก้ไขในการที่ส่งออกไปให้เข้ากับความต้องการและความเข้าใจของผู้รับสาร ได้ในเวลาอันรวดเร็วเช่นกัน ซึ่งจะช่วยให้บุคคลให้เปลี่ยนแปลงทัศนคติได้ เกี่ยวกับช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคล นักปราชญ์ทางสื่อสารมวลชนหลายท่านยอมรับความสำคัญของการสื่อสารระหว่างบุคคลว่ามีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของบุคคลมากกว่าอิทธิพลของสื่อมวลชนเสียอีก (Rogers, Everett M. and Shoemaker, Floyd F. อ้างใน วรณนา สุชาติสุทธธรรม, 2539 : 36)

สื่อบุคคล เป็นสื่อประเภทหนึ่งที่ใช้ในการสื่อสารที่หมายถึง ตัวบุคคลที่ถูกนำมาใช้ในการสื่อสารกับผู้รับสารในลักษณะเผชิญหน้า การใช้สื่อบุคคลในการสื่อสารจึงกระทำได้ในรูปของการสนทนากับผู้รับสารเพียงคนเดียว หรือในรูปของการประชุมกลุ่ม ซึ่งประกอบไปด้วยผู้รับสารมากกว่า 1 คนก็ได้ การใช้สื่อบุคคลในการสื่อสารก็ให้เกิดผลดี 3 ประการ คือ

1. สามารถนำข่าวสารที่ต้องการเผยแพร่ไปสู่ประชาชน โดยตรง และจากการที่บุคคลในชุมชนมีการติดต่อสนทนากันเป็นประจำ มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มีชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกัน บุคคลผู้ทำหน้าที่ในการเผยแพร่ข่าวสารจึงได้รับความไว้วางใจและสามารถชักจูงใจประชาชนได้ โดยใช้วิธีการพูดคุยแบบกันเอง ซึ่งสื่อบุคคลหรือผู้ส่งสารมีความคล้ายคลึงกับผู้รับสารเป้าหมายในด้านต่าง ๆ เช่น อายุ เพศ เชื้อชาติ ภาษา การแต่งกาย สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ฯลฯ จะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและความคิดเห็นของผู้รับสาร

2. ทำให้การเผยแพร่ข่าวสารเป็นไปในลักษณะที่ชักชวน ปรับให้เข้ากับผู้รับสารเป็นราย ๆ ไป และยังทำให้ได้รับทราบความรู้สึกนึกคิดของผู้รับสารทันที

3. เมื่อการตัดสินใจตามคำแนะนำของผู้เผยแพร่แล้วจะเกิดความรู้สึกว่าคนได้รับรางวัลทันทีที่เป็นส่วนตัวจากการที่ผู้เผยแพร่เห็นชอบด้วยกับการตัดสินใจของคน

สื่อบุคคลจึงมีบทบาทสำคัญในการ โน้มน้าวและชักจูงใจ ปัจจัยที่ทำให้สื่อบุคคลที่เป็นผู้ส่งสารเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของผู้รับสารเป้าหมาย ได้แก่ ปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้ ความดึงดูดใจ (Attractiveness) ความคล้ายคลึง (Similarity) ความน่าเชื่อถือ (Credibility) ทั้งในด้านของความเป็นที่น่าไว้วางใจ (Trustworthy) และมีความสามารถ (Competent) อาจเรียกได้ว่าเป็น “ผู้นำความคิดเห็นในท้องถิ่น” ซึ่งได้แก่ พระ ครู แพทย์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ บุคคลเหล่านี้เป็น “ปราชญ์ชาวบ้าน” ซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญของชุมชนในท้องถิ่นและในสังคมไทย (เกศินี จุฑาวิจิตร, 2542 : 114)

รูปแบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมประกอบกับการสร้างการมีส่วนร่วมจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการทั้งภายในและภายนอกชุมชน ดังนั้น แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการสื่อสารจึงนำมาสู่ปัญหาการวิจัยที่ 1 และ 2 การสื่อสารเป็นองค์ประกอบหลักสำคัญประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องในการรวมกลุ่มและการบริหารจัดการหน่วยงานต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพ โดยการสื่อสารเปรียบเสมือนสายใยของสังคมที่ประสานหน่วยงานต่าง ๆ ของสังคมให้รวมเข้าด้วยกัน การที่มนุษย์สามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นสังคมได้นั้น เกิดจากการที่มนุษย์ทำการสื่อสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจและสร้างกฎระเบียบของสังคมให้เป็นที่ยอมรับระหว่างสมาชิก

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม ผู้นำชุมชน

ความหมายของ “กลุ่ม” มีนักวิชาการด้านการสื่อสารหรือนักนิเทศศาสตร์ ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “กลุ่ม” แยกต่างกันไป ดังนี้

Dibert W. Stewart ให้ความหมายว่า กลุ่ม หมายถึง หมู่ของบุคคลสองคนหรือมากกว่ามารวมกัน โดยมีความสนใจและปฏิภริยาร่วมกัน ทั้งนี้หมายความว่า ความสนใจ ตลอดจนความพึง

พอใจร่วมกันเป็นสิ่งที่ผูกพันของกลุ่ม บางกรณีบุคคลมารวมกันเป็นกลุ่มเพื่ดำเนินการจัดกิจกรรม อันเป็นเป้าหมายร่วมกัน

Feldmars and Arnold (อ้างใน บุญเกิด มาอ่อน, 2537 : 8) ให้คำนิยามไว้ว่า “กลุ่ม” หมายถึง คนตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่มารวมตัวกัน โดยมีลักษณะสำคัญคือ มีปฏิสัมพันธ์กัน รับรู้ว่าคุณมีความสนใจและเป้าหมายร่วมกัน มารวมกันเพื่อความสำเร็จของกิจกรรมในการทำงาน

ในทางเดียวกันแนวคิดในเรื่องกลุ่มก็มีความสอดคล้องกับแนวคิดในเรื่องการจัดตั้งองค์การ ที่ว่า “การจัดตั้งองค์การประเภทใดก็ตามต้องอาศัยการรวมตัวของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป เข้ามาดำเนินการจัดการ โดยมีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพอันนำไปสู่เป้าหมายของกลุ่ม ดังนั้น กลุ่มจึงถือเป็นองค์ประกอบหลักของการมีส่วนร่วมของประชาชน” (บรรยงค์ โคจินดา, 2542 : 18)

เมื่อกล่าวถึงคำว่า “กลุ่ม” นั้นมีผู้ให้ความหมายไว้เป็นจำนวนมาก อาทิ

Brodbeck (อ้างถึงใน Dorwin Cartwright and Alvin Zander Group Dynamics, New York : Harper and Row, 1968, p.46-47) ให้ความหมายไว้ว่า กลุ่ม คือ การรวมตัวกันของปัจเจกบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน ความเกี่ยวข้องนั้นมีลักษณะที่แน่นอน กล่าวคือ สามารถสังเกตเห็นได้ และชนิดความเกี่ยวข้องนั้นจะขึ้นอยู่กับหรือจะชี้ให้ทราบถึงชนิดของกลุ่มว่าจะเป็นครอบครัว ผู้พึงกรรมการ สหภาพแรงงาน หรือฝูงชน เป็นต้น

Edger Schein (อ้างใน พงษ์ศักดิ์ สุกรสุท, 2536 : 16) ได้ให้คำจำกัดความของกลุ่มว่า กลุ่ม เป็นบุคคลจำนวนหนึ่งที่ติดต่อกันสื่อสารระหว่างกัน ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง และมีจำนวนน้อยพอที่จะทำให้บุคคลแต่ละคนติดต่อกับบุคคลอื่นได้ทั้งหมด เป็นการติดต่อกันแบบเผชิญหน้า

Feldmars and Arnold (อ้างใน บุญเกิด มาอ่อน, 2537 : 8) ให้คำนิยามไว้ว่า กลุ่ม หมายถึง คนตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่มารวมตัวกัน โดยมีลักษณะสำคัญคือ มีความสัมพันธ์กันรับรู้ว่าคุณมีความสนใจและเป้าหมายร่วมกัน มารวมกันเพื่อความสำเร็จของกิจกรรมในการทำงาน

Marwin Shaw (อ้างถึงใน ชุบล เบญจรงค์กิจ และคณะ, 2534 : 70) ได้ให้ความหมายว่า กลุ่ม คือ บุคคลสองคนหรือมากกว่า ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ในลักษณะที่บุคคลแต่ละคนมีอิทธิพล

และได้รับอิทธิพลซึ่งกันและกัน และจากการที่กลุ่มบุคคลมีการปะทะสัมพันธ์ซึ่งกันและกันนี้เอง ทำให้กลุ่มมีลักษณะที่แตกต่างจากการรวมตัวกันเฉย ๆ

สนิท สมัครการ (ม.ป.ป. : 17) กล่าวถึงกลุ่มในลักษณะที่เรียกว่า “กลุ่มสังคม” หมายถึง กลุ่มบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ได้มีปฏิริยาโต้ตอบทางสังคมซึ่งกันและกัน (Social Interaction) พฤติกรรมทางสังคมจะเกิดขึ้นได้ เมื่อมีการกระตุ้นหรือเร้าใจอีกฝ่ายหนึ่งปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นการตอบสนองอีกฝ่ายหนึ่งได้ การแสดงปฏิริยาโต้ตอบกันในกลุ่มนี้อาจมีได้ทั้งลักษณะติดต่อทางตรงหรือทางอ้อม สมาชิกของกลุ่มแต่ละคนจะต้องมีสิทธิ (Right) และความรับผิดชอบในหน้าที่ จะสามารถแยกผู้ที่เป็นสมาชิกออกจากผู้ที่มีได้เป็นสมาชิก และสามารถใช้เป็นแนวทางให้สมาชิกของกลุ่มคาดหวังทำที่ บทบาทของสมาชิกแต่ละคน ๆ ได้ตลอดจนอาจจะทำให้เกิดการบังคับโดยตรง หรือทางอ้อม ที่จะให้สมาชิกแต่ละคนยอมรับและประพฤติตามสิทธิและหน้าที่ของคนอีกด้วย

การที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเองจะต้องอาศัยการรวมพลังของทุกฝ่ายในชุมชน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดซึ่งกันและกัน และร่วมกันหาทางออกในการแก้ไขปัญหา นั่นก็คือ การรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนนั่นเอง

ดังคำกล่าวของ คิเรก เต็งจำรูญ (อ้างใน สุวีริศน์ กฤษณะรังสรรค์, 2540 : 9) ว่า การรวมพลังประชาชนจัดตั้งเป็นองค์กรประชาชน เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ของชุมชน ด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ทดปรีกษาหารือ วางแผนและร่วมกันลงมือกระทำ จนกระทั่งถึงสิ่งสุดท้าย คือ การได้รับการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้รับจากการเปลี่ยนแปลงนั้น ซึ่งการรวมตัวกันเป็นองค์กรประชานั้น จึงไม่ใช่เป็นการรวมตัวกันเพื่อต้องการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น แต่จะต้องครอบคลุมทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ในการพัฒนาชุมชน จึงถือได้ว่า กลุ่มเป็นหัวใจสำคัญในการทำงาน เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่ชุมชน

จะเห็นได้ว่า ลักษณะของกลุ่ม คือ ต้องประกอบด้วยคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปมารวมตัวกัน การรวมตัวของบุคคลซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กัน มีความสนใจร่วมกัน หรือการแสดงออกร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งอย่างสมัครใจ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด และร่วมกันหาทางออกในการแก้ไขปัญหาให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน

Marvin E. Shaw (อ้างใน หลุย จาปาเทศ, 2522 : 48) ได้เน้นว่าสาเหตุที่คนเข้าร่วมกลุ่มนั้นมีอยู่ด้วยกัน 5 ประการสำคัญ คือ

1. ความน่าสนใจอันเกิดจากความสัมพันธ์ส่วนตัว (Interpersonal Attraction) Shaw ได้เน้นถึงกลุ่มคนที่รวมกันว่ามีส่วนสร้างความใกล้ชิดสนิทสนมกัน การติดต่อกันบ่อย ๆ จนกระทั่งเกิดผลแห่งการมีปฏิกริยาร่วมกันในการปฏิบัติแก่กัน เกิดความรักชอบกันเป็นส่วนตัวอันเกิดจากความเหมือนกันในทัศนคติ รูปร่าง ความสามารถ ฯลฯ การมีลักษณะท่าทาง และบุคลิกที่น่าศรัทธาก็เป็นได้
2. กิจกรรมของกลุ่ม (Activities) การที่คนเราเข้าร่วมกลุ่ม กิจกรรมของกลุ่มมีความสำคัญไม่น้อย กิจกรรมของสมาชิกกลุ่ม หรือผู้เข้าไปร่วมกลุ่มกับกิจกรรมที่กลุ่มจัดนั้น สอดคล้องพ้องกับความสนใจของผู้เข้าร่วม ความสนใจในกิจกรรมในที่นี้มีจำเป็นว่าผู้เข้ากลุ่มจะต้องมีความสามารถ แต่เขามีความสนใจในกิจกรรมนั้น
3. เป้าหมายของกลุ่ม (Group Goal) การมีเป้าหมายของกลุ่มที่น่าสนใจ หรือเป้าหมายเดียวกันในคนอาชีพเดียวกัน มีความสนใจเหมือนกัน แม้คนต่างอาชีพกัน แต่หากมีงานอดิเรกที่มีเป้าหมายตรงกันก็คบกันและรวมกลุ่มกันได้ เป้าหมายของกลุ่มที่ทำให้คนรวมกันหรือเข้ากลุ่มกัน ก็เพราะเขามีความชอบในเป้าหมายของกลุ่มที่วางไว้เหมือนกันนั่นเอง
4. ความเป็นสมาชิกของกลุ่ม (Group Membership) ในการเป็นสมาชิกของกลุ่มใดก็ตาม สมาชิกย่อมได้รับรางวัลอยู่ด้วยเสมอ อย่างน้อยก็คือ ความใกล้ชิดสนิทสนมกัน เป็นพี่น้องกัน มีภราดรภาพอย่างไม่เคยคิดมาก่อน ความสบายใจ ชื่อเสียง (Prestige) จะคิดตามมา มีการยอมรับกันในกลุ่ม มีสิทธิในกลุ่ม ฯลฯ
5. การเอาความเป็นสมาชิกกลุ่มเป็นเครื่องมือหาผลประโยชน์ (Instrumental Effects of Group Membership) จากการศึกษาเรื่องกลุ่มได้ค้นพบว่า สมาชิกบางคนเข้าร่วมกลุ่มเพื่อหวังผลประโยชน์บางประการที่มีใจเป็นเป้าหมายของการรวมกลุ่ม การเข้าสมาคมที่มีชื่อเสียง เพราะจะได้มีโอกาสสนิทสนมกับผู้ใหญ่อันจะเป็นประโยชน์ต่อหน้าที่การงานหรือธุรกิจที่ประกอบอยู่ เพราะคนที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันก็อยากให้กลุ่มได้บรรลุถึงเป้าหมายเหมือนกัน แต่หากเป้าหมาย

ส่วนตัวของคนในกลุ่มยังไม่บรรลุ การเห็นอกเห็นใจกันก็จะเกิดขึ้น การช่วยเหลือส่วนตัวมักจะเกิดขึ้น

อย่างไรก็ตาม การที่กลุ่มจะมีการพัฒนาจนเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้นั้น ส่วนหนึ่งอาจเกิดจากการประสบกับสถานการณ์ปัญหาหรือความกดดันร่วมกัน จนทำให้บุคคลที่เข้ามาร่วมตัวกันเกิดสำนึกร่วมกัน มีความศรัทธาในการมารวมตัวกัน และเห็นผลประโยชน์ในการรวมตัวกัน หรืออาจเกิดจากความสัมพันธ์ฉันเครือญาติภายในองค์กรประชาชนที่มีต่อกัน โดยมีพื้นฐานทางวัฒนธรรม ศาสนา ประเพณีอันเดียวกัน (กองบรรณาธิการ “เครือข่าย : จุดหักเหแห่งการรวมตัว”, 2534) แนวความคิดเกี่ยวกับพัฒนาการของกลุ่ม วินิจ เกตุขำ (2522) แบ่งการพัฒนาของกลุ่มออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะก่อตั้ง (Forming) เป็นระยะที่คนเพิ่งมาพบกันหรือเพิ่งมารวมตัวกัน แต่ละคนต่างก็มีความรู้สึกว่าคุณเองเป็นศูนย์กลางหรือเป็นคนสำคัญ สภาพของกลุ่มยังรวมกัน ไม่คิด ยังไม่มีหัวหน้าหรือผู้นำเกิดขึ้น ทุกคนยังสงวนท่าที แต่คาดว่าคนจะเป็นหัวหน้าหรือผู้นำได้จะต้องเก่งกว่าตนเอง ทุกคนพยายามที่จะแสดงให้คนอื่นรู้จักและยอมรับ บางทีอาจเรียกว่า “ระยะที่มีการแข่งขันและศูนย์กลางอยู่ที่ตนเอง” (Individually Center or Competitive Phase)

ระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ (Storming) เป็นระยะที่แต่ละคนยังไม่ยอมตกลงกันได้ คอยจับผิดและคอยโต้แย้งโต้เถียงกัน ความรู้สึกของสมาชิกจะเกิดความคับข้องใจหรือขัดแย้ง เพราะไม่รู้ว่าจะเอาอย่างไรดี ถ้ายังไม่มีผู้นำต่างก็พยายามจะเป็นผู้นำ ถ้าได้ผู้นำหรือมีผู้นำแล้วก็มักจะตำหนิเป็นปฏิปักษ์หรือคอยจับผิดผู้นำ ซึ่งงานจะยังไม่สำเร็จลงได้เลย จะต้องใช้เวลามารวมกลุ่มกันต่ออีก บางทีอาจจะเรียกว่า “ระยะแห่งความขัดแย้งหรือความคับข้องใจ” (Conflict and Frustration Phase)

ระยะยินยอม (Norming) เป็นระยะที่สมาชิกเริ่มแก้ไขข้อบกพร่องในทางลบของตนเอง เพราะได้เรียนอะไรจากกลุ่มมากขึ้น เช่น คนพูดมากก็พูดน้อยลง ใช้อารมณ์มากก็ลดลง ยินยอมรับผิดชอบและหาทางแก้ไข อาจเป็นเพราะได้ข้อคิดจากสมาชิกหลาย ๆ คน จำนวนด้วยเหตุผล ได้แนวคิด หรือบรรทัดฐานที่เป็นกลาง ๆ ของกลุ่มมากขึ้น ซึ่งเสมือนค้นพบปกติสถาน (Norm) ของกลุ่มขึ้นแล้ว ทุกคนพยายามปฏิบัติตามมากขึ้น บางทีอาจเรียกว่า “ระยะที่กลุ่มมีความสามัคคีกลมเกลียว” (Group Harmony Phase)

ระยะปฏิบัติการ (Performing) เป็นระยะที่สมาชิกร่วมมือประสานงานกันเป็นอย่างดี สามารถดำเนินการไปตามเป้าหมายของกลุ่ม มีผลงานของกลุ่มออกมา สมาชิกจะยึดพลังของกลุ่ม เป้าหมายของกลุ่มเป็นสำคัญ อดทนต่อความขัดแย้งมากขึ้น ซึ่งช่วยให้พัฒนาตนเองไปด้วย บางทีเรียกว่า “ระยะที่มีผลงานและยึดกลุ่มเป็นศูนย์กลาง” (Group – Centred / Productive Phase)

นอกจากนี้ได้มีการสรุปกระบวนการเกิดกลุ่มของนักวิชาการหลายท่านไว้ในแนวเดียวกัน (อ้างใน สุวีริรักษ์ ฤกษ์ระวีวงศ์, 2540 : 10) ดังนี้

1. **ขั้นก่อตัวของกลุ่ม** ที่เกิดจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจนกระทั่งกลายเป็นการกระตุนใจสำคัญถึงสิ่งที่เผชิญอยู่
2. **ขั้นดำเนินการเคลื่อนไหว** หรือการรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่ม หลังจากที่พูดคุยตกลงกัน จึงต้องมีการวางแผน วางระเบียบและวางแนวทางในการทำงานกลุ่ม
3. **ขั้นการเจริญเติบโตและการขยายกิจกรรมของกลุ่ม** ระดมทรัพยากรจากภายในและภายนอกชุมชน ใช้กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันในการสร้างเครือข่ายกลุ่ม

จุมพล หนิมพานิช, มปป. : 4-8 กล่าวถึงการจัดตั้งกลุ่มและขั้นตอนต่าง ๆ ในการพัฒนากลุ่มสรุปได้ว่ามี 4 ขั้น คือ

1. **ขั้นพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (Orientation)**
2. **ขั้นการแก้ปัญหาภายใน (Internal Solving)**
3. **ขั้นเจริญก้าวหน้าและประเมิณผล (Growth and Productivity)**
4. **ขั้นการควบคุมและประเมิณผล (Control and Evaluation)**

อย่างไรก็ตาม ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะทำให้สมาชิกในกลุ่มย่อยเกิดจิตสำนึกสาธารณะและยอมรับแนวคิดของการรวมกลุ่มกันตามหลักการประชาสังคมก็คือ บทบาทของผู้นำกลุ่ม หรือผู้นำชุมชนนั่นเอง โดยมีบทบาทมุ่งที่เป้าหมายในการพัฒนาชุมชน (Community Development) การเปลี่ยนแปลงชุมชน (Community Change) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งโครงสร้าง (Structure) และหน้าที่ (Function) ในสังคม

ประเวศ วะสี ให้ความหมายของการเป็น “ชุมชนเข้มแข็ง” ว่า หมายถึง การที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมีการติดต่อสื่อสารกัน หรือมีการรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความรัก มีมิตรภาพ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติบางสิ่งบางอย่าง และมีระบบการจัดการในกลุ่ม โดยการพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็งที่ชุมชน (Community Strengthening) นำไปสู่คำขยายความมา เช่น ชุมชนเข้มแข็ง ความเป็นชุมชน

การเปลี่ยนแปลงชุมชนหรือการเปลี่ยนแปลงสังคมมี 2 ระดับ ได้แก่

1. การเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล (Individual Social Change) การเปลี่ยนแปลงในระดับปัจเจกบุคคลนี้ เราจะเรียกว่า “ความทันสมัย” (Modernization) ซึ่งหมายถึง กระบวนการที่บุคคลที่เป็นสมาชิกของสังคมได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจากแบบเก่ามาเป็นแบบใหม่ ซึ่งมีความซับซ้อนมากขึ้น มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมากขึ้น และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

2. การเปลี่ยนแปลงระดับสังคม (Social System Change) การเปลี่ยนแปลงระดับสังคมเรียกว่า “การพัฒนา” (Development) หมายถึง การที่ความคิดใหม่ ๆ ถูกนำมาใช้ในสังคม เพื่อให้รายได้ต่อหัวประชากรเพิ่มมากขึ้น (แ่งมุมทางเศรษฐกิจ) มีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น มีวิถีชีวิตและสาธารณูปโภคที่ดีขึ้น (แ่งสังคม) โดยใช้วิธีการผลิตที่ทันสมัยขึ้น (แ่งเทคโนโลยี อุตสาหกรรม รวมทั้งการมีสถาบันทางสังคมที่ดีขึ้นด้วย

ทวี ทิมขำ (2528) กล่าวว่า “ผู้นำชุมชน หมายถึง ผู้ที่มีบุคลิกภาพเด่น ประกอบกับความสามารถเป็นพิเศษในกลุ่มคนหรือในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งในกลุ่มแต่ละกลุ่มย่อมประกอบด้วยบุคคลที่มีบุคลิกภาพ ความรู้ความสามารถ หรือทักษะแตกต่างกันไป ในขณะที่ทุกคนมีความผูกพันซึ่งกันและกัน ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม จะต้องยอมรับนับถือความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ด้วยเหตุนี้จึงผลักดันให้สมาชิกของกลุ่มบางคนกลายเป็นผู้นำและบางคนก็กลายเป็นผู้ตาม ส่วนประกอบที่ทำให้บุคคลกลายเป็นผู้นำย่อมมาจากลักษณะพิเศษประจำตัว เช่น ความซื่อสัตย์ สุจริต ความยุติธรรม ความโอบอ้อมอารี และความเสียสละ

ชูศักดิ์ ชูช่วย (2533) ได้กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของผู้นำชุมชนว่า “ผู้นำท้องถิ่นเป็นบุคคลสำคัญกลุ่มหนึ่งที่จะเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้เพราะผู้นำท้องถิ่นเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องและใกล้ชิดกับประชาชน จึงสามารถเข้าใจสภาพชุมชนได้อย่างแท้จริง มีบทบาทหน้าที่พัฒนาชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งบทบาทของผู้นำท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชนนั้นก็เพื่อพัฒนา

คุณภาพของประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนในด้านการศึกษา เศรษฐกิจและอาชีพ การสาธารณสุข สังคม วัฒนธรรม และการเมืองการปกครองให้มีคุณภาพสูงขึ้น”

ดังนั้น แนวทางในการพัฒนาชุมชนในรูปแบบใหม่จะเปลี่ยนมุมมองมาเป็นการให้ความสำคัญกับประชาชนในการดูแลพัฒนาท้องถิ่นหรือชุมชนของตนเอง โดยให้คนในชุมชนได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และร่วมกันแก้ไขปัญหา วางแผน วางระบบ จัดการภายในชุมชนของตนเอง เพื่อที่จะได้แนวทางในการพัฒนาที่เหมาะสมกับท้องถิ่น หรือชุมชนของตนเอง ดังนั้น การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจึงเป็นเรื่องที่ควรพิจารณา เพราะการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจะเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้กิจกรรมหรือการพัฒนาชุมชนเกิดผลสำเร็จได้ (เวทินี สตะเวทิน, 2542 : 10)

เมื่อกล่าวถึงคำว่า “การมีส่วนร่วม” นั้น มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน อาทิ

ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (อ้างถึงใน เวทินี สตะเวทิน, 2542 : 11) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของคนในการจัดการควบคุมการใช้ การกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคมเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตทาง เศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกในสังคม

เสน่ห์ จามริก (อ้างถึงใน เวทินี สตะเวทิน, 2542 : 11) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน ไม่ได้หมายความเพียงถึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมตามที่นักวิชาการ หรือองค์กรพัฒนา จัดตั้งขึ้น แต่ต้องให้ชุมชนมีกิจกรรม และวิธีการดำเนินการของตนเองในชุมชน

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สิ่งที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของ “การมีส่วนร่วม” นั้น คือประชาชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินงาน ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล โดยประเด็นสำคัญอีกประเด็นหนึ่งที่ควรพิจารณาคือ “ใคร” คือ ประชาชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่ง Mary Racilis Hollmsteiner (อ้างถึงใน เวทินี สตะเวทิน, 2542 : 12) ได้เสนอว่า ในกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น คำว่า ประชาชน ไม่ได้หมายความว่าถึงทุก ๆ คนในชุมชน แต่หมายถึง คนยากจนส่วนใหญ่ซึ่งคือโอกาสและอำนาจ โดยกลุ่มเหล่านี้จะมีการรวมตัวกัน นอกจากนี้หัวใจของการที่จะให้การมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้น

ได้จริงนั้น ในการทำงานจะต้องถือว่าชาวบ้าน คือ ตัวหลักในการแก้ปัญหาของเขาเอง โดยกิจกรรมพัฒนานั้นจะต้องเริ่มจากพื้นฐานของชุมชน

โดยสรุปแล้วการรวมกลุ่มของประชาชนนั้นเกิดจากการที่บุคคลเหล่านั้นมีความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันต่อความเดือดร้อนและความไม่พอใจที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่ จึงกลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลของส่วนรวม ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นการเกี่ยวข้องกับทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสภาพการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของความเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น สิ่งสำคัญประการหนึ่งในการรวมกลุ่มเพื่อสร้างความเป็นชุมชนที่แข็งแรง คือ การสื่อสาร (Communication)

M Scott Peck (อ้างใน อนุชาติ พวงสำลี และวีรบุรุษ วิสารทสกุล, 2540 : 10) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการสื่อสารในการสร้างชุมชนที่แข็งแรงไว้ว่า ชุมชน คือกลุ่มที่ตกลงใจที่จะเรียนรู้วิธีแห่งการสื่อสารซึ่งกันและกันอย่างลึกซึ้งและแท้จริง

อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (อ้างใน เวทีนี้ สตะเวทิน, 2542 : 21) ได้ให้ความสำคัญของการสื่อสารว่า การสื่อสารระหว่างบุคคล หรือการสื่อสารในกลุ่มบุคคลมีส่วนเอื้อต่อการเป็นประชาสังคม โดย อเนก มองว่าการเป็น “อารยะ” (Civil) นั้น บุคคลจำเป็นต้องพัฒนาทักษะการสื่อสารขั้นพื้นฐาน คือ การรู้จักรับฟังกัน แทนการแข่งกร้าว ไม่รับฟัง นับว่าเป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการเกิดประชาสังคม

โรเบิร์ต พัทแนม ได้ทำการศึกษาในเมืองทูเปโล ซึ่งรวบรวมโดย เดวิส แมททิวส์ (ธีรวุฒิ เสนาคำ แปล, 2540 : 5) และพบว่าองค์ประกอบอย่างหนึ่งที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งนั้นคือ โครงสร้างพื้นที่สาธารณะ และช่องทางการสื่อสาร โดยค้นพบว่าชุมชนที่เข้มแข็งจะต้องมีสถานที่ที่ผู้คนสามารถพูดคุยถึงปัญหาร่วมกัน ทั้งเป็นทางการพูดคุยแบบเป็นทางการ เช่น การประชุม และการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ เช่น การสนทนาของคนสองคน หรือการสนทนาของกลุ่มเล็ก ซึ่งสถานที่ดังกล่าวมีความสำคัญต่อการเกิดความตั้งใจในการแก้ไขปัญหาร่วมกันและช่วยสร้างความเป็น “พลเมือง” ให้กับประชาชน

ดังนั้น ลักษณะการพบปะทุกประเภทในข้างต้น ถือเป็นช่องทางการสื่อสาร (Channel of Communication) ซึ่งเราจะเห็นได้ว่า โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะกับโครงสร้างพื้นฐานการสื่อสาร

เป็นเรื่องเดียวกัน ซึ่งโครงสร้างพื้นฐานสาธารณะจะอิงอยู่กับระบบสังคมที่ไม่เป็นทางการ เช่น งานเทศกาลต่าง ๆ เป็นการดึงผู้คนให้เข้ามาพบปะพูดคุยกัน ซึ่งการพูดคุยดังกล่าวอาจเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันจนไปถึงประเด็นลึก ๆ เช่น ปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เป็นต้น

นอกจากนี้การพบปะสมาคมจำเป็นต้องมีลักษณะพิเศษ คือ จะเป็นการพบปะสมาคมกันที่วางอยู่บนความซื่อสัตย์ ความเชื่อถือกันและกันของเพื่อนบ้าน คนในครอบครัวและคนแปลกหน้าที่เข้ามาทำงานในชุมชนด้วย ซึ่งเป็นการรู้จักกันในฐานะที่เป็นปัจเจกชนและประชาชนทุกคนจะต้องมีโอกาสในการเข้าร่วมในการพูดถึงปัญหาความเป็นอยู่ของชุมชน ดังนั้นการที่ประชาชนได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นนั้น คือ การที่ประชาชนได้ใช้การสื่อสารในการปรึกษาหารือเพื่อรวมกลุ่มในการแก้ปัญหาของส่วนรวม นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่กล่าวถึงความสำคัญของการสื่อสารในการรวมกลุ่มได้แก่

เวทินี สตะเวทิน (2542 : 125) ได้ศึกษาในเรื่องการสื่อสารในการจัดการประชาคมบางลำพู โดยวิเคราะห์ถึงพัฒนาการของประชาคมบางลำพู พบว่า จุดเด่นในการรวมตัวของประชาชนในย่านบางลำพู คือ การมีการสร้างช่องทางเพื่อให้บุคคลได้เข้ามาพบปะ พูดคุยกัน จนนำไปสู่การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อดำเนินกิจกรรมร่วมกันในที่สุด ซึ่งจะเห็นได้จากในระยะแรกของการรวมกลุ่ม สมาชิกของกลุ่มจะยังไม่มีความสนิทสนมคุ้นเคยกันมาก่อน แต่หลังจากได้เข้าร่วมในกระบวนการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ทำให้สมาชิกของกลุ่มได้รู้จักและมีความคุ้นเคยกันมากขึ้น โดยผ่านกระบวนการประชุมระดมสมองและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน จึงนำไปสู่การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันเพื่อทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน โดยการเริ่มทำความรู้จักพูดคุยกันจะเริ่มจากการชักชวน โดยใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวจากนั้นจึงมีการร่วมประชุมกันอย่างจริงจัง

ดังนั้นกิจกรรมจึงเป็นช่องทางหนึ่งที่เป็นส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดการรวมตัวกันขึ้น สมาชิกของกลุ่มได้เรียนรู้ถึงวิธีการทำงานและเรียนรู้ระหว่างกันมาระยะหนึ่ง สมาชิกจะมีการเผชิญหน้ากันอย่างเปิดเผย ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่แท้จริงของแต่ละฝ่าย ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างมากในการร่วมกันพัฒนาชุมชนและสอดคล้องกับ “กระบวนการทัศน์ทางเลือกของการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคม” (The Alternative Paradigm of Communication for Social Change) โดยมุ่งเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลงและแสวงหาหนทางที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับชุมชน สังคม ประเทศ หรือระดับโลกต่อไป โดยมองว่าการเปลี่ยนแปลงสังคม

อาจมีความหลากหลายและแตกต่างกันไป (Pluralistic / Multiplicity in World) ตามความเหมาะสมของท้องถิ่นและตามความต้องการของสมาชิกในสังคมดังกล่าว โดย “รูปแบบของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม” นั้นประกอบไปด้วยลักษณะการมีปฏิสัมพันธ์สองทางแบบโต้ตอบกันของสมาชิก โดยผ่านช่องทางการสื่อสารทุกประเภททั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ (ปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล ,2542 : 73)

โดยสรุปแล้วในการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อการพัฒนาอันจะมีเรื่องของการสื่อสารเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในทุกๆ ระยะ ทั้งระยะก่อตั้ง ระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ ระยะยินยอม และระยะปฏิบัติการ โดยรูปแบบของการสื่อสารที่ปรากฏ คือ การสื่อสารสองทางที่ให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการสนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและร่วมหาทางแก้ไขปัญหานั้นที่เหมาะสม โดยผ่านช่องทางการสื่อสารทุกรูปแบบ อาทิ การสนทนา การประชุม การสัมภาษณ์ ทั้งที่มีลักษณะเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

ดังนั้นการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชนมอญเกาะเกร็ดเพื่อการจัดการการท่องเที่ยว จึงมีการร่วมมือกันวางแผนและจัดการปัญหาหรือความต้องการของชุมชน โดยการที่จะสามารถรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งได้นั้น ย่อมต้องอาศัยการสื่อสารในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เพื่อร่วมมือกันแก้ไขปัญหานั้นและพัฒนาชุมชนโดยมุ่งสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชนอันจะนำมาซึ่งความสัมฤทธิ์ผลของกลุ่ม ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมนั้นก็ต้องเป็นบุคคลที่มีความตระหนักถึงปัญหาของตนเองและต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการชุมชน โดยการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการชุมชนนั้น ต้องอาศัยบุคคลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามารวมกลุ่มเพื่อสนองตอบความต้องการของคนซึ่งสอดคล้องกับหลักของการเกิดกลุ่มของมนุษย์ที่ว่า “การที่บุคคลมารวมกันเป็นกลุ่มนั้นก่อให้เกิดความรู้สึกปลอดภัยและรู้สึกว่าได้รับความคุ้มครองรวมทั้งทำให้การกระทำของกลุ่มมีความก้าวหน้าและทำให้ความต้องการของตนเองบรรลุผลตามความต้องการ”

ผู้นำชุมชน

ผู้นำชุมชนหมายถึง บุคคลซึ่งมีบุคลิกภาพ อุปลินัย และความสามารถดีเด่น มีความสามารถให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ชี้แนวทาง และแก้ปัญหา ในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งหรือกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง และเป็นผู้ที่สามารถจูงใจให้ประชาชนมีความคิดคล้ายคลึงตาม และลงมือทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งจนนำไปสู่จุดหมายปลายทาง อาทิ ผู้นำความคิด อันได้แก่ นายอำเภอ บุคคลผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม บุคคลผู้รับวัฒนธรรม พระ ครู ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำอาชีพต่างๆ เป็นต้น

โดยสรุปแล้วหน้าที่ของผู้นำชุมชนก็คือ การประสานงานกับสมาชิกในกลุ่ม การควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกและการสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมกลุ่มเพื่อให้เกิดผล 2 ประการ คือ ทำให้งานของกลุ่มบรรลุผลตามความมุ่งหมายและธำรงรักษาสภาพและบรรยากาศที่ดีของกลุ่ม ทำให้กลุ่มคงอยู่ต่อไป มุ่งเน้นการสนับสนุนให้สมาชิกร่วมแรงร่วมใจทำงานเพื่อกลุ่มภายใต้สัมพันธที่ดีต่อกัน

ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อการพัฒนา นั้น นอกจากองค์ประกอบทางด้านการสื่อสารอันจะนำมาซึ่งความสำเร็จในการรวมกลุ่มและการบริหารจัดการแล้วนั้น “ผู้นำ” ก็ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญเนื่องจากการที่จะทำให้สมาชิกในกลุ่มย่อยเกิดจิตสำนึกสาธารณะและยอมรับแนวคิดรวมทั้งการปฏิบัติตามนั้น สมาชิกต้องมีการปฏิบัติตามบุคคลที่พวกเขายอมรับในความสามารถและมีความเชื่อมั่นว่าบุคคลผู้นี้จะนำพวกเขาไปสู่ความสำเร็จ ด้วยเหตุนี้บทบาทของผู้นำกลุ่มหรือผู้นำชุมชนจึงเข้ามามีส่วนอย่างมากในการจัดการโครงการต่างๆ เมื่อกล่าวถึงคำว่า “ผู้นำ” นั้นมีผู้ให้คำจำกัดความของคำว่า “ผู้นำ” ไว้เป็นจำนวนมาก

ชอว์ (Shaw อ้างถึงใน พฤติกรรมของผู้นำในจิตวิทยาสังคม ดร.ทรงพล ภูมิพัฒน์ ,2538 : 188) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ผู้นำ หมายถึง บุคคลใดบุคคลหนึ่งที่เป็นสมาชิกของกลุ่ม โดยที่เขาพยายามจะมีอิทธิพลเหนือสมาชิกคนอื่นๆ ภายในกลุ่มหรือหมายถึงสมาชิกคนใดคนหนึ่งพยายามที่จะมีอิทธิพลเหนือสมาชิกคนอื่นๆ มากกว่าที่สมาชิกเหล่านั้นจะพยายามมีอิทธิพลเหนือเขา

ชาร์แทน (อ้างถึงใน ทรงพล ภูมิพัฒน์ ,2538 : 189) ได้ให้ความหมายว่า ผู้นำ หมายถึง กระบวนการที่เป็นกิจกรรมของกลุ่ม ซึ่งจะต้องเกี่ยวข้องกับการให้คำแนะนำ การคิดริเริ่ม การออกกระเบียบ ข้อบังคับและการร่วมมือ

สำเร็จ สิงหะวาระ (2506 : 48) ให้ความหมายว่า ผู้นำ คือ สัญลักษณ์ (Symbol) แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและเป็นผู้รับฝากไว้ (Depository) ซึ่งปณิธานและความหวังของสมาชิกผู้นำจึงเป็นเงา (Image) หรือภาพสะท้อน (Projection) ของสมาชิก

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ (อ้างถึงใน เวทีนี้ สตะเวทิน ,2542 : 31) ให้ความหมายว่า “ผู้นำ” เป็นผู้ที่มีความสามารถที่จะนำชาวบ้านในด้านที่ผู้นำนั้นมีความสามารถโดยมีจิตสำนึกและ

อุดมการณ์ที่จะยังประโยชน์ให้เกิดแก่ชุมชน โดยไม่ต้องรอคำสั่งให้ปฏิบัติการใดๆ จากอำนาจทางการ

ในการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาชุมชนนั้นก็จำเป็นที่จะต้องมิผู้นำที่เข้ามามีส่วนในการจัดการโครงการอันจะทำให้โครงการประสบความสำเร็จ โดยเรียกผู้นำในการพัฒนาชุมชนว่า “ผู้นำชุมชน”

มอร์เฟล (อ้างใน อภรณ์ กาหแก้ว ,2526 : 17) ให้ความหมายไว้ว่า ผู้นำชุมชน คือ บุคคลที่ใช้อิทธิพลของเขาที่มีต่อบุคคลอื่นๆ ในชุมชนนั้นๆ เพื่อให้ได้รับความร่วมมือจากทุกคน การดำเนินงานต่างๆ ของชุมชนให้ลุล่วงไปด้วยดี

สุเทพ สุนทรเกษม (2521 : 99 – 100) กล่าวว่า ผู้นำชุมชน คือ ผู้ที่มีความคิดการกระทำ ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ที่มีอิทธิพลหรือความสามารถโน้มน้าวใจให้คนอื่นปฏิบัติตามได้หรือเป็นผู้นำในการสร้างความเจริญให้แก่ชุมชนจนได้รับการเลือกตั้งหรือแต่งตั้งสมาชิกส่วนใหญ่ให้ทำหน้าที่ผู้นำอย่างเป็นทางการ เป็นตัวแทนของชุมชนในกิจการต่างๆ ที่ได้รับมอบหมาย

ประยูทธ สุวรรณโกตา (2522 : 33) กล่าวว่า ผู้นำท้องถิ่น หมายถึง บุคคลที่ช่วยให้ผู้อื่นหรือชุมชนได้มีการตกลงกัน และพยายามหาทางให้ประสบผลสำเร็จตามจุดหมายที่วางไว้ พฤติกรรมของผู้นำท้องถิ่นจะมีอิทธิพลเหนือประชาชนในท้องถิ่นนั้น อันจะก่อให้เกิดการร่วมมือกันทำงาน โดยมุ่งความสำเร็จของชุมชนเป็นสำคัญ หรืออาจกล่าวได้ว่าโดยสรุปว่า ผู้นำท้องถิ่นก็คือ ผู้มีอำนาจหรืออิทธิพลสามารถชักจูงคนในชุมชนได้

พัฒน์ บุญรัตพันธุ์ (2517 : 130) ให้ความหมายว่า ผู้นำชุมชน หมายถึง ผู้ที่มีบุคลิกภาพเด่น ประกอบกับความสามารถพิเศษในกลุ่มชนหรือในท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งในแต่ละกลุ่มย่อยประกอบด้วยบุคคลที่มีบุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถและลักษณะแตกต่างกันไปในขณะที่ทุกคนมีความผูกพันซึ่งกันและกัน ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มจะต้องยอมรับนับถือความคิดเห็นของกันและกัน ด้วยเหตุนี้เอง สถานการณ์จึงเป็นคัวหนึ่งซึ่งผลักดันให้สมาชิกกลุ่มบางคนกลายเป็นผู้นำและบางคนกลายเป็นผู้ตาม ความเป็นผู้นำจึงมักปรากฏขึ้นเพราะเหตุการณ์หรือสภาพแวดล้อมบีบบังคับ อย่างไรก็ตามส่วนประกอบที่ทำให้บุคคลกลายเป็นผู้นำย่อมเนื่องจาก

คุณลักษณะพิเศษประจำตัวอีกด้วย เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความยุติธรรม ความโอบอ้อมอารี และความเสียสละ

Gay Lumsden และ Donald Lumsden (1997 : 30) ได้กล่าวถึง “ผู้นำ” ว่า ผู้นำจะมี 2 รูปแบบ คือ ผู้นำที่เกิดจากการจัดตั้งและผู้นำที่เกิดขึ้นโดยสถานการณ์ ซึ่งผู้นำทั้ง 2 แบบนี้มักจะแตกต่างกันทั้งในแง่พฤติกรรม และตำแหน่ง โดยผู้นำจากการจัดตั้งจะได้รับการแต่งตั้ง และมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจน ซึ่งถ้าการปฏิบัติหน้าที่ไม่มีประสิทธิภาพ และจะเริ่มมองหาผู้นำคนอื่น ส่วนผู้นำที่เกิดขึ้นโดยสถานการณ์ มักจะเกิดขึ้นเมื่อสถานการณ์ในการดำเนินงานเกิดความวุ่นวาย โดยผู้นำรูปแบบนี้จะโน้มน้าวให้สมาชิกในกลุ่มเข้าใจตรงกัน และร่วมกันแก้ไขปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ต่อไป โดยเมื่อก้าวถึงผู้นำชุมชนนั้นก็มีการเกิดได้ทั้ง 2 ลักษณะดังกล่าวข้างต้น คือ ผู้นำที่เป็นทางการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น ผู้อาวุโสในท้องถิ่น ประธาน กรรมการ เป็นต้น

บทบาทและหน้าที่ของผู้นำชุมชน

จิรพรรณ กาญจนะจิตรา (2522) ได้สรุปหน้าที่สำคัญของผู้นำไว้ ดังนี้

1. นักริเริ่มสิ่งใหม่ (initiator)

ผู้นำจะต้องมีบทบาทในการริเริ่มทำสิ่งใหม่ๆ ซึ่งจะช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ผู้นำจะต้องเป็นคนแรกที่มองเห็นความต้องการของสมาชิก จะต้องทำให้สมาชิกตระหนักถึงความต้องการและริเริ่มกิจกรรมในกลุ่ม

2. ผู้แนะแนวทาง (Guide)

ผู้นำจะต้องเป็นผู้ให้คำแนะนำผู้ตามในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ คอยช่วยเหลือในการวิเคราะห์ปัญหาและเป็นผู้กระตุ้นความต้องการของสมาชิกในกลุ่ม และผู้นำจะเป็นผู้ให้ข่าวสารด้วย

3. ผู้จัดการกิจกรรมของกลุ่ม (Promoter)

ผู้นำจะมีหน้าที่ในการก่อตั้งกลุ่ม บำรุงรักษากลุ่มมากกว่าสมาชิกคนอื่นๆ เช่น เป็นผู้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม สนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของสมาชิก เป็นตัวกลางในการ

แก้ไขข้อขัดแย้งระหว่างสมาชิก เป็นผู้ประสานงานกับสมาชิกเพื่อให้งานดำเนินไปด้วยความราบรื่น

4. เป็นสัญลักษณ์ (Symbol)

ผู้นำจะเป็นผู้ที่มีความเห็นอกเห็นใจผู้ตาม และอุทิศตนในการทำงานเพื่อกลุ่ม ซึ่งจะทำให้เป็นที่ชื่นชอบของบรรดาผู้ตามและถือเอาผู้นำเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มและพยายามกระทำตนตามแบบอย่าง

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2515) ได้กล่าวถึง บทบาทของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนไว้โดยสรุป คือ

1. ผู้นำท้องถิ่นเป็นสื่อความคิดสองทาง (Two – way Communication)
2. เป็นผู้นำประชาชนเข้าร่วมโครงการพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุและด้านพัฒนาคน
3. นำความรู้ ประสบการณ์ในการทำงานร่วมกันในการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าต่างๆ

Keawasit (1985 อ้างใน ปัญญา สวัสดิ์เสรี ,2539 : 39) พบว่า บทบาทหน้าที่ของกรรมการชุมชนในฐานะองค์กรประชาชนนั้นสรุปได้ 5 ประการ คือ “การกระจายข่าวสารในชุมชน การนำเสนอปัญหาและการแก้ไขปัญหของชุมชน การชักจูงใจให้ประชาชนมีส่วนร่วม สอบถามความคิดเห็นของประชาชนและประสานงานกับหน่วยงานภายนอก

สุเทพ เชาวลิต (อ้างใน ปัญญา สวัสดิ์เสรี ,2539 : 39) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้นำท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชนไว้ว่า “ผู้นำท้องถิ่นมีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนแผนการพัฒนา การประเมินผลความสำเร็จของโครงการต่างๆ ทั้งนี้เพราะว่าผู้นำท้องถิ่นเป็นผู้นำที่แท้จริงในการพัฒนาหมู่บ้าน ไม่ว่าในด้านการวางแผนหรือบริหารงานพัฒนา การจัดสรรเงินตามโครงการ ตลอดจนการดำเนินงานตามหลักการช่วยเหลือตนเองและความเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าของผู้นำท้องถิ่นจะขยายไปในกลุ่มชาวบ้านของคนอย่างกว้างขวาง ก่อให้เกิดชาวบ้านมีความต้องการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองตามวิธีการใหม่ ทั้งนี้มีความรับผิดชอบต่อความต้องการของ

ชุมชนของเขา ด้วยความเจริญและความมั่นคงของประเทศในอนาคตขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้นำท้องถิ่นในการพัฒนาหมู่บ้าน

ชูศักดิ์ ชูช่วย (อ้างใน ปัญญา สวัสดิ์เสรี ,2539 : 40) กล่าวสรุปถึงบทบาทของผู้นำชุมชนว่า “ผู้นำท้องถิ่นเป็นกลุ่มบุคคลสำคัญกลุ่มหนึ่งที่จะเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้ก็เพราะผู้นำท้องถิ่นเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องและใกล้ชิดประชาชน จึงสามารถเข้าใจสภาพชุมชนได้อย่างแท้จริง มีบทบาทและหน้าที่พัฒนาชุมชนนั้นก็เพื่อพัฒนาคุณภาพของประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนในด้านการศึกษา เศรษฐกิจและอาชีพ การสาธารณสุข สังคมวัฒนธรรม และการเมืองการปกครองให้มีคุณภาพสูงขึ้น”

จากแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทผู้นำจากที่กล่าวมานั้นแสดงให้เห็นว่า “ผู้นำชุมชน” ถือเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการ โครงการหรือกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน โดยไม่ว่าจะเป็นผู้นำในรูปแบบใดนั้น ล้วนแล้วแต่ต้องมีคุณลักษณะต่างๆ ทั้งความมีพลัง ความกระตือรือร้น ทักษะในการบริหารงานและที่สำคัญประการหนึ่งคือ “ผู้นำชุมชน” ถือเป็นตัวแทนในการที่จะสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นระหว่างประชาชนในชุมชน เพื่อที่จะสร้างแรงผลักดันให้ประชาชนสามารถลุกขึ้นมามีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม โดยจะเห็นได้ว่ามีงานวิจัยเป็นจำนวนมากที่สนับสนุนถึงองค์ประกอบของ “ผู้นำชุมชน” ที่บทบาทในการจัดการงานพัฒนา

ยงชัย เจิดอำไพ และคณะ (อ้างใน ปัญญา สวัสดิ์เสรี ,2539 : 45) ได้ประเมินผลการเปลี่ยนแปลงของชาวบ้านในชุมชนเชื้อเพลิงพัฒนา พบว่า องค์กรชาวบ้านที่จะเป็นแกนกลางนำหมู่บ้านไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ก็ต่อเมื่อชาวบ้านให้ความร่วมมือและการมีส่วนร่วมในองค์กรชาวบ้าน และพบว่าในทัศนะของชาวบ้านเห็นว่า ปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการพัฒนา คือ การมีส่วนร่วมของชาวบ้านและปัจจัยรองลงมา คือ คณะกรรมการที่มีประสิทธิภาพ

ชูศักดิ์ ชูช่วย (2533 : 109 – 111) ได้ศึกษาบทบาทของผู้นำท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชน ตามการรับรู้ของผู้นำท้องถิ่น และประชาชนในหมู่บ้านพัฒนาดีเด่น และหมู่บ้านทั่วไปภาคใต้ พบว่า บทบาทที่คาดหวังของผู้นำท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชน ตามการรับรู้ของผู้นำท้องถิ่นและประชาชนในหมู่บ้านพัฒนาดีเด่นและหมู่บ้านทั่วไป มีการคาดหวังว่าควรปฏิบัติบทบาทโดยส่วนรวมให้มากโดยมีบทบาทที่สำคัญแต่ละด้านที่มาเป็นอันดับแรกๆ คือ บทบาทด้านเศรษฐกิจ

และอาชีพ บทบาทด้านการสาธารณสุข บทบาทด้านสังคมและวัฒนธรรม และบทบาทด้านการเมืองการปกครอง

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (อ้างถึงในสายพิรุณ น้อยศิริ ,2530 : 27) กล่าวถึง ความสามารถของผู้นำว่าเป็นเงื่อนไขที่ทำให้กลุ่มชาวนารับจ้างประสบผลสำเร็จ สรุปได้ว่า “เป็นผู้นำที่ทำงานเพื่อส่วนร่วม มีความจริงใจ ตั้งใจปรับปรุงสภาพชีวิตของประชาชน ได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน เคารพศานา มีความสามารถในการรวมคน โดยแสดงให้เขาเห็นปัญหาที่เขาประสบอยู่ อธิบายถึงการมีส่วนร่วมของแต่ละคนในการแก้ปัญหาและมีลักษณะของการจัดระบบการทำงานร่วมกัน”

อคิน รพีพัฒน์ (อ้างถึงใน ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ ,2527 : 113) กล่าวว่า ลักษณะที่สำคัญ 2 ประการที่ทำให้โครงการประสบความสำเร็จคือ

1. การมีผู้นำที่ชาวบ้านรักใคร่นับถือและไว้วางใจอยู่แล้ว
2. การมีผู้นำที่มีความสามารถเข้าใจปัญหาของประชาชนและวางโครงการหรือเลือกโครงการที่รัฐบาลมีอยู่ได้ตรงตามความต้องการและความจำเป็นของชาวบ้าน

เรวดี ไชยพาน (2523 อ้างถึงใน อรรรณ จิตระวัง,2540) สรุปความสำคัญของผู้นำที่มีต่อการพัฒนาชุมชนว่า ผู้นำจะเป็นผู้ทำให้งานพัฒนาท้องถิ่นเริ่มต้นและแผ่ขยายวงกว้างออกไป ผู้นำจะเป็นผู้แพร่ความรู้ ความคิดต่างๆ ที่ได้รับมาจากหน่วยงานภายนอก เช่น เรื่องอาชีพ สาธารณสุข ไปสู่ชาวบ้าน และผู้นำจะร่วมกับประชาชนในชุมชนนั้นๆ วิเคราะห์สภาพชุมชน ปัญหา และความต้องการของชุมชน เพื่อจัดทำแผนพัฒนาชุมชนของตนเอง

นพรัตน์ มุณีรัตน์ (2540 : 86) ได้ทำการศึกษาเรื่องบทบาทของผู้นำชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า ผู้นำชุมชนในคีรีวงมีบทบาทครอบคลุมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนแทบทั้งหมด นับตั้งแต่ การก่อตั้งชมรมการท่องเที่ยว การกำหนดแผนการจัดการและกฎระเบียบ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การดูแลและบริการนักท่องเที่ยว รวมถึงการแก้ไขปัญหา ทั้งนี้เนื่องมาจากการที่ผู้นำชุมชนของคีรีวงทั้งที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการได้แก่ กำนันผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้อาวุโส ประธาน และคณะกรรมการ ล้วนแล้วแต่เข้ามาทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรมีความสำคัญอย่างมาก และอาจเป็นหนทางเดียวที่จะนำไปสู่การสงวนรักษาและกระจายทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด แก่คนหมู่มากได้ (นิธิ เอียวศรีวงศ์ ,2544) ทั้งนี้การพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวให้มีความ ยั่งยืนจึงเกิดขึ้นเพื่อจุดประสงค์ที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นเพื่อรักษาป่า จัดการน้ำ อนุรักษ์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัฒนธรรมประเพณี ดังนั้นรูปแบบการสื่อสาร การมีส่วนร่วมของ สมาชิกในชุมชน กลุ่ม ชุมชนและผู้นำ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการการท่องเที่ยว

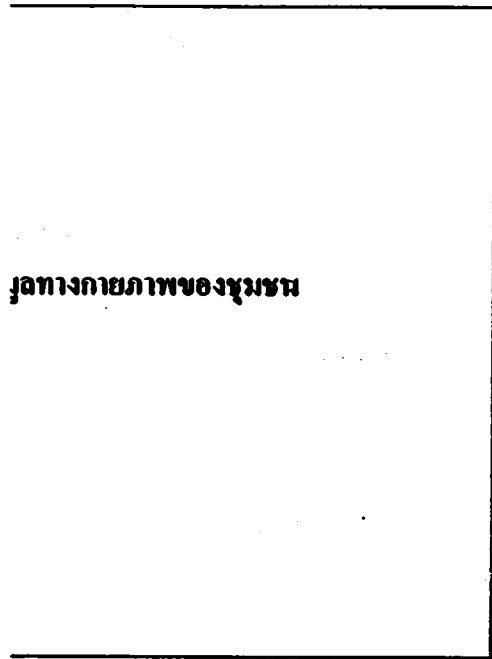
การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจศึกษาเรื่องบทบาทกลุ่ม ผู้นำชุมชนที่ทำให้ชุมชนมอญ เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี สามารถก่อตัวและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน จนพัฒนาให้เป็น ชุมชนที่เข้มแข็ง โดยสมาชิกในชุมชนมีความตระหนัก ร่วมมือกันวางแผนและจัดการการ ท่องเที่ยวของชุมชน โดยใช้แนวคิดในเรื่องของการมีส่วนร่วมและแนวคิดเรื่องกลุ่มเข้ามาเป็น กรอบในการอธิบาย

ปัญหานำการวิจัยที่ 2 : ผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญอย่างไรต่อการจัดการการท่องเที่ยวของ ชุมชนมอญ เกาะเกร็ด จ.นนทบุรี

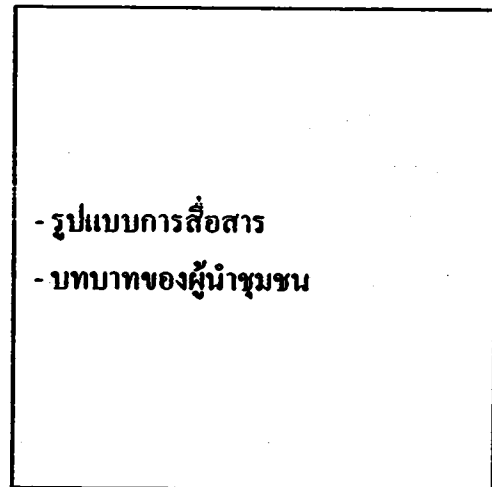
2.5 กรอบแนวคิดในการศึกษา

จากตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยดังกล่าวข้างต้น ได้นำมากำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาไว้ ดังนี้

ตัวแปรอิสระ
(Independent Variables)

ตัวแปรตาม
(Dependent Variables)

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยเรื่อง รูปแบบการสื่อสารการท่องเที่ยวจังหวัดนนทบุรี กรณีศึกษา การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษารูปแบบการสื่อสาร และบทบาทของกลุ่มผู้นำชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ชุมชนมอญเกาะเกร็ด เพื่อให้ได้ข้อมูลต่างๆ สำหรับตอบปัญหาการวิจัย โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

- 3.1 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย
- 3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แบ่งกลุ่มเป้าหมายที่ทำการเก็บข้อมูลที่ทำการเก็บข้อมูลเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้นำชุมชน (ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ) กลุ่มแกนนำต่างๆ และสมาชิกในชุมชน และหน่วยงานภายนอก รวม 29 คน

3.1.1 กลุ่มผู้นำชุมชน

กลุ่มผู้นำชุมชน คือ กลุ่มของผู้นำชุมชน ผู้รู้ และกลุ่มผู้อาวุโสในชุมชน ที่มีอิทธิพลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ในการจัดการการท่องเที่ยวแบบชุมชน (Mass Tourism) และการพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development) จำนวน 8 คน ดังนี้

- อคิตนายอำเภอ อำเภอปากเกร็ด
- พระครูวิมลธรรมภรณ์ เจ้าอาวาสวัดปรมัยยิกาวาส

- เจ้าของท่าเรือข้ามฟาก
- ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 หมู่ 6 และหมู่ 7
- ผู้อาวุโสในชุมชน

3.1.2 สมาชิกในชุมชน

กลุ่มนี้ คือ สมาชิกในชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ที่มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวแบบชุมชน (Mass Tourism) และการพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งก็คือ กลุ่มชาวบ้านทั่วไปในชุมชน อาทิ กลุ่มชาวบ้านวัยทำงาน เยาวชน แม่บ้าน จำนวน 14 คน

3.1.3 หน่วยงานภายนอก

กลุ่มนี้คือ หน่วยงานและบุคคลภายนอกชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ที่มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวแบบชุมชน (Mass Tourism) และการพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development) อาทิ องค์การภาคการปกครอง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ที่ว่าการอำเภอปากเกร็ด หน่วยงานราชการ อบต. จำนวน 7 คน

สำหรับวิธีการสืบค้นข้อมูลนั้น เมื่อได้ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับเกาะเกร็ดแล้ว ได้ใช้วิธีให้บุคคลที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์แนะนำบุคคล หรือผู้รู้ในข้อมูลที่ผู้วิจัยต้องการสอบถามต่อกันไปเรื่อยๆ (Snowballing)

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งผู้วิจัยต้องการให้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มีความครบถ้วนสมบูรณ์ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องมีเครื่องมือที่ช่วยในการวิจัย อันประกอบด้วย

- 3.2.1 คำผู้วิจัย ซึ่งจะเป็นผู้รวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง
- 3.2.2 เทปบันทึกเสียง
- 3.2.3 กล้องถ่ายรูป

3.2.4 แบบสัมภาษณ์เจาะลึก ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นคำถามไว้ล่วงหน้าและใช้คำถามปลายเปิด (Open-ended Questions) เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถเล่าเรื่องได้อย่างเต็มที่ตามประเด็นที่ผู้วิจัยตั้งไว้ และยึดหยุ่นประเด็นคำถามตามสถานการณ์ในการสัมภาษณ์ อีกทั้งได้กำหนดประเด็นคำถามเตรียมไว้ล่วงหน้า โดยยึดหยุ่นลำดับประเด็น รวมทั้งเพิ่มหรือลดประเด็นคำถามตามสถานการณ์และบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงรูปแบบการสื่อสารที่ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนมอญเกาะเกร็ด รวมถึงปัจจัยเอื้อที่มีบทบาทต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ดังนั้นการเก็บรวบรวมข้อมูลจึงเป็นการเก็บข้อมูลจากปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการทำวิจัย ดังนี้

- ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารต่างๆ เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และใช้ในการสังเกตอากัปกริยาการแสดงออกในขณะสัมภาษณ์
- การแนะนำตนเองเป็นรายครัวเรือน เนื่องจากการเข้าไปปรากฏตัวในพื้นที่นั้น เป็นการเข้าไปปรากฏตัวตามครัวเรือนต่างๆ ที่เป็นที่อยู่ของกลุ่มเป้าหมาย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงแนะนำตนเองเป็นรายบุคคล
- การสร้างความสัมพันธ์ ในการเก็บข้อมูลนั้นจำเป็นที่จะต้องเก็บข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมายเป็นระยะเวลาที่ต่อเนื่อง ดังนั้นการสร้างความสัมพันธ์จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมายนั้น ผู้วิจัยใช้การพูดคุยถึงเรื่องต่างๆ ไปก่อน จากนั้นจะพยายามจับว่ากลุ่มเป้าหมายคนนั้นมีความสนใจในเรื่องใดเป็นพิเศษ เมื่อค้นพบก็จะใช้เรื่องนั้นเป็นประเด็นในการสนทนาเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีและเมื่อมีการเข้าพื้นที่ในครั้งต่อไป
- นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมมาวิเคราะห์และนำเสนอเป็นรูปเล่มต่อไป

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ซึ่งกลุ่มบุคคลที่ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกนั้น ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจะอยู่ภายใต้กรอบของประเด็นที่ต้องการศึกษาเพื่อตอบปัญหานำการวิจัยดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนมอญเกาะเกร็ดในบริบททั่วไป
 - 1.1 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
 - 1.2 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชน
 - 1.3 ความเป็นมาของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด
 - 1.4 ผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการการท่องเที่ยวและบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้อง
 - 1.5 การปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชนเกาะเกร็ดกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
 - 1.6 การดำเนินชีวิตประจำวันและบริบทแวดล้อมภายในชุมชน
2. ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการสื่อสารของสมาชิกในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
 - 2.1 รูปแบบกิจกรรม วิธีดำเนินการ การจัดการต่างๆ ภายในชุมชน
 - 2.2 รูปแบบการสื่อสารระหว่างแกนนำชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
 - 2.3 รูปแบบการสื่อสารระหว่างสมาชิกในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
 - 2.4 รูปแบบการสื่อสารระหว่างแกนนำกับสมาชิกในชุมชน
 - 2.5 รูปแบบการสื่อสารระหว่างหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง กับชุมชน ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
3. บทบาทของผู้นำชุมชนที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
 - 3.1 ลักษณะของผู้ที่มีบทบาทในชุมชนต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
 - 3.2 การถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

3.3 บทบาทของผู้นำในแต่ละขั้นตอนของการจัดการการท่องเที่ยว ประกอบไปด้วย ขั้นตอนต่อไปนี้

- 3.3.1 การก่อตั้งแหล่งท่องเที่ยวชุมชนมอญเกาะเกร็ด
- 3.3.2 การกำหนดแผนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
- 3.3.3 การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร
- 3.3.4 การดูแลและการจัดการด้านการท่องเที่ยว
- 3.3.5 การแก้ไขปัญหา

ระยะเวลาเก็บรวบรวมข้อมูล ระหว่างวันที่ 1 พฤษภาคม ถึง 30 มิถุนายน 2552

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลตามหลักของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และทำการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวม โดยใช้การตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งเป็นการแสวงหาข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกัน คือ เอกสาร กลุ่มผู้เข้าชม สมาชิกในชุมชน บุคคลและหน่วยงานภายนอก แล้วนำข้อมูลมาเปรียบเทียบกันและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เพื่อตอบปัญหานำการวิจัย

โดยผู้วิจัยมีลำดับขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้ คือ

1. จำแนกประเภทของข้อมูล (Typological Analysis)
2. เปรียบเทียบข้อมูล (Comparison)
3. สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction) จากข้อมูลในขั้นตอนที่ 1

การนำเสนอข้อมูล

หลังจากขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ การนำเสนอข้อมูล โดยเบื้องต้นนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา จากนั้นจึงนำเสนอ ข้อสรุปเบื้องต้นจากการศึกษาเพื่อตอบปัญหาการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการสื่อสารการท่องเที่ยวจังหวัดนนทบุรี กรณีศึกษา การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งศึกษารูปแบบการสื่อสารที่ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และบทบาทของผู้นำชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด การวิจัยครั้งนี้ใช้หลักการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก กลุ่มตัวอย่างที่สัมภาษณ์จำนวนทั้งสิ้น 29 คน อันประกอบด้วย กลุ่มผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภายนอก ที่เกี่ยวข้อง ระหว่างวันที่ 1 พฤษภาคม 2552 ถึงวันที่ 30 มิถุนายน 2552 โดยผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลเป็นประเด็นต่างๆ ตามลำดับ ดังนี้

- 4.1 ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
- 4.2 รูปแบบการสื่อสารที่ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด
- 4.3 บทบาทของผู้นำชุมชนที่มีผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด

4.1 ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

การวิจัยและการรวบรวมข้อมูลของชุมชนมอญเกาะเกร็ดที่ได้มาจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง และจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทำให้เห็นถึงที่มาก่อนที่จะมีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ลักษณะทางกายภาพของเกาะเกร็ด โครงสร้างของชุมชน ตลอดจนวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชน ซึ่งล้วนเป็นข้อมูลเบื้องต้นที่จะทำให้เข้าใจในชุมชนมอญเกาะเกร็ด มากขึ้น ดังต่อไปนี้

4.1.1 ที่มาของชุมชนมอญเกาะเกร็ด

เกาะเกร็ดเป็นพื้นที่ดั้งเดิมของชุมชนมอญที่มีการรวมกลุ่มอย่างเหนียวแน่น มีประวัติความเป็นมาอันยาวนานและน่าสนใจ กล่าวคือ แต่เดิมนั้นตำบลเกาะเกร็ดมิได้มีสภาพเป็นเกาะ แต่เป็นผืน

แผ่นดินส่วนหนึ่งของอำเภอปากเกร็ด ติดลำน้ำเจ้าพระยา ต่อมาได้มีการขุดลัดแม่น้ำเจ้าพระยาตรงที่เป็นแหลมยื่นไปตามความโค้งของแม่น้ำในสมัยพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระแห่งกรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ. 2265 เรียกคลองนี้ว่า “คลองลัดเกร็ดน้อย” ทำให้ตำบลเกาะเกร็ดกลายเป็นเกาะกลางลำน้ำเจ้าพระยาดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเกาะเกร็ดมีพื้นที่ประมาณ 2,820 ไร่ เป็นตำบลหนึ่งใน 12 ตำบลของอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 หมู่บ้าน ที่เป็นชาวไทยเชื้อสายมอญอาศัยที่หมู่ 1 หมู่ 6 หมู่ 7 และบางส่วนของหมู่ 5 ส่วนหมู่ 2 หมู่ 3 หมู่ 4 และหมู่ 5 เป็นชาวไทยส่วนบ้านเรือนแถวริมน้ำ ในหมู่ 2 และหมู่ 3 เป็นชาวไทยอิสลามซึ่งมีไม่มากนัก

4.1.2 ลักษณะทางกายภาพของชุมชนเกาะเกร็ด

7 หมู่บ้าน 2 ชุมชน

เกาะเกร็ดประกอบไปด้วยชุมชนหลัก 2 ชุมชน คือ ชุมชนมอญ ซึ่งอาศัยอยู่ในหมู่ 1 หมู่ 6 และหมู่ 7 จะเกาะกลุ่มกันอยู่ตามริมน้ำและริมทางเท้าสาธารณะรอบเกาะ ลักษณะการเกาะกลุ่มของที่อยู่อาศัยมักรวมกันอยู่ใกล้สถานที่สำคัญต่างๆ เช่น วัด โรงเรียน และโรงงานเครื่องปั้นดินเผา ส่วนชาวไทยอาศัยอยู่ใน ในขณะที่หมู่ 2 หมู่ 3 หมู่ 4 และหมู่ 5 จะกระจายตามพื้นที่ทำกิน แต่ทั้งชุมชนทั้ง 7 หมู่ในเกาะเกร็ดจะมีทางเท้าสาธารณะเชื่อมแหล่งชุมชนทุกหมู่เข้าด้วยกัน เป็นระยะทางประมาณ 4 ก.ม. ทำให้ไปมาหาสู่กัน มีความสนิทสนมใกล้ชิดกัน

4.1.3 สภาพชุมชนมอญเกาะเกร็ด

ที่อยู่อาศัย บ้านริมน้ำ

การตั้งบ้านเรือนของชาวมอญในเกาะเกร็ดมีอยู่ 2 ลักษณะ ลักษณะแรก คือการตั้งบ้านเรือนอยู่เรียงรายริมแม่น้ำ ส่วนอีกลักษณะหนึ่งคือ การตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มอยู่ด้านในของชุมชนบริเวณพื้นที่บ้านแต่ละหลังไม่กว้างขวางนัก โดยเฉพาะบ้านที่ปลูกริมแม่น้ำจะปลูกติดกันจนหลังคาแทบจะชนกันและส่วนใหญ่ไม่มีรั้วกัน เป็นเพราะเมื่อลูกหลานออกเรือนก็จะปลูกบ้านใหม่ หรืออาจสร้างขยายจากบ้านพ่อแม่ ซึ่งยังอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน อีกทั้งการใช้พื้นที่ในชุมชนจะมีไว้เพื่อพบปะพูดคุย และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตามคำบอกเล่าของคุณัชชัชที่ว่า

“หลายบ้านในเวลานี้ไม่สามารถที่จะขยายได้อีกแล้ว บ้านใกล้เคียงก็แค่ใช้รั้วไม้ระแนงรั้วลวดหนาม กันก็พอ สำหรับบริเวณบ้านที่ว่างข้างถนน หรือใกล้ๆ ร้านค้า ก็จะสร้างเพิงเล็กๆ ไว้

เป็นที่นั่งพบปะสังสรรค์ของชาวบ้านด้วยกัน เหมือนเป็นสภากาแฟในหมู่บ้าน” (ซัชชัย สนธิเดช สัมภาษณ์ วันที่ 6 มิถุนายน 2552)

4.1.4 ความสัมพันธ์ใกล้ชิด

ลักษณะด้อยที่ด้อยอาศัยกัน ทำให้ความสัมพันธ์ของคนมอญเกาะเกร็ดนั้นกว้างไกลและสนิทแนบแน่น ภายในครอบครัว คนเฒ่าคนแก่จะรับภาระในการเลี้ยงหลานที่ยังเล็กและยังไม่ถึงเกณฑ์เข้าโรงเรียน ผู้เฒ่าผู้แก่จึงมีความใกล้ชิดกับลูกหลานและได้รับความเคารพนับถือจากลูกหลานมาก ในขณะที่เลี้ยงหลานก็จะอบรมสั่งสอนและถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมของบรรพบุรุษชาวมอญไปด้วย ส่วนการปฏิสัมพันธ์พบปะของผู้คนในชุมชนมอญเกาะเกร็ดนั้น วิถีชีวิตของคนในชุมชนมีความผูกพันกับวัดมาตั้งแต่อดีต ดังนั้น สถานที่ที่ผู้คนในเกาะเกร็ดจะมาพบเจอกันอยู่เสมออีกคือพื้นที่ “ศาลาการเปรียญวัด” นั่นเอง วัดจะเป็นเหมือนสถานที่นัดพบ ทำให้ได้มีโอกาสที่จะได้มาพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนข่าวสารกัน ดังคำกล่าวของคุณประเวศ ช่อนกลิ่น

“วัดเป็นเหมือนสถานที่นัดพบ ใครทำอะไร ที่ไหน กับใคร รู้หมดถ้ามาที่วัด ถ้ามีงานให้ช่วย ก็ประกาศที่วัดเลย เคียวก็มาช่วยกัน” (ประเวศ ช่อนกลิ่น – สัมภาษณ์ วันที่ 6 มิถุนายน 2552)

4.1.5 การทำมาหากิน

อาชีพส่วนใหญ่ของประชาชนคือ อาชีพเกษตรกรรม และหัตถกรรม คือการทำเครื่องปั้นดินเผา ดังนั้นชาวมอญเกาะเกร็ดจึงตั้งบ้านเรือนกระจายไปตามพื้นที่สวนและโรงงานเครื่องปั้นดินเผาของตน และปัจจุบันนี้คนหนุ่มสาวจะออกจากบ้านไปทำงานตั้งแต่เช้า คนรุ่นใหม่ซึ่งนิยมออกไปทำงานนอกบ้าน จะหันไปประกอบอาชีพรับราชการมากขึ้น ส่วนใหญ่ไปทำงานนอกเกาะเกร็ด มีทั้งรับราชการ ทำงานบริษัท หรือรับจ้างตามโรงงาน ส่วนผู้ที่ทำงานอยู่ภายในเกาะเกร็ด จากคำบอกเล่าของคุณชาญชัย ดังนี้

“ส่วนใหญ่วัยกลางคนก็จะทำสวน ทำเครื่องปั้นดินเผา ส่วนค้าขายนั้นมีทั้งการค้าขายภายในชุมชนและการค้าขายภายนอกชุมชน ซึ่งจะมีพ่อค้ามาคอยรับซื้อโดยตรงจากโรงงานและมีทั้งขายปลีกให้แก่นักท่องเที่ยว ยังมีร้านขายอาหาร ขายถ้วยเคียว ขนมหหรือผลไม้ และร้านขายของชำ

ส่วนคนหนุ่มสาวก็รับราชการ หรือทำงานบริษัทนอกเกาะ โน้นแหละ” (คุณชาญชัย ใจเย็น – สัมภาษณ์ วันที่ 7 มิถุนายน 2552)

4.1.6 ศาสนา

ประชากรในตำบลเกาะเกร็ดส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประมาณร้อยละ 97 ส่วนที่เหลือร้อยละ 3 นับถือศาสนาอิสลาม ชาวอมญมีความยึดมั่นในศาสนาพุทธมากและมีการนับถือศรัทธาไปด้วย ปฏิบัติศรัทธาหลักพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด ในวันพระและเทศกาลสำคัญทางศาสนาจะพบเห็นชาวอมญมาทำบุญที่วัดอย่างมากมาย ในชุมชนอมญเกาะเกร็ด มีวัดด้วยกัน 3 วัด คือ วัดฉิมพลีสุนทรवास อยู่ที่ หมู่ 1 วัดไผ่ล้อม อยู่ที่หมู่ 6 และวัดปรมัยยิกาวาส อยู่ที่หมู่ 7

4.1.7 ประเพณีและกิจกรรม

เมื่อถึงวันสำคัญทางศาสนา หรืองานบุญประเพณี 12 เดือนของชาวอมญก็จะพากันไปทำบุญที่วัดอย่างพร้อมหน้าพร้อมตากันทั้งครอบครัว ชาวอมญที่อาศัยอยู่บนเกาะเกร็ดทั้งสามหมู่บ้านเป็นชุมชนที่มีพื้นที่ติดต่อกัน มักมีการเดินทางไปมาหาสู่กันเสมอ โดยเฉพาะโอกาสสำคัญต่าง ๆ เช่น พิธีบวชนาค พิธีแต่งงาน พิธีรับเจ้าประจําปี และช่วงเทศกาลสงกรานต์ เป็นต้น วัดนั้นก็เป็ศูนย์กลางของชุมชน โดยเป็นที่รวมกลุ่มของผู้สูงอายุสำหรับใช้เป็นที่พักกิจกรรม พักผ่อนหรือพบปะพูดคุยกัน วัดกับชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกขาดจากกันไม่ได้ เป็นองค์ประกอบที่เกื้อกูลกัน อาจเรียกได้ว่าเป็นวิถีชีวิตและวิถีของสังคมเกาะเกร็ด โดยเฉพาะในชุมชนอมญอย่างแท้จริง

4.1.8 บรรยากาศในชุมชนช่วงวันทำงานและวันเสาร์-อาทิตย์

จากการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตสภาพทางกายภาพ ลักษณะการดำเนินชีวิตของเกาะเกร็ดพบว่า ลักษณะของสภาพบรรยากาศชุมชนในช่วงวันจันทร์ถึงวันศุกร์ และวันเสาร์-อาทิตย์ มีความแตกต่างกันระหว่างอย่างเห็นได้ชัด ในรายละเอียดดังนี้

วันจันทร์ถึงวันศุกร์ ซึ่งเป็นวันทำงาน หากเป็นชาวบ้านในวัยทำงานก็มักจะไปทำงานตามปกติ ส่วนมากจะทำงานอยู่นอกเกาะเกร็ด ตามทางเดินที่เลขมีร้านค้าและแผงเปิดจำหน่าย

สินค้าต่าง ๆ ตั้งขายอยู่ในวันเสาร์อาทิตย์นั้น เปิดอยู่เพียงไม่กี่ร้าน บ้านเรือนส่วนใหญ่ถูกปิดไว้ ผู้คนบางศาลง บรรยากาศค่อนข้างเงียบสงบ มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเดินเที่ยวบนเกาะเกร็ดในวันธรรมดาอยู่บ้างเช่นกัน ส่วนมากจะเป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่ต้องการจะมาชื่นชมกับศิลปวัตถุ และ โบราณสถานรวมทั้งวิถีชีวิตคัมภีร์ของชาวรามัญ นักท่องเที่ยวชาวไทยก็มีให้เห็นบ้างบางคนเขาจักรยานส่วนตัวมาด้วย เพื่อที่จะชมทัศนียภาพรอบเกาะ เนื่องด้วยวันเสาร์อาทิตย์จะจักรยานไม่สะดวกเพราะมีนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก

วันเสาร์หรือวันอาทิตย์ หากเดินทางไปเที่ยวเกาะเกร็ดจะพบว่า เมื่อขึ้นจากเรือที่ท่าวัดปรมัยยิกาวาสแล้ว นักท่องเที่ยวจะเดินกันอยู่คลาคล่ำ ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ผู้ที่มีบ้านเรือนติดกับบริเวณสองข้างทางจะแปลงพื้นที่หน้าบ้านเป็นที่ขายสินค้า บ้างก็ขายเครื่องปั้นดินเผา บ้างก็ขายอาหารไทยพื้นบ้านและขนมไทยโบราณ บ้างก็ขายกาแฟ บางบ้านมีการเปิดพื้นที่ในบริเวณบ้านให้นักท่องเที่ยวเข้าไปนั่งพักผ่อนดื่มน้ำหรือรับประทานอาหารด้วย โดยมีการตั้งโต๊ะเก้าอี้ไว้ตามมุมต่างๆ หากจัดไว้เป็นสัดส่วน ส่วนบางบ้านหยิบจับจลวยอะไรได้ในบ้านก็นำมาขาย บรรยากาศการซื้อขายสินค้าตลอดสองข้างทางเดินเป็นไปอย่างคึกคัก ทางกรรมการวัดจะจัดหาเครื่องเสียงและเครื่องกระจายเสียงมาตั้งไว้ที่บริเวณศาลาเอนกประสงค์ โดยเปิดเพลงที่มีจังหวะสนุกสนานคึกคักเพื่อสร้างบรรยากาศการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนมากจะเพลิดเพลินกับการเลือกซื้อของกินริมทางเดิน

4.2 รูปแบบการสื่อสารที่ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด

รายงานผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 :

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ทำให้ได้ข้อมูลที่น่าสนใจดังนี้

การรวมกลุ่มเพื่อจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จนมีรูปแบบจนถึงทุกวันนี้ สามารถแบ่งออกตามระยะเวลาได้เป็น 2 ระยะด้วยกัน คือ

1. ระยะก่อตัว
2. ระยะดำเนินการ
3. ระยะการประสานงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ซึ่งจะทำให้เห็นภาพการก่อตัวจนกลายเป็นชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ที่เป็นที่รู้จักกันในด้านแหล่งท่องเที่ยวแบบชุมชนยั่งยืน เจกเช่นปัจจุบัน ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ระยะที่ 1 : ระยะก่อตัว ในขั้นตอนการก่อตัวสามารถแบ่งเป็นขั้นตอนย่อยๆ ได้ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1.1 นายอำเภอริเริ่มความคิด

ในยุคที่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ทุกหนทุกแห่งได้รับผลกระทบ สภาพของชุมชนมอญเกาะเกร็ด ก็ได้รับผลกระทบเช่นกัน สิ่งที่ตามคิดอุทกภัยครั้งนั้นมาก็คือ ยุคฟองสบู่แตก กำลังซื้อและความต้องการของตลาดหมดไป โรงงานกระดาษปิดตัวเกือบหมด เมื่อนายอำเภอวัชรินทร์ โรจนพานิช เข้ามารับตำแหน่งเมื่อปี 2539 มองเห็นสภาพที่ประชาชนไม่มีการมีงานทำ จึงพยายามที่จะแก้ปัญหา และจากการได้ลงสำรวจสภาพพื้นที่และสังเกตเห็นมีคนภายนอกเข้ามาเยี่ยมชมเกาะเกร็ดจึงเกิดขึ้น เนื่องจากเกาะเกร็ดมีศักยภาพเพียงพอที่จะส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ จากคำกล่าวของ นายอำเภอวัชรินทร์ โรจนพานิช อดีตนายอำเภอปากเกร็ด

“ผมไปเกาะเกร็ดครั้งแรก เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2539 จำแม่นเลย เพราะเวลาน้ำมันท่วมผมไปรายงานตัวรับตำแหน่งที่ปากเกร็ด ก็ออกไปแจกของชาวบ้าน เป็นการขึ้นไปเกาะเกร็ดครั้งแรก เห็นสภาพว่าตอนนั้นคนเกาะเกร็ดเข้มมาก สวนทุเรียนตายหมด เครื่องปั้นดินเผาเล็กปั้นกันหมด โรงปั้นก็ปิด ชาวบ้านก็ยากจน เป็นหนี้เป็นสินกันเยอะ เกาะเกร็ดตอนนั้นมีทั้งจี๋หมาและจี๋เมา เมาเพราะคนไม่มีอะไรจะทำ ร้านค้าไม่มีสักร้าน” (นายอำเภอวัชรินทร์ โรจนพานิช - สัมภาษณ์ 10 มิถุนายน 2552)

วิธีการสื่อสารของนายอำเภอ

ในขั้นนี้การสื่อสารที่เกิดขึ้นจะเกิดขึ้นภายในตัวบุคคลคือ นายอำเภอวัชรินทร์ โรจนพานิช ได้ลงพื้นที่แล้วมองเห็นถึงศักยภาพของชุมชนมอญเกาะเกร็ดที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ ทั้งนี้จะเป็นการสื่อสารแบบอวัจนภาษา คือ “สังเกตสภาพความเป็นจริงแล้วนำมาครีเอต” ในช่วงนี้ยังไม่มีการสื่อสารไปยังบุคคลอื่น ๆ

1.2 นายอำเภอขอความคิดเห็นจากผู้นำความคิดในชุมชน

หลังจากการเฝ้าสังเกต และลงสำรวจสภาพต่าง ๆ ภายในชุมชน จากนั้นคาดคะเนความคิดว่า มีความเป็นไปได้ที่จะรับสิ่งใหม่ ๆ ได้หรือไม่ ผู้นำชุมชนคือนายอำเภอวัชรินทร์ โรจนพานิช ได้เริ่มทำการสื่อสารเพื่อขอความคิดเห็นจากผู้นำชุมชนคนอื่น ๆ ซึ่งก็คือ พระครูวิมลธรรมาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดปรมัยยิกาวาส ประเด็นในการสื่อสารจะเกี่ยวกับ การรวมตัวเพื่อการจัดการการท่องเที่ยว โดยใช้วิธีการพูดคุยกันถึงวิธีการจัดการกับปัญหาของชุมชนมอญเกาะเกร็ด จากคำกล่าวของ พระครูวิมลธรรมาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดปรมัยยิกาวาส

“พอดีที่บุกไอเอ็มเอฟที่รัฐบาลมีนโยบายตัวเอง นายอำเภอท่านก็มาปรึกษาขอเปิดตลาดสัตว์จร ไอ้ขายของราคาถูกลงนะ ก็มาเปิดกันที่วัด นั่นเป็นครั้งแรกก็ปรากฏว่าดีทีเดียว” (เจ้าอาวาสวัดปรมัยยิกาวาส – 11 มิถุนายน 2552)

วิธีการสื่อสาร

การสื่อสารที่เกิดขึ้นนี้เป็นการผู้นำชุมชนทั้งสองท่านต่างสลับบทบาท พูดคุยสนทนาเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและชี้ให้เห็นถึงเป้าหมายในการจัดการการท่องเที่ยว วิธีการรับสารและส่งสารสามารถสื่อสารถึงกันได้อย่างเต็มที่ และเข้าใจในเนื้อหาของสารที่ถ่ายทอดถึงกันอย่างชัดเจน การสื่อสารเป็น ไปอย่างรวดเร็ว และสามารถวางแผนการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน ไปสู่กลุ่มผู้นำอื่นๆ ได้

1.3 นายอำเภอทดลองปฏิบัติ

หลังจากเริ่มมองเห็นถึงความเป็นไปได้ในการเปลี่ยนแปลงชุมชนมอญเกาะเกร็ด ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแล้ว โครงการจัดงานเปิดศูนย์เครื่องปั้นดินเผาที่วัดปรมัยยิกาวาส จึงเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นต่อมา โดยวัดปรมัยยิกาวาสและญาติโยมชาวบ้านได้ร่วมมือกับนายอำเภอ เพื่อส่งเสริมและกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวอาชีพเครื่องปั้นดินเผา เนื่องจากเครื่องปั้นดินเผาหลายชนิดจัดเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญยิ่งของชุมชนมอญเกาะเกร็ด และเพื่อป้องกันการสูญหายของศิลปวัฒนธรรมจึงมีการฟื้นฟูอาชีพเครื่องปั้นดินเผาและพัฒนาเกาะเกร็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ทว่าในขณะนั้นด้วยความถดถอย

ทางเศรษฐกิจและความท้อแท้ของชาวบ้าน เกาะเกร็ดจึงมีร้านขายของที่ระลึกเครื่องปั้นดินเผาอยู่เพียง 2-3 ร้าน ดังคำกล่าวของอดีตนายอำเภออำเภอปากเกร็ด

“ผมเดินสำรวจดู โรงเครื่องปั้นดินเผาเมื่ออยู่ถึง 20 โรง แต่กลับปิดตัวไปเกือบหมด เห็นแล้วเสียดาย เลยเกิดความคิดที่จะเอากลับมาใช้อีก เลยได้จัดการทำป้าย ศูนย์เครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด” คิดไว้หน้าโรงปั้นทุกโรง พร้อมกับส่งเสริมให้มีการฟื้นฟูกิจการขึ้นใหม่ (นายอำเภอวารินทร์ โรจนพานิช- สัมภาษณ์ 10 มิถุนายน 2552)

วิธีการสื่อสาร

จากการศึกษาพบว่า หลังจากผู้นำชุมชนได้สังเกตเห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับการดำเนินชีวิตของผู้นคน และมองเห็นศักยภาพในการพัฒนาตนเองของชุมชน จากนั้นอาศัยช่องทางการสื่อสารที่เป็นวิถีชีวิตของคนมอญเกาะเกร็ด คือ การพบปะพูดคุยสนทนากันที่วัด และมีการสร้างช่องทางการสื่อสารรูปแบบใหม่คือ การใช้ป้ายติดประกาศ โดยผู้นำชุมชนใช้สื่อสารแก่สมาชิกในชุมชน เพื่อสร้างจิตสำนึกและกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนตื่นตัว และเกิดทัศนคติต่อการจัดการท่องเที่ยว

ระยะที่ 2 : ระยะดำเนินการ

ระยะนี้เป็นระยะของการปรับเปลี่ยนจากสภาพชุมชนที่มีไว้เพื่ออยู่อาศัยอย่างเฉิว มาเป็นชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว จะมีการนำเสนอความคิดผ่านกิจกรรมต่างๆ มีการพูดคุยแบบตัวต่อตัว มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนการเรียนรู้และการแสวงหาความร่วมมือเพื่อลงมือปฏิบัติในเรื่องของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีการกำหนดแบบแผนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวแบบชุมชนและการอนุรักษ์ กลุ่มผู้นำชุมชน ได้มีการประสานงานไปยังฝ่ายต่างๆ หน่วยงานภายนอก สมาชิกในชุมชน เพื่อแสดงถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด

2.1 นายอำเภอและชาวมอญเกาะเกร็ดร่วมกันตัดสินใจเปิดตัว

เป็นขั้นตอนที่เกาะเกร็ดได้แสดงตัวเป็นแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชนที่เป็นที่อยู่อาศัยมาเป็นชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นการยืนยันถึงทิศทางของชุมชนมอญ

เกาะเกร็ด ผู้สหายของบุคคลภายนอก เกิดกิจกรรมที่สำคัญคือ นายอำเภอวัชรินทร์ โรจนพานิช ได้พัฒนาวัดปรมัยยิกาวาสด้วยการสร้างสวนหย่อมในบริเวณวัด ตามด้วยประสานงานกับ อบต. ในเรื่องความสะอาดและความสวยงามโดยการนำกระถางเฟื่องฟ้ามาวางไว้หน้าบ้านพร้อมทั้งขอร้องให้ชาวบ้านช่วยกันดูแล แล้วนายอำเภอและชาวมอญเกาะเกร็ดตัดสินใจเปิดตัวเกาะเกร็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ ซึ่งบุคคลที่มีส่วนในการตัดสินใจเปิดตัวประกอบไปด้วย นายอำเภอวัชรินทร์ เจ้าอาวาสวัดปรมัยยิกาวาส อบต. และสมาชิกในชุมชนมอญเกาะเกร็ด

“เมื่อได้พัฒนาเกาะเกร็ดไปจนถึงจุดหนึ่งที่สะอาดใช้ได้แล้ว ผมก็ตัดสินใจเปิดตัวเกาะเกร็ดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2540 ผมก็เชิญสื่อ โดยมองว่าสิ่งที่จะทำให้เกาะเกร็ดเป็นที่รู้จักของคน จะต้องใช้สิ่งแวดล้อมภายนอกก็คือ สื่อ ซึ่งสำคัญที่สุด” (นายอำเภอวัชรินทร์ โรจนพานิช – สัมภาษณ์ วันที่ 10 มิถุนายน 2552)

วิธีการสื่อสาร

จะมีการสื่อสารและการถ่ายทอดความคิดผ่านกิจกรรมต่างๆ มีการพูดคุย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น อีกทั้งยังได้ใช้สื่อมวลชนเป็นช่องทางนำเสนอข่าวสารแก่บุคคลภายนอก ใช้ทั้งหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ นิตยสาร ซึ่งมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการเผยแพร่ข่าวสารสู่คนหมู่มากที่อยู่ภายนอกชุมชน

2.2 ชี้อำเภอบ้านเห็นผลประโยชน์

การจัดการด้านการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ดนี้ เริ่มเกิดขึ้นได้เพราะนายอำเภอวัชรินทร์ โรจนพานิช จากนั้นมีการประสานงานไปยังกลุ่มผู้นำชุมชน และการขอความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชนมอญเกาะเกร็ด การที่สมาชิกในชุมชนให้ความร่วมมือพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว จนฟื้นตัวขึ้นจากภาวะเศรษฐกิจซบเซา ได้อย่างรวดเร็วอย่างน่าทึ่ง เนื่องจากผลพวงของทฤษฎีโดมิโนที่เป็นผลกระทบในเชิงบวก คือ เมื่อมีผู้หนึ่งผู้ใดเปิดร้านจำหน่ายสินค้าและมีรายได้จากการขายสินค้า ผู้อื่นก็จะเปิดร้านขายของตามกันไป ชาวบ้านหลายคนบอกกับเราว่าตอนนี้พวกเขาจะมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขายของให้กับนักท่องเที่ยว และสามารถเลี้ยงตนเองได้โดยจากการที่ชุมชนได้พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว

“ตอนนี้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มเติมประมาณ 70-80 เปอร์เซ็นต์ โดยนายอำเภอได้ชี้ให้เห็นถึง การสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ คนแรกที่นายอำเภอทำ ท่านก็ไปบอกว่าเปิดร้านเดอะมาชาย ของเดอะ ไม่เอา ไม่เอา จะมีใครมาเที่ยว แต่ตอนนี้เห็นไหม ร้านเต็มไปหมด แข่งกันหาที่ขายของว่า ที่ไหนขายได้บ้าง แต่ที่มันแข่งก็คือ ตอนนี้เดินดোকเสื่อกางเกงตัวเดียวไม่ได้แล้ว นักท่องเที่ยวมัน เยอะ อยะเค้า” (คุณนวรรณ์ จิวออก - สัมภาษณ์ วันที่ 11 มิถุนายน 2552)

วิธีการสื่อสาร

ใช้การพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ ใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว ความสนิทสนมคุ้นเคย โดยกลุ่ม ผู้นำชุมชนได้เริ่มพูดคุยกับหัวหน้าครอบครัวแต่ละบ้าน มุ่งเน้นการถ่ายทอดและนำเสนอข้อมูล ต่างๆ ในรูปแบบของการพบปะพูดคุยกับสมาชิกในชุมชน การให้ข้อเสนอแนะและการแสดงความ คิดเห็น ปรีกษาหารือเกี่ยวกับการจัดการชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เป็นการนำปัญหาที่เกิดขึ้นใน ชุมชน และนำข้อได้เปรียบของชุมชนมานำเสนอ มักใช้วัดปรมัยยิกาวาสเป็นศูนย์กลางของการ สื่อสารเป็นส่วนใหญ่

“วัดเป็นสถานที่ที่สมาชิกในชุมชนต่างศรัทธา แวะเวียนมามีได้ขาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วง เทศกาล หรือวันพระ จะแน่นขนัดด้วยผู้คนซึ่งล้วนแต่มาชุมชนกัน โดยมีคือนักหมาย อีกทั้งวัดปรมัยยิกาวาสเป็นสถานที่กว้างขวาง เดินทางไปมาสะดวก เวลาพูดคุยกันก็สามารถพูดคุยได้เป็นกลุ่ม ใหญ่ และเกิดการสนทนาได้ตลอดเวลา และหากว่าสมาชิกที่ไม่ได้มาพบปะพูดคุยด้วย ก็จะมา สอบถามความคืบหน้าได้จากเจ้าอาวาส ร้านค้าข้างเคียงและสมาชิกอื่นๆ ที่นั่งสนทนาอยู่ในวัด” (ประธาน ชูโชติ - สัมภาษณ์ 8 มิถุนายน 2552)

ระยะที่ 3 : ระยะประสานงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว

ในระยะของการประสานฝ่ายต่างๆ ชุมชนมอญเกาะเกร็ดเริ่มที่จะประสานไปยังฝ่ายต่าง ๆ ประกอบด้วย 1) เจ้าหน้าที่จากองค์กรด้านปกครอง 2) เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐ 3) เจ้าหน้าที่ จากหน่วยงานภาคเอกชน 4) สื่อมวลชน 5) ระหว่างสมาชิกในชุมชน ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มผู้คนมี บทบาทในชุมชนและสมาชิกในชุมชนที่ยังไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว การ ประสานงานและติดต่อไปยังฝ่ายต่าง ๆ จะทำให้ชุมชนมอญเกาะเกร็ดได้รับความช่วยเหลือในหลาย

ๆ ด้าน เช่น ความรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยว การเผยแพร่ชุมชนมอญให้เป็นที่รู้จัก รวมทั้งงบประมาณ เป็นต้น

3.1 เจ้าหน้าที่จากองค์กรด้านปกครอง

มีส่วนให้คำแนะนำให้ความรู้เรื่องและสร้างความเข้าใจเพื่อการอนุรักษ์ การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนมอญ โดยผู้นำเสนอข้อมูลข่าวสารในช่วงระยะแรกมักจะเป็นกลุ่มผู้นำชุมชน จากนั้นจะเป็นการนำเสนอระหว่างสมาชิกในชุมชนด้วยกันเอง โดยเนื้อหาของข้อมูลข่าวสาร จะมุ่งเน้นไปที่ทิศทางการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ด ขั้นตอนและองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ การป้องกันและการประกันภัยที่จะเกิดขึ้นทางน้ำ

3.1.1 วิธีการสื่อสาร

- การพบปะพูดคุย

การสื่อสารที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาแม้ว่าจะเป็นการสื่อสารกับเจ้าหน้าที่องค์กรด้านการปกครองก็ตาม แต่รูปแบบการสื่อสารก็ยังมีลักษณะแบบไม่เป็นทางการเช่นเดียวกับการสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชนด้วยกันเอง ต่างฝ่ายต่างสื่อสารโต้ตอบกัน โดยใช้วิธีการสื่อสารหลายรูปแบบ เช่น การพูดคุย ปรัชษาหารือ ให้คำแนะนำ เป็นต้น

- ประชุมหมู่บ้าน

ในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ดนั้น ปรากฏว่าในการประชุมหมู่บ้าน ซึ่งเรื่องหรือวาระการประชุมนั้น จะขึ้นอยู่กับผู้เรียกประชุม ดังคำบอกเล่าต่อไปนี้

“ถ้าเป็นส่วนราชการมาประชุม นายอำเภอมาประชุมก็เป็นนายอำเภอ ถ้าเป็น อบค. ประธาน อบค. ก็รับผิดชอบไป มันแล้วแต่เรื่อง อีก 2 วันก็จะมีการประชุมร้านค้า คือ สาธารณสุข จะเรียกประชุมเรื่องความสะอาดร้านค้า “ (อรุณ สูงเนิน – สัมภาษณ์ 6 มิถุนายน 2552)

การประชุมอย่างเป็นทางการของหมู่บ้านนั้นมีขึ้นบ่อยครั้ง และชาวบ้านสามารถเข้าร่วมได้ทุกคน ซึ่งวันที่จัดประชุมมักเป็นวันธรรมดา ในช่วงเย็นหรือค่ำ ที่ศาลาการเปรียญของวัดปรมัยยิกาวาส

“เมื่อก่อนเราประชุมกันบ่อย เดือนละ 2 ครั้ง และทุกคนเข้าร่วมได้หมดครับ ส่วนใหญ่เราจะประชุมกันวันธรรมดา ช่วงเย็นๆ ค่ำๆ ที่ศาลาการเปรียญหลังใหญ่” (สุพัตรา เกตุเจริญ – สัมภาษณ์ วันที่ 7 มิถุนายน 2552)

การประชุมหมู่บ้านในแต่ละครั้ง ชาวบ้านสามารถแสดงความคิดเห็นของคนได้ และการแสดงความคิดเห็นของชาวบ้านจะนำไปสู่หนทางแก้ไขหรือวิธีการจัดการการท่องเที่ยวที่ดีขึ้น นอกจากนี้การประชุมในภายหลังจะเน้นเรื่องการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว การเตรียมรับนักท่องเที่ยว การปรับปรุงการเปลี่ยนแปลงการจัดการการท่องเที่ยว ดังคำบอกเล่าของผู้นำชุมชนบางท่านดังต่อไปนี้

“ทุกคนสามารถเสนอแนะ ได้หมดเลยครับ ที่ผ่านมาก็มีเยอะมาก เช่น เรื่องขยะ ก็บอกว่ามันไม่มีถังขยะ อดบ. ก็เอามาตั้งบริการให้ แล้วก็ก็มีเรือมาเก็บไปทุก จันท์ พุศ สุกร์ ซึ่งช่วงวันเสาร์ – อาทิตย์ ที่นักท่องเที่ยวมาเที่ยว ทำให้วันจันทร์จะมีขยะเยอะ มันก็ลดปัญหาตัวแรกไปได้”

“พอเวลาประชุมเราพูดไป เขาก็หาว่าเข้าข้างทางนี้ ก็ชี้แจงว่า ไม่ได้เข้าข้าง แต่ตามหลักการเรือบริการผู้โดยสารต้องมีทะเบียน เกิดอุบัติเหตุซึ่งเราไม่รู้จะเกิดขึ้นเมื่อไหร่ จะได้มีคนรับผิดชอบ ถ้าทำไม่ถูกต้องกฎหมาย เกิดเรื่องขึ้นมาจะเป็นจุดเสียมของเกาะเกร็ดแล้ว เราก็พยายามแก้ไขปัญหากันอยู่” (สุชาติ โดภษณ์ – สัมภาษณ์ วันที่ 11 มิถุนายน 2552)

ในการประชุมหมู่บ้านเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของเกาะเกร็ดนั้น ยังเปิดโอกาสให้ผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ คือ พระสงฆ์ ได้แก่ พระครูวิมลธรรมาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดปรมัยยิกาวาส รวมถึงเจ้าอาวาสวันอื่นๆ บนเกาะเกร็ด เข้าร่วมประชุมรับฟังคำชี้แจงนโยบาย

“การเข้าประชุมก็แล้วแต่เค้าจะมา บางทีเค้านิมนต์บ้าง นิมนต์เจ้าอาวาสวัดโน้น วัดนี้ไปร่วมประชุมด้วย แต่นายอำเภอวัชรินทร์บ่อย เคี้ยวประชุมเอาพระไปด้วย เรียกบ่อยที่สุดเลย นายอำเภอไหนไม่ก็เหมือนนายอำเภอวัชรินทร์ อยู่ๆ นายอำเภอเรียกขออาราธนาเข้ามาประชุม”

“บางทีทาง อบค. ทางอำเภอมาบอกว่า วันนี้มีประชุมแม่บ้านหมู่ 7 ต้องอาราธนาท่านด้วย ถ้าเราว่างเราก็ไปฟังน โยบายเค้า แล้วบางทีเค้าก็มีประชุมจะจัดงานทาง อบค. เค้าก็นิมนต์มาด้วย” (เจ้าอาวาสวัดปรมย์ยิกาวาส – วันที่ 11 มิถุนายน 2552)

3.2 เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐ

ให้ได้เพียงคำแนะนำในด้านการจัดการการท่องเที่ยวอย่างกว้างๆ เท่านั้น มุ่งเน้นวัตถุประสงค์ที่ว่า สมาชิกในชุมชนมอญเกาะเกร็ด ต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว คือ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แต่ไม่สามารถให้ข้อมูลเจาะลึกได้เนื่องจากไม่ได้เป็นคนในพื้นที่ และไม่สามารถช่วยเหลือในด้านงบประมาณได้ เพราะเป็นเรื่องของแผนการดำเนินงานที่ต้องจัดทำล่วงหน้า และที่สำคัญชุมชนมอญเกาะเกร็ด เป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีวัฒนธรรมประเพณีเป็นของตนเอง ซึ่งเจ้าหน้าที่ไม่สามารถสร้างความน่าเชื่อถือได้มากนัก

3.2.1 วิธีการสื่อสาร

- การประชุมอย่างเป็นทางการ

การประชุมอย่างเป็นทางการระหว่างหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ของเกาะเกร็ดกับหน่วยงานภายนอกยังจัดให้มีขึ้นอย่างสม่ำเสมอ เช่น การประชุมระหว่าง อบค. กับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ดทั้งในช่วงที่จัดงานเทศกาล อาทิ เทศกาลสงกรานต์ประจำปี วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา หรือแม้แต่การส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมของชาวมอญให้คนทั่วไปได้รู้จัก และเป็นการเชิญชวนให้มาเที่ยวเกาะเกร็ด เป็นต้น

- การประชุมแบบเป็นกันเอง

จากคำบอกเล่าของของกลุ่มผู้นำชุมชนซึ่งเป็นตัวแทนของสมาชิกชุมชนมอญเกาะเกร็ดในการเข้าร่วมประชุมกับเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐ ได้พูดถึงบรรยากาศ ลักษณะพูดคุยกับเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภายนอกว่า มีความเป็นกันเอง ไม่มีการแบ่งระดับ สถานะ ตำแหน่งใด ๆ ผู้เข้าร่วมสนทนาสามารถซักถามได้อย่างเป็นกันเอง

“อยากพูด อยากถามอะไรก็ตาม ไม่ต้องมีพิธีรีตอง พูดจากันแบบเข้าใจกันง่าย ๆ เจ้าหน้าที่ส่วนมากที่มาให้ข้อมูลจะเข้าใจว่าเราเป็นชาวบ้าน ไม่ใช่พนักงานวิชาการ” (คุณิต สุคสังข์ - สัมภาษณ์ 12 มิถุนายน 2552)

3.3 เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาคเอกชน

ให้ความช่วยเหลือในเรื่องขอคำแนะนำ การให้ความรู้เรื่องของผลิตภัณฑ์ การทำธุรกิจ การจัดฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับด้านการทำของที่ระลึก รูปแบบการบรรจุหีบห่อ ซึ่งจะให้ความช่วยเหลือในเรื่องขอคำแนะนำ การให้ความรู้เพิ่มเติม การช่วยเผยแพร่ชุมชนมอญเกาะเกร็ดให้เป็นที่รู้จักแก่สายตานักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติในรูปแบบและวิธีที่แตกต่างกันไป

3.3.1 วิธีการสื่อสาร

- การเข้าอบรม

ในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ด ผู้นำชุมชนจะเป็นผู้เข้ารับการอบรมกับหน่วยงานภาคเอกชน ในเรื่องความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เพื่อทำความเข้าใจระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาคเอกชน โดยเฉพาะเรื่องราวเกี่ยวกับผลประโยชน์ นอกจากนี้ยังพูดถึงการปฏิบัติตัวต่อนักท่องเที่ยว และแจ้งข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว

“กว่าจะเป็นเกาะเกร็ดแบบนี้ได้ เข้าประชุมเกี่ยวกับเรื่องการท่องเที่ยวแบบการอนุรักษ์การจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน อะไรอะไวะไปหมด แต่ก็เกี่ยวกับการท่องเที่ยวนั้นแหละ” (คุณิต สุคสังข์ - สัมภาษณ์ วันที่ 12 มิถุนายน 2552)

3.4 สื่อมวลชน

การใช้สื่อมวลชนซึ่งโดยคุณลักษณะของสื่อที่สามารถเข้าถึงผู้รับสารได้ในจำนวนมากเป็นกระบอกเสียงในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ทำให้เกาะเกร็ดซึ่งได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักของผู้คนทั่วไปภายในเวลาอันรวดเร็ว นักท่องเที่ยวจำนวนมากเดินทางมาจากทั่วสารทิศทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เพื่อมาชมความงดงามของศิลปวัฒนธรรมของชาวมอญ และ

ซึมซับบรรยากาศการท่องเที่ยวของเกาะเกร็ด ความมีน้ำใจและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยังคงความเป็น
 ธรรมชาตินับเป็นเสน่ห์ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว ดังนั้นจึงต้องมีการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการ
 การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของสมาชิกในชุมชนมอญ เกาะเกร็ด

3.4.1 วิธีการสื่อสาร

- บอกผ่านผู้นำชุมชน

โดยผู้นำชุมชน ซึ่งได้แก่นายอำเภอวารินทร์ โรจนพานิช ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 หมู่ 6 และหมู่ 7
 เจ้าของกิจการเรือข้ามฟาก และอีกทั้งนั้มีสการเจ้าอาวาสวัดปรมัยยิกาวาส ให้ไปร่วมรับฟังประเด็น
 ต่างๆ บ้างเป็นครั้งคราว จากนั้นกลุ่มผู้นำชุมชนจึงจะนำมาถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารต่างๆ คำนะนำที่
 ได้มานั้นให้แก่สมาชิกในกลุ่ม ซึ่งอาจจะเป็นที่บริเวณวัดปรมัยยิกาวาส ร้านค้าหรือร้านกาแฟ บ้าน
 ผู้ใหญ่บ้าน หรือบ้านสมาชิกในชุมชนคนใดคนหนึ่งก็ได้ ขึ้นอยู่กับความสำคัญของข้อมูลข่าวสาร
 ความสะดวกของสมาชิกในชุมชน

3.5 การสื่อสารระหว่างสมาชิกในกลุ่ม

การสื่อสารระหว่างกันเองกับสมาชิกในชุมชน จะไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์ใดๆ มากำหนด
 เป็นการสื่อสารที่เกิดจากความสนิทสนมคุ้นเคยและจากความสัมพันธ์ในทางส่วนตัว ได้แก่ การ
 พบปะพูดคุยสนทนากัน โดยมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็นระหว่างกัน ซึ่งเป็น
 รูปแบบการสื่อสารที่เกิดในแทบทุกขั้นตอนของการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ด
 ไม่ว่าจะเป็นสมาชิกด้วยกัน กลุ่มผู้นำชุมชนด้วยกัน หรือระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนกับสมาชิก

ลักษณะประเด็นในการสื่อสารจะเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภายในชุมชน
 โดยสมาชิกในชุมชนมอญเกาะเกร็ด ต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่
 สามารถสรุปได้เป็นประเด็น คือการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลาย การท่องเที่ยวที่คงไว้ซึ่งแบบแผนประเพณี
 ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิต ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของสมาชิก ใน
 ชุมชนมอญเกาะเกร็ด สรุปประเด็นเรื่องความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของ
 ประชาชนในชุมชนมอญ เกาะเกร็ด ได้ดังต่อไปนี้

- การท่องเที่ยวที่ไม่ทำลาย

ประชาชนในชุมชนมอญเกาะเกร็ดส่วนใหญ่จะมองว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่เข้าไปทำลายธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ดังที่ป้าค้อยบอกกับเราว่า

“ป้าว่ามันก็คือ การไม่ไปทำลายธรรมชาติที่มันมีอยู่ พวกสิ่งแวดล้อม เหมือนเวลาไปป่าก็ไม่ไปเก็บต้นไม้หรือเด็ดดอกไม้ลงมา ไซ้ไหม”

“การจัดการการท่องเที่ยวที่ดี ก็คือ ดำรงธรรมชาติที่เป็นอยู่ปัจจุบันให้มาก กับอีกอย่างคือให้มากกว่าเดิม อย่าทำลาย สังเกตว่ามาเกาะเกร็ด ต้นไม้จะเยอะ รมรื่น จะร้อนบ้างบางจุด” (สุดใจ เนตรทิพย์ – สัมภาษณ์ วันที่ 12 มิถุนายน 2552)

“การท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายทรัพยากร อนุรักษ์สิ่งที่มีอยู่บนเกาะ เช่น ไร่โองคินเผาใส่ไม้แทนถุงพลาสติก” (เดช – สัมภาษณ์ วันที่ 10 มิถุนายน 2552)

- การท่องเที่ยวที่คงไว้ซึ่งประเพณี ศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิต

ประชาชนในชุมชนมอญ เกาะเกร็ดมองการจัดการการท่องเที่ยว ว่ามีความเกี่ยวข้องกันระหว่างชาวบ้านกับนักท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสัมผัสศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ดังจะเห็นได้จากคำบอกเล่าต่อไปนี้

“การท่องเที่ยวแบบเกาะเกร็ดน่าจะเป็นการพยายามอนุรักษ์เอาไว้ ไม่ว่าจะเป็่วิถีชีวิต วัฒนธรรม หรือความเป็นอยู่ของเรา” (โสพิศ พยัคฆาย – สัมภาษณ์ วันที่ 12 มิถุนายน 2552)

“การท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจะให้เห็นวิถีชีวิตจริงๆ ของชาวบ้าน ที่ให้เห็นกันจริงๆ เช่น การปั้นเครื่องปั้นดินเผา การทำขนม ทำอาหาร หรือทำไข่เค็มนี้แหละ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตประจำวันที่ทำกันอยู่แล้ว” (นิภาพรรณ สีมิมพ์ – สัมภาษณ์ วันที่ 13 มิถุนายน 2552)

“การจัดการการท่องเที่ยวที่ดีคือ การคำนึงถึงการท่องเที่ยวเพื่อรักษาขนบประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชาวรามัญให้คงอยู่ เช่น การแต่งกาย การกิน ประเพณีต่างๆ เช่น ประเพณี

สงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา ตักบาตรน้ำผึ้ง ตักบาตรข้าวหวาน” (ชัชชัย สนธิเดช – สัมภาษณ์ วันที่ 6 มิถุนายน 2552)

“ผมคิดว่าการทำงานที่บ้านช่วยกันอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมให้ดีและก็ให้นานให้คนอื่นเค้า ได้ดู ได้เห็นกัน นั่นแหละคือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” (สมชาย รักรัตน์ – สัมภาษณ์ วันที่ 13 มิถุนายน 2552)

“อีกส่วนคือการอนุรักษ์ประเพณีซึ่งเรามีมาเก่าแก่ ทุกปีเราก็ทำทุกปีไม่ว่าจะมีท่องเที่ยว หรือไม่มี แต่พอมีแล้วเราก็ต้องทำให้ดีขึ้นเรื่อยๆ”

3.5.1 วิธีการสื่อสาร

จากที่กล่าวข้างต้น การสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชน จะไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์ใดๆ มา กำหนด เป็นการสื่อสารที่เกิดจากความสนิทสนมคุ้นเคย และจากความสัมพันธ์ในทางส่วนตัว ได้แก่ การพบปะพูดคุยสนทนากัน โดยมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็นระหว่างกัน โดยเป็นการสื่อสารระหว่างประชาชนทุกกลุ่มในชุมชนมอญ เกาะเกร็ดเอง ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผู้นำ ชุมชนด้วยกัน ระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนกับชาวบ้านทั่วไป ระหว่างชาวบ้านในชุมชนด้วยกัน ดังนั้น วิธีการพูดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และแสดงความคิดเห็น จึงมักเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของ สมาชิกในชุมชน สถานที่แลกเปลี่ยนข้อมูล พบปะพูดคุย ก็จะเป็นอย่างดี เพราะเป็นส่วนหนึ่ง ของการดำเนินชีวิตประจำวัน

- การพูดคุยในวงน้ำชา

เป็นการพูดคุยกันกลุ่มเล็กๆ จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่าในช่วงบ่ายประมาณ 14.00 น. ถึง 16.00 น. กลุ่มผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้รู้และผู้อาวุโสของชุมชน จะมา ล้อมวงสนทนาและดื่มชาด้วยกัน ที่ระเบียงกุฏิของเจ้าอาวาสวัดปรมัยยิกาวาส ในทุกวันเสาร์ วัน อาทิตย์ การพูดคุยในวงน้ำชาที่ผู้วิจัย ได้มีโอกาสนั่งฟังการสนทนา พบว่า จะเป็นการสนทนาถึง หน้าที่หรือความรับผิดชอบของแต่ละบุคคลต่อเหตุการณ์ต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้อง กับทางราชการ รวมถึงเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้วย ดังคำบอกเล่าของเจ้าอาวาสวัดปรมัยยิกาวาส

“มีที่ปรึกษาช่วยงานวัดนะ มีอะไรก็ประจำอยู่ที่นี้ จำทำอะไรต่ออะไรเราก็ช่วยกันทำ พวกเนี้ยที่โยมเคยมาแล้วเห็นนั่งอยู่กับฉันตรงเนี้ย ทั้งนั้นนะ วัดนี้จะจัดอะไรก็ช่วยกัน การท่องเที่ยวก็จัดของเราเฉพาะที่วัด เพราะว่าเวลานี้เค้ารู้หมดแล้ว”

นอกจากนี้ในช่วงบ่ายถึงเย็น (ประมาณ 15.00 – 18.00 น.) ชาวบ้านชุมชนมอญ เกาะเกร็ด โดยเฉพาะผู้ชาย มักจะมาชุมนุมกันตามบริเวณร้านขายน้ำชา กาแฟ โดยแหล่งใหญ่คือที่มากที่สุดได้แก่บริเวณร้านขนมหวานแม่พยอม หมู่ 1 ซึ่งเป็นร้านขายขนมหวานที่มีชื่อเสียงบนเกาะเกร็ด และตลอดทั้งแนวยังเต็มไปด้วยร้านขายเครื่องปั้นดินเผา ร้านขายอาหารแบบชาวบ้าน จากการสังเกตพบว่า ประเด็นการสนทนาจะเป็นการสนทนาในเรื่องต่างๆ ไป ที่เป็นข่าวสารเรื่องราวภายในชุมชนมอญ เกาะเกร็ด และรวมถึงเรื่องราวของการท่องเที่ยวด้วย เช่น จำนวนนักท่องเที่ยวในแต่ละวัน สิ่งที่ยากจะทำต่อไป เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว เป็นต้น

- การบอกปากต่อปาก

เป็นรูปแบบการสื่อสารที่พบได้ทั่วไปในชุมชนมอญ เกาะเกร็ด ที่มีขนาดไม่ใหญ่นัก และชาวบ้านต่างมีความสัมพันธ์ส่วนตัวหรือมีความใกล้ชิดกันอยู่แล้ว ทั้งระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนกับชาวบ้าน หรือระหว่างชาวบ้านด้วยกันเอง การบอกปากต่อปาก เช่น การแจ้งประชุมหมู่บ้าน การแจ้งสิ่งที่ได้จากการประชุมหมู่บ้าน ดังคำกล่าวของอรุณ สูงเนิน

“การเรียกประชุมหมู่บ้านก็จะแจ้งผ่านผู้นำชุมชน ให้บอกต่อลูกบ้านของตัวเอง ซึ่ง อบค. เค้าจะประชุมกันอยู่แล้วทุกเดือน พอมีวาระอะไรเข้ามาที่ฝากข่าวมาทางผู้นำชุมชน ให้บอกต่อกันมา” (อรุณ สูงเนิน – สัมภาษณ์ วันที่ 6 มิถุนายน 2552)

“เวลาที่ไปประชุมกันมา ก็จะกระจายความรู้ ข้อมูลต่างๆ ที่ได้มาให้คนอื่นๆ ที่ไม่ได้เข้าประชุมได้รู้ด้วย” (ชาวบ้านคนหนึ่งบอกกับเรา – วันที่ 6 มิถุนายน 2552)

- ส่งจดหมายเชิญ

การแจ้งการประชุมหมู่บ้านด้วยการส่งจดหมายเชิญการประชุมให้กับชาวบ้าน และการส่งหนังสือจากเจ้าคณะอำเภอเชิญพระสงฆ์เข้าร่วมการประชุม

ผู้นำชุมชนท่านหนึ่งบอกว่า “บางครั้งถ้าเป็นการประชุมที่สำคัญก็จะมีมาเป็นลายลักษณ์อักษร เชิญมาเป็นครอบครัว โดยส่งให้ทุกบ้าน”

“เรียกขออาราธนาเข้าประชุม แม้กระทั่งเจ้าคณะอำเภอด้วย มีหนังสือมาที่วัดให้เข้าประชุม คือ ผ่านมาทางเจ้าคณะอำเภอ ก็ดีเหมือนกันนะพระให้ความร่วมมือ” เจ้าอาวาสวัดปรมัยยิกาวาส – วันที่ 11 มิถุนายน 2552)

- ฟังผ่านธรรมเทศนา

การแจ้งข่าวสารและการจัดการเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ผ่านการฟังธรรมเทศนาของชาวบ้านในวันพระ หรือวันสำคัญทางศาสนา โดยเจ้าอาวาสวัดปรมัยยิกาวาส

“เราก็ถือว่ามีเรื่องอะไรก็บอกกันที่วัด อย่างวันพระ วันสำคัญอะไร ชาวบ้านเค้าจะมาประชุมกันที่วัด อย่างวันออกพรรษา วันเข้าพรรษา เรามีเรื่องอะไรต่ออะไรเราก็ถือโอกาสนี้แจ้งให้ชาวบ้านได้ทราบ ถึงวันเทศน์แล้วคนจะเยอะ เรามีกิจกรรมอะไรก็แจ้งให้ทราบ”

4.3 บทบาทของผู้นำชุมชนที่มีผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ชุมชนมอญ เกาะเกร็ด

ส่วนที่ 2

ผู้นำในชุมชนมอญ เกาะเกร็ดซึ่งมีผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ชุมชนมอญ เกาะเกร็ดนั้น ประกอบด้วย ผู้นำที่เป็นทางการ ได้แก่ นายอำเภอ ปลัดอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ พระครูวิมลธรรมาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดปรมัยยิกาวาส โดยกลุ่มผู้นำเหล่านี้ต่างมีบทบาทร่วมกันในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ชุมชนมอญ เกาะเกร็ด นับตั้งแต่ การริเริ่มการท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ด การกำหนดแผนการจัดการ และกฎ ระเบียบ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การดูแลและบริการนักท่องเที่ยว รวมทั้งการแก้ไขปัญหา

ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ ในที่นี้คือ นายอำเภอวัชรินทร์ โรจนพานิช อดีตนายอำเภอ อำเภอปากเกร็ด เป็นผู้ริเริ่มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้น และประกอบด้วย ปลัดอำเภอ กำนัน

ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ พระครูวิมลธรรมาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดปร
มัยขิกาวาส

โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่ากลุ่มผู้นำชุมชนมอญเกาะเกร็ด มีบทบาทในการจัดการ
การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตั้งแต่ระยะก่อตั้งการท่องเที่ยว จนกระทั่งถึงระยะการประสานงานและการ
จัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยสามารถสรุปบทบาทของผู้นำชุมชนมอญเกาะเกร็ดในช่วงเวลา
ต่างๆ ดังต่อไปนี้

4.3.1 บทบาทผู้นำชุมชนกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บนเกาะเกร็ดในระยะก่อตั้ง

- การริเริ่มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บนเกาะเกร็ด

พบว่า ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ ในที่นี้คือ นายอำเภอวัชรินทร์ โรจนพานิช อดีต
นายอำเภอ อำเภอปากเกร็ด เป็นผู้ริเริ่มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้น จากการที่นายอำเภอวัชรินทร์
อดีตนายอำเภอ อำเภอปากเกร็ดเล่าให้เราฟังว่า

“ผมจะไปเกาะเกร็ดช่วงเสาร์ – อาทิตย์ ไปนั่งที่วัดปรมัยฯ ก็เห็นฝรั่งเดินมาเที่ยว แต่ไม่มาก
คนสองคน สามคน หลายคน เราก็นั่งมอง เฮ้ย ตรงจุดนี้ที่ฝรั่งมาเที่ยวแสดงว่ามันจะต้องมีมุมมอง
อะไรในลักษณะที่คนรู้จัก ก็เลยไปดูพวกนิคมสารการท่องเที่ยวก็นึกว่ามีแผนเผยแพร่เรื่องเกาะเกร็ด
อยู่บ้างเหมือนกัน ผมก็ยังไม่รีบร้อนทำอะไร เริ่มแรกผมก็ประชุมชาวบ้านว่าเรามาพัฒนาเกาะเกร็ด
ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเอามั๊ย” (นายอำเภอวัชรินทร์ โรจนพานิช – สัมภาษณ์ วันที่ 10 มิถุนายน
2552)

เจ้าอาวาสวัดปรมัยขิกาวาส กล่าวว่า “อย่าง ททท. พวกนี้มาทีหลังหมด ทุกหน่วยงานมาที
หลังหมด ไม่ใช่เริ่มก่อน ที่นี้เริ่มกันก่อนจากนายอำเภอที่นี่แหละ จากนั้นโครงการพัฒนารอบเกาะ
ก็เข้ามา เพราะมันเป็นแหล่งท่องเที่ยว แต่จริงๆ แล้ว นายอำเภอเป็นคนโปร โมทก่อน เขาดึงคนมา
ถ่ายออกทีวี ลงหนังสือพิมพ์ คนเลขรู้จัก ในฐานะที่ฉันมาอยู่ที่นี่ ฉันก็นึกอยู่เหมือนกันว่าทำยังไงคน
ถึงจะรู้จัก โปร โมทมันก็อยากจะทำ แต่ไม่รู้จะไปโปร โมทที่ไหน คือนายอำเภอเขามีพรรคพวกของ
เขา” (เจ้าอาวาสวัดปรมัยขิกาวาส – สัมภาษณ์ วันที่ 11 มิถุนายน 2552)

4.3.2 บทบาทผู้นำชุมชน ในระยะดำเนินการ

- การกำหนดแผนการจัดการ และกฎ ระเบียบ

พบว่า กลุ่มผู้นำที่เป็นแกนหลักของชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าอาวาสวัดปรมย์ภิภาส เป็นผู้ที่มีบทบาทในการกำหนดแผนการจัดการและกฎ ระเบียบ นอกจากนี้ยังมีเจ้าหน้าที่จากทางอำเภอ และ อบต. เกาะเกร็ด เข้ามาร่วมออกกฎ ระเบียบในเรื่องต่างๆ ด้วยเช่นกัน เช่น เรื่องการจำหน่ายสินค้า ขยะ และความปลอดภัย

“ผู้ใหญ่บ้าน กำนันก็เป็นส่วนหนึ่งนะ ส่วนใหญ่หลักๆ แล้วก็จะเป็นเจ้าอาวาสวัดปรมย์ภิภาส ที่เป็นศูนย์กลาง นอกจากนี้แล้วก็มี อบต. เกาะเกร็ด ที่มีบทบาทเข้าไปตรวจตราดูแลความเรียบร้อย จักระบบขายของ ก็ให้ขายกันเป็นบล็อกๆ อย่างโก่งราคาสินค้า” (นายอำเภอวัชรินทร์คุณให้ฟัง – สัมภาษณ์ วันที่ 10 มิถุนายน 2552)

ในปัจจุบันหน่วยงานที่มีบทบาทมากขึ้นในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ชุมชนมอญ เกาะเกร็ด โดยพยายามสร้างจิตสำนึกของสมาชิกในชุมชน ให้ความสำคัญถึงเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ อีกทั้งวางกฎ ระเบียบภายในชุมชน ก็คือ อบต. เกาะเกร็ด

“เรื่องขยะ อบต. เขาก็มีระเบียบการออกมาแล้วว่าขอความร่วมมือจากชาวบ้าน เก็บค่าขยะเป็นรายเดือน เดือนละ สิบยี่สิบบาท โดยให้ชาวบ้านแยกขยะแล้วให้อามาวางไว้ตรงจุดที่ระบุ เพื่อที่ทีมงานเขาจะได้จัดเก็บ ได้สะดวกขึ้น ซึ่งจะมีเรือมาเก็บ ไปทุกวันจันทร์ พุธ ศุกร์” คุณโสภณ ศิริเจริญ บอกเรา

พบสิ่งที่น่าสนใจจากการศึกษาก็คือ มีผู้ที่แม้ไม่ได้เป็นผู้นำชุมชนแบบเป็นทางการ แต่มีบทบาทในการจัดการเรื่อง กฎ ระเบียบอย่างมาก บุคคลผู้นั้น ได้แก่ วิทยากรประจำวัด และผู้ดูแลเรือบริการนำเที่ยว ซึ่งทั้งสองเป็นผู้ร่วมงานกับนายอำเภอวัชรินทร์มาตั้งแต่ต้น

4.3.3 บทบาทผู้นำชุมชนในระยะประสานงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว

- บทบาทในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร

ประชาชนทั่วไปในชุมชนมอญเกาะเกร็ด ได้รับทราบข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวจากกลุ่มผู้นำชุมชน ซึ่งดูแลเรื่องการท่องเที่ยว โดยสื่อสารผ่านทางการประชุมหมู่บ้านเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเรื่องที่น่าหนักใจคือ การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาวมอญ ให้นักท่องเที่ยวได้ชม การดูแลบริการนักท่องเที่ยว และการรักษาสภาพแวดล้อมในชุมชน ดังเช่นที่ คุณไพรัตน์ ชิดเขียน ซึ่งเป็นปลัด อบต. เกาะเกร็ด และพิมล พุดว่า

“เรื่องการท่องเที่ยว เวลาประชุมหมู่บ้านผมก็มีการพูดแทรกอยู่ตลอดว่าบ้านเราเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแล้ว เราต้องพยายามรักษาสภาพแวดล้อมไว้ให้ได้ สิ่งที่ดีๆ ของเราที่คนเขาอยากมาเที่ยว มาดูก็ให้อนุรักษ์ไว้ เช่น พวกเครื่องปั้นดินเผา หรือของกินแปลกๆ เวลาขายของก็อย่าคดย่ำ โกงเขา”

“พวก อบต. ผู้ใหญ่บ้าน เขาก็จะพูดเรื่องการท่องเที่ยวเวลาเราไปประชุมหมู่บ้าน เรื่องที่เน้นอยู่บ่อยๆ ก็คือ เรื่องรักษาความสะอาด ขยะอะไรพวกนี้ๆ แล้วก็ให้ดูแลคนที่มาเที่ยว ให้เขาประทับใจเวลากลับไป”

นอกจากนี้จากการสังเกตในระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ของผู้วิจัยยังพบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่จะแนะนำให้ผู้วิจัยเข้าไปพบกับกลุ่มผู้นำชุมชนที่ดูแลจัดการเรื่องการท่องเที่ยวเช่น ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่ อบต. โดยเฉพาะเจ้าอาวาสวัดปรมัยยิกาวาส

- บทบาทในการดูแลและบริการนักท่องเที่ยว

ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในการดูแลและบริการนักท่องเที่ยวในเรื่องต่างๆ ยังคงเป็นบทบาทหน้าที่ของ อบต. ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และเจ้าอาวาสวัดปรมัยยิกาวาส แต่เป็นเพียงการให้คำปรึกษาอยู่ห่างๆ ไม่ได้เป็นการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง จะมีส่วนลงมือปฏิบัติบ้างเป็นบางครั้งบางคราว โดยส่วนมากจะอยู่เบื้องหลัง เช่น การบริการข้อมูลข่าวสารของเกาะเกร็ด โดยมักคุเทศก์ เด็กซึ่งได้รับ

การอบรมจากโรงเรียนวัดปริณัยอิกาวาส บริการเรือนำเที่ยวรอบเกาะ จักรยานขี่รอบเกาะ บริการห้องน้ำ และที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งชาวบ้านคุยกับเราว่า

“เรื่องการดูแลนักท่องเที่ยว เราก็ช่วยๆ กัน อย่างวัดเขาก็มีบริการห้องน้ำห้องท่า ท่านเจ้าอาวาสท่านก็เปิดพิพิธภัณฑสถานให้ชมของเก่า เรือที่เห็นนี่ก็วิ่งกันทั้งวัน”

“เกาะนี้จริงๆ ถ้าเดินเก่งนะเดินรอบเกาะยังได้ แต่ถ้าไม่อยากเดินก็เช่าจักรยานก็ได้ เหนื่อยๆ ก็แวะนั่งพักได้ที่นั่งริมน้ำเราก็มี ลมเย็นสบายนะ ชิงแถววัดไผ่ล้อมนะ โอ้โฮ ลมดีเลย”

ที่นี้เรามีมัคคุเทศก์เด็กไว้คอยให้ข้อมูลเรื่องต่างๆ ไปเกี่ยวกับเกาะเกร็ด อยากรู้อะไรก็ตามเขา เด็กๆ พวกนี้เป็นอาสาสมัคร ได้รับการอบรมมาก่อน”

- บทบาทในการแก้ไขปัญหา

จากการวิจัยพบว่า เมื่อการจัดการท่องเที่ยวประสบปัญหา เช่น เรื่องขยะมูลฝอย เรื่องการนำเรือบางลำที่ไม่มีทะเบียนหรือนายท้าย ไม่มีใบขับขี่มาบริการนักท่องเที่ยว การนำเครื่องปั้นดินเผาจากภายนอกมาจำหน่ายปะปนกับเครื่องปั้นดินเผาของเกาะเกร็ด ทั้งนี้กลุ่มผู้นำชุมชนได้เข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหา โดยนำเสนอในที่ประชุมหมู่บ้าน ดังคำบอกเล่าของผู้นำชุมชนท่านหนึ่งว่า

“เรื่องขยะก็ได้พูดไปแล้ว เรื่องที่สองคือ ร้านค้าบางร้านค้าเห็นแก่ตัวไปเอาเครื่องปั้นดินเผาข้างนอกมาขาย ก็ไปบอกเขาว่าคุณต้องเขียนบอกนะว่าของจากจังหวัดไหน เพราะเราจะไปบังคับไม่ให้ขายก็ไม่ได้ นี่ก็แก้ปัญหาไปได้อีกส่วน ปัญหาสุดท้ายคือ เรือบางลำไม่มีทะเบียนแต่ก็ยังวิ่งรอบเกาะ เกิดล้มไปใครจะรับผิดชอบ พอเวลาประชุม เราพูดไป เขาก็หาว่าเข้าข้างทางนี้ ก็ชี้แจงไปว่าไม่ได้เข้าข้าง แต่ตามหลักการการบริการผู้โดยสาร เกิดอุบัติเหตุซึ่งเราไม่รู้ว่าเกิดขึ้นเมื่อไหร่ จะได้มีคนรับผิดชอบ ถ้าทำไม่ถูกกฎหมาย เกิดเรื่องขึ้นมาจะเป็นจุดเสียมของเกาะเกร็ดแล้วเราก็พยายามแก้ปัญหาด้วยกันอยู่”

จากการสัมภาษณ์และการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า บทบาทที่โดดเด่นของผู้นำชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้นผูกคติดอยู่กับตัวบุคคล คือ อติศานายอำเภอ อำเภอปากเกร็ด (นาย

วัชรินทร์ โรจนพานิช) ซึ่งยังคงเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดและวิถีปฏิบัติของคนทั่วไปในเกาะเกร็ด เนื่องจากท่านเป็นผู้ริเริ่มการท่องเที่ยวของเกาะเกร็ดขึ้น ประการสำคัญท่านได้วางแผนการพัฒนาโดยเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้มีส่วนในการจัดการ กฎระเบียบ การดูแลและบริการนักท่องเที่ยว รวมถึงการเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหา ทั้งนี้ เพื่อสร้างให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้

“การสร้างองค์กรชุมชนให้เข้มแข็งหมกั้เรียกพวกเขาประชุมเรื่อย เพื่อให้เขาเห็นว่ามีส่วนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของเขาเองไว้ เพราะฉะนั้นสิ่งที่สำคัญมากก็คือ จะต้องให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการกับท้องถิ่นของเขาด้วย รวมทั้งกิจกรรมที่จัดนี้ต้องต่อเนื่องตลอด ชาวบ้านจะสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ ซึ่งหมกั้เชื่อว่าตอนนี้พวกเขาเข้มแข็งแล้ว ถ้าไม่เข้มแข็งป้านี้คนนอกก็เข้ามาเจาะในทางเสี่ยๆ หายๆ แล้ว”

ภายหลังจากที่นายอำเภอวัชรินทร์ ย้ายไปดำรงตำแหน่งนายอำเภอ อ.เมือง จ.อ่างทอง บทบาทของ อบต. ต่อการจัดการการท่องเที่ยวจึงเด่นขึ้น โดยยังคงยึดแนวทางปฏิบัติเดิมไว้

“ตอนหลังนี้ก็มี อบต. เข้ามา เริ่มมีบทบาทขึ้นทีหลัง เพราะนายอำเภอส่งงานมาทาง อบต. หลังๆ เลยมีบทบาทเยอะ แต่ถ้าพัฒนาจริงๆ ก็นายอำเภอ ท่านก็ถามชาวบ้านตลอด ให้มาช่วยกันคิด ช่วยกันทำ มีปัญหาที่คิดชีว่าจะแก้กันยังงี้ ตอนนี้อยู่ทุกคนรู้หน้าที่ของตัวเอง คือมันอยู่ตัวแล้ว” เจ้าอาวาสวัดปรมัยยิกาวาสกล่าว

จากผลการวิจัยเบื้องต้นที่มุ่งตอบคำถามการวิจัยทั้ง 2 ประเด็น พบว่า ประชาชนในชุมชนมอญ เกาะเกร็ดมีความรู้ความเข้าใจต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การมีส่วนร่วมของพวกเขาในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ดังได้กล่าวมาแล้ว ยังเป็นอีกหนึ่งประเด็นที่สำคัญที่ทำให้การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

นอกจากนี้รูปแบบการสื่อสารในชุมชนมอญ เกาะเกร็ดในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ชุมชนมอญเกาะเกร็ด ยังมีหลายรูปแบบ ซึ่งเป็นที่น่าสนใจว่าการจัดการการท่องเที่ยวมีการสื่อสารในรูปแบบแตกต่างกันไป อยู่ค่อนข้างมากทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการ คือ การจัดประชุมหมู่บ้าน รูปแบบที่ไม่เป็นทางการ คือ การพูดคุยในวงน้ำชาหรือการบอกกันปากต่อปาก ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากว่าชุมชนมอญเกาะเกร็ดเป็นชุมชนเก่าที่มีเพียง 3 หมู่บ้าน และชาวบ้านมีความสัมพันธ์

กันอย่างแน่นแฟ้น จึงเป็นผลให้การสื่อสารมีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่เกิดขึ้นได้ภายในชุมชนมอญเกาะเกร็ด นอกจากนี้ ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในการจัดการเรื่องการท่องเที่ยวยังมีแนวคิดของการพัฒนาสมัยใหม่ ที่สนับสนุนให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการจัดการเรื่องที่เป็นของท้องถิ่น เพื่อให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกรัก และภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน และการพัฒนาเกาะเกร็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ก็จะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

ท้ายสุด ผู้นำชุมชน เช่น สมาชิก อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่จากทางอำเภอ หรือแม้กระทั่งผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ เช่นเจ้าอาวาสวัดปรมัยยิกาวาส ยังมีบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยวในด้านต่างๆ ดังได้กล่าวไปแล้ว ซึ่งการจัดการของผู้นำตั้งแต่เมื่อแรกเริ่มจนถึงปัจจุบัน ยังคงยืนอยู่บนแนวทางปฏิบัติเดิม นั่นก็คือ “ให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมและสามารถดูแลกันเองได้”

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นนั้นสรุปได้ว่า สมาชิกในชุมชนมอญเกาะเกร็ด มองเห็นความสำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีการสร้างความเข้าใจและการปฏิบัติร่วมกันในข้อกำหนด กฎเกณฑ์ที่ได้วางไว้ การเกิดจิตสำนึกของการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ภายในชุมชนมอญเกาะเกร็ด และได้พัฒนาพร้อมทั้งอนุรักษ์ควบคู่กันไป โดยให้ความสำคัญต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ไม่ทำลายการท่องเที่ยวที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการด้วยรูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการมีส่วนร่วม โดยผู้นำชุมชนมีบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ตั้งแต่ระยะก่อตั้งเพื่อการเปลี่ยนแปลงชุมชนที่ใช้อยู่อาศัย มาเป็นชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวแบบชุมชน จนกระทั่งถึงระยะประสานงาน การกำหนดแผนการจัดการ การเผยแพร่ข่าวสารข้อมูล การดูแลและบริการนักท่องเที่ยว รวมถึงการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ชุมชนมอญเกาะเกร็ด

ทั้งนี้ผู้วิจัยจะได้นำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับการอภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะการวิจัย ในบทที่ 5 ต่อไป

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “รูปแบบการสื่อสารการท่องเที่ยวจังหวัดนนทบุรี กรณีศึกษา การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด” โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกสมาชิกในชุมชนมอญเกาะเกร็ด จำนวน 29 คน อีกทั้งยังมีการสังเกต สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1. ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

เกาะเกร็ดเป็นพื้นที่ตั้งของชุมชนมอญที่มีการรวมกลุ่ม เป็นตำบลหนึ่งใน 12 ตำบลของอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 หมู่บ้าน ที่เป็นชาวไทยเชื้อสายมอญ อาศัยอยู่ที่หมู่ 1 หมู่ 6 หมู่ 7 และบางส่วนของหมู่ 5 ส่วนหมู่ 2, 3, 4 และ 5 เป็นชาวไทย มีทางเข้าสาธารณะเชื่อมแหล่งชุมชนทุกหมู่เข้าด้วยกัน ความสัมพันธ์ของคนมอญเกาะเกร็ดนั้นจึงสนิทแนบแน่น วัตถุประสงค์จะเป็นเหมือนสถานที่นัดพบ ทำให้ได้มีโอกาสที่จะได้มาพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนข่าวสารกัน อาชีพส่วนใหญ่ของประชากรคือ อาชีพเกษตรกรรม และหัตถกรรม ปัจจุบันนี้คนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่ไปทำงานนอกเกาะเกร็ด มีทั้งรับราชการ ทำงาน บริษัท หรือรับจ้างตามโรงงาน ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธประมาณร้อยละ 97 ที่เหลือร้อยละ 3 นับถือศาสนาอิสลาม

2. รูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ผลจากการศึกษาสรุปได้ว่า ในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี นั้น การรวมกลุ่มเพื่อจัดการการท่องเที่ยวจนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี สามารถแบ่งออกตามระยะเวลาได้เป็น 3 ระยะด้วยกัน คือ ระยะก่อตัว ระยะดำเนินการ และระยะการประสานงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว จากผลการวิจัยพบว่า มีรูปแบบการสื่อสารปรากฏขึ้น 4 รูปแบบ คือ รูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ รูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ และมีปฏิสัมพันธ์ได้ตอบกันมาก รูปแบบการสื่อสารสองทาง

ที่เป็นทางการ แต่มีปฏิสัมพันธ์ได้ตอบกันมาก และรูปแบบการสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการ ดังนี้

2.1) รูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ

รูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ เป็นลักษณะของการสื่อสารระหว่างบุคคลที่ไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์ใด ๆ มากำหนด เป็นการสื่อสารที่เกิดจากความสนิทสนมคุ้นเคย และจากความสัมพันธ์ในทางส่วนตัว ได้แก่ การพบปะพูดคุยสนทนากัน โดยมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็นระหว่างกัน ซึ่งเป็นรูปแบบการสื่อสารที่เกิดขึ้นในแทบทุกขั้นตอนของการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ด โดยเป็นการสื่อสารระหว่างประชาชนทุกกลุ่มในชุมชนมอญเกาะเกร็ดด้วยกันเอง ไม่ว่าจะเป็นระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนด้วยกัน ระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนกับสมาชิกทั่วไปในชุมชน ระหว่างสมาชิกในชุมชนด้วยกัน รวมทั้งระหว่างกลุ่มผู้นำในชุมชนมอญเกาะเกร็ดกับหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับ อาทิ องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งประเทศไทย ที่ว่าการอำเภอปากเกร็ด อบต.

2.1.1 การสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชนมอญเกาะเกร็ดด้วยกันเอง สามารถสรุปรูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ ได้เป็น 3 ลักษณะ คือ การพูดคุยในวงกินดื่ม ได้แก่ วงน้ำชา วงเหล้า และการบอกปากต่อปาก

2.1.2 การสื่อสารระหว่างกลุ่มผู้นำในชุมชนมอญเกาะเกร็ดกับหน่วยงานภายนอก สามารถสรุปรูปแบบการสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การพบปะพูดคุย หรือแม้กระทั่งการจับเข้าคุยกัน

2.2) รูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการและมีปฏิสัมพันธ์ได้ตอบกันมาก

รูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการและมีปฏิสัมพันธ์ได้ตอบกันมากในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ดนั้น ปรากฏในรูปแบบดังนี้

2.2.1 การสื่อสารระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนมอญเกาะเกร็ด โดยส่งจดหมายเชิญประชุมพร้อมตอบรับ ในการประชุมนั้นมีการแสดงความคิดเห็นกันอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ หัวข้อใน

การประชุมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดแผนการจัดการการท่องเที่ยว กฎ ระเบียบ กติกา ข้อบังคับ การบริการของนักท่องเที่ยว การแก้ไขปัญหา การเตรียมรับนักท่องเที่ยว การปรับปรุงแผนการจัดการ การสรุปผลการดำเนินงาน

2.2.2 การสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชนมอญเกาะเกร็ด โดยวิธีการประชุม หมู่บ้าน ซึ่งรูปแบบการสื่อสาร โดยวิธีนี้จะเกิดทุกระยะในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ด ตั้งแต่ระยะก่อตั้ง ระยะดำเนินการ และระยะประสานงานเพื่อจัดการ

2.3) รูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการแต่มีปฏิสัมพันธ์ได้ค่อนข้างน้อย

รูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการ แต่มีปฏิสัมพันธ์ได้ค่อนข้างน้อย เป็นการสื่อสารสองทางที่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การแสดงความคิดเห็น การตอบโต้ระหว่างกัน น้อยมาก ซึ่งรูปแบบการสื่อสารลักษณะนี้มักจะเกิดขึ้นในการประชุมอย่างเป็นทางการของผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชนกับหน่วยงานภายนอก ได้แก่ องค์กรการปกครอง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หน่วยงานภาคเอกชน เป็นต้น

2.4) รูปแบบการสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการ

รูปแบบการสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ด คือ การสื่อสารผ่านทางพิธีกรรมเทศนา ซึ่งกลุ่มผู้นำชุมชนใช้ในการสื่อสารกับสมาชิกทั่วไปในชุมชน โดยลักษณะการนำเสนอของกลุ่มผู้นำชุมชนมีเป้าหมาย 2 ประเด็น คือ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และวิธีการดำเนินสมาชิกในชุมชน

3. บทบาทของผู้นำชุมชนที่มีผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนมอญเกาะเกร็ด ซึ่งมีบทบาทสำคัญมีผลต่อการจัดการ การท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ดนั้น ประกอบด้วยผู้นำที่เป็นทางการ ได้แก่ นายอำเภอปากเกร็ด กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ เจ้าอาวาส อาวุโส เจ้าของกิจการเรือข้ามฟาก โดยกลุ่มผู้นำเหล่านี้ต่างมีบทบาทร่วมกันในฐานะผู้ประสานงาน

เพื่อจัดการการท่องเที่ยวยุคใหม่ของชุมชนมอญเกาะเกร็ด นับตั้งแต่การก่อตั้ง รวมไปถึงการกำหนดแผนการจัดการการท่องเที่ยว และกฎ ระเบียบ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การดูแลและบริการนักท่องเที่ยว รวมทั้งการแก้ไขปัญหา

ปัญหาในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ด โดยส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับบุคคล มีแนวทางการแก้ปัญหาโดยอาศัยความสัมพันธ์ในระบบเครือข่าย ในกรณีปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับปฏิบัติการ มีแนวทางในการแก้ปัญหาโดยการเปลี่ยนแปลงแผนการจัดการการท่องเที่ยวใหม่ อีกทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับนโยบาย แนวทางการแก้ปัญหา โดยให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแผนการจัดการ ในเชิงนโยบาย

5.2 อภิปรายผล

1. รูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวของสมาชิกในชุมชนมอญเกาะเกร็ด

การจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนมอญเกาะเกร็ดนั้น แบ่งได้เป็น 3 ระยะ คือ ระยะก่อตั้ง ระยะการดำเนินการ และระยะการประสานงานเพื่อการจัดการการท่องเที่ยว ทั้งนี้ ผลจากการวิจัยพบว่า ในการจัดการการท่องเที่ยวของสมาชิกในชุมชนมอญเกาะเกร็ดนั้นจะมีการสื่อสารเข้ามาเป็นองค์ประกอบสำคัญในทุกช่วงระยะเวลา โดยเริ่มตั้งแต่ในระยะก่อตั้งของชุมชนมอญเกาะเกร็ด เพื่อพัฒนาจากชุมชนที่เป็นทุกช่วงระยะเวลา โดยเริ่มตั้งแต่ในระยะก่อตั้งของชุมชนมอญเกาะเกร็ด เพื่อพัฒนาจากชุมชนที่เป็นที่อยู่อาศัยมาเป็นแหล่งท่องเที่ยว จากนั้นจึงเข้าสู่ช่วงระยะดำเนินการ ซึ่งในช่วงนี้จะเป็นการวางแผนการจัดการการท่องเที่ยวให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น และสุดท้ายคือ ระยะการประสานงานเพื่อการจัดการการท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า

รูปแบบในการจัดการการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวของสมาชิกในชุมชนมอญเกาะเกร็ด มี 4 รูปแบบ คือ การสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการ การสื่อสารสองทางที่เป็นทางการและมีปฏิสัมพันธ์ได้ตอบมาก การสื่อสารสองทางที่เป็นทางการแต่มีปฏิสัมพันธ์ได้คือน้อย และการสื่อสารทางเดียวที่ไม่เป็นทางการ โดยรูปแบบการสื่อสารที่ปรากฏและมีบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ดมาก คือ การสื่อสารสองทางที่เป็นทางการและมีปฏิสัมพันธ์ได้ตอบมากกับการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการแต่มีปฏิสัมพันธ์ได้คือน้อย ซึ่ง

สอดคล้องกับ นพรัตน์ มณีรัตน์ (2541 : 81) ที่กล่าวว่า รูปแบบการสื่อสารสองทางจะทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ได้ครบที่แตกต่างกันไป เหมาะกับหลายสถานการณ์

ทั้งนี้ หากมองรูปแบบการสื่อสารดังกล่าวแยกออกเป็น 2 มิติ คือ มิติในด้านรูปแบบการสื่อสารที่เป็นทางการ กับรูปแบบการสื่อสารสองทางแล้ว ในส่วนของรูปแบบการสื่อสารที่เป็นทางการนั้น พบว่าลักษณะความเป็นทางการในการสื่อสารจะเกิดขึ้นในสถานการณ์ที่เป็นการสื่อสารระหว่างผู้นำชุมชนในชุมชนมอญเกาะเกร็ดกับหน่วยงานภายนอก โดยการใช้จดหมายเชิญการประชุม การเข้าร่วมประชุมกับหน่วยงานภายนอก ซึ่งบุคคลกลุ่มนี้ล้วนแล้วแต่มีความสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ด

ทั้งนี้ พบว่าการสื่อสารสองทางในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ดจะมีลักษณะที่แตกต่างกัน คือ การสื่อสารสองทางที่มีปฏิสัมพันธ์ได้ครบน้อยกว่ากับการสื่อสารสองทาง ที่มีการได้ครบมากกว่า ผู้วิจัยพบว่า สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้มีการสื่อสารสองทางมีปฏิสัมพันธ์ได้ครบในการสื่อสารที่แตกต่างกัน คือ รูปแบบการสื่อสารสองทางที่มีปฏิสัมพันธ์ได้ครบน้อยกว่า ซึ่งเกิดขึ้นในการสื่อสารระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนกับเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภายนอก และการสื่อสารระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกชุมชนมอญเกาะเกร็ด จะเห็นได้ว่ากลุ่มบุคคลที่สื่อสารกันนั้น มีความแตกต่างกันในหลาย ๆ ด้าน เช่น ความรู้ ประสบการณ์ สถานะทางสังคม เป็นต้น จึงทำให้มีการสื่อสารที่มีปฏิสัมพันธ์ได้ครบกันน้อยกว่า ในขณะที่รูปแบบการสื่อสารสองทางที่มีปฏิสัมพันธ์ในการได้ครบมากกว่านั้นเกิดขึ้นในการสื่อสารระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชนมอญเกาะเกร็ด ซึ่งต่างก็มีความรู้ ประสบการณ์ สถานะทางสังคมในระดับที่ใกล้เคียงกัน จึงทำให้มีการสื่อสารที่มีปฏิสัมพันธ์ได้ครบกันมาก

ทั้งนี้เป็นสาเหตุที่สอดคล้องกับที่ โรเจอร์ส (Rogers, 1983) กล่าวว่า คุณลักษณะระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร เป็นปัจจัยสำคัญที่จะอธิบายว่า ใครถ่ายทอดข่าวสารไปยังใคร และจะมีประสิทธิภาพในการถ่ายทอดข่าวสารแค่ไหน ทั้งนี้ การสื่อสารจะเป็นไปด้วยความราบรื่น เมื่อผู้ส่งสารและผู้รับสารมีคุณลักษณะเหมือน ๆ กัน เช่น ความเชื่อ ทักษะคิด ค่านิยม การศึกษา สถานะสังคม และอื่น ๆ / นั่นหมายถึง บุคคลส่วนใหญ่จะมีความรู้สึกสบายใจที่จะติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกันตนมากกว่าการพูดคุยกับบุคคลที่แตกต่างกับตน ซึ่งต้องใช้ความพยายามมากที่จะทำให้การสื่อสารประสบผล เพราะการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารที่มีคุณลักษณะ

แตกต่างกัน อาจทำให้เกิดการรับรู้ที่ไม่สอดคล้องกันก็ได้ และผู้รับสารเองอาจจะมีความรู้สึกไม่สะดวก หรือไม่สบายใจที่จะทำการสื่อสาร

นอกจากความคล้ายคลึงและความแตกต่างกันของคุณลักษณะระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารที่ทำให้มีผลต่อปฏิสัมพันธ์ในการสื่อสาร ได้ตอบแล้ว สาเหตุอีกประการหนึ่งที่ผู้วิจัยคาดว่าน่าจะมีผลต่อปฏิสัมพันธ์ได้ตอบในการสื่อสาร คือ ความสนิทคุ้นเคยกันระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร ซึ่งโดยทั่วไปแล้วการสื่อสารกับคนไม่สนิทสนมคุ้นเคยกันมักจะไม่ค่อยมีการ ได้ตอบกันมากนัก ดังเช่นกรณีการสื่อสารระหว่างผู้นำชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของ ททท. ซึ่งทั้งหมดเป็นบุคคลที่มาจากนอกชุมชน และเพิ่งทำความรู้จักกันในช่วงระยะเวลาไม่นาน แต่ในขณะที่การสื่อสารระหว่างกันเอง ซึ่งถนัดแล้วแต่เป็นบุคคลที่อยู่ภายในชุมชนมีความสนิทสนมคุ้นเคยกันมานาน และส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติกัน ดังนั้น จึงมีปฏิสัมพันธ์ได้ตอบในการสื่อสารกันมากกว่า

สำหรับรูปแบบการสื่อสารที่เป็นทางการนั้น ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่มีผลทำให้การสื่อสารสองทางมีปฏิสัมพันธ์ได้ตอบกันน้อย เนื่องจากข้อมูลในการสัมภาษณ์และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมของผู้วิจัย พบว่าเมื่ออยู่นอกบรรยากาศการประชุมที่เป็นทางการมักจะพูดคุยวิพากษ์วิจารณ์และแสดงความคิดเห็นกันอย่างเต็มที่ ซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า เป็นผลเนื่องจากการสื่อสารที่มีลักษณะไม่เป็นทางการ และเป็นการสื่อสารที่เป็นวิถีชีวิตประจำของชาวบ้านอยู่แล้ว อาทิ การพูดคุยกันในวงน้ำชา ในวงเหล้า

กล่าวสำหรับผลของรูปแบบการสื่อสารที่กล่าวมาแล้วในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ดนั้น ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า รูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการทั้งที่มีปฏิสัมพันธ์ได้ตอบมากและที่มีปฏิสัมพันธ์ได้คือน้อย มีบทบาทอย่างยิ่งต่อการจัดการการท่องเที่ยวในลักษณะที่เป็นเชิงรุก กล่าวคือ ผลที่ได้รับจากรูปแบบการสื่อสารดังกล่าวนี้จะปรากฏออกมาให้เห็นเป็นแผนการจัดการการท่องเที่ยว กฎระเบียบข้อบังคับ การจัดสรรผลประโยชน์ ขณะที่ การสื่อสารสองทางที่ไม่เป็นทางการจะมีบทบาทต่อการจัดการการท่องเที่ยวในเชิงรับ โดยผลจากการสื่อสารจะเน้นไปที่การหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น กับการทำความเข้าใจร่วมกันในเรื่องการท่องเที่ยวของคนในชุมชนเกาะเกร็ด

นอกจากนั้นในการวิจัยยังพบว่า รูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการทั้งที่มีปฏิสัมพันธ์ได้ตอบมากและที่มีปฏิสัมพันธ์ได้คือน้อย เป็นรูปแบบการสื่อสารที่ก่อให้เกิดการ

พัฒนาการการทอ้งเที่ยวของชุมชน โดยเป็นการพัฒนาที่สมาชิกในชุมชนมอญเกาะเกร็ดมีส่วนร่วมในการจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับ แชรรม์ (Schramm, 1979 อ้างถึงใน John A. Lent, 1987) ที่ระบุว่า การสื่อสารในลักษณะสองทาง (Two-way Communication) จะช่วยก่อให้เกิดพลังและกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา

โดยการมีส่วนร่วมที่เกิดจากรูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการและมีปฏิสัมพันธ์มาก ซึ่งเป็นการสื่อสารระหว่างผู้นำชุมชน เป็นการมีส่วนร่วมคิดเพื่อการจัดการการทอ้งเที่ยวชุมชน โดยมีส่วนร่วมค้นหาปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาดังจะเห็นได้จากการวิจัยว่า การกำหนดแผนการจัดการ การกำหนดระเบียบ ข้อบังคับ การกำหนดหลักเกณฑ์ในการจัดสรรผลประโยชน์ และการแก้ไขปัญหาด่วนแล้วแต่เป็นผลมาจากการประชุมของกลุ่มผู้นำชุมชน

ในขณะที่การมีส่วนร่วมที่เกิดจากรูปแบบการสื่อสารสองทางที่เป็นทางการแต่มีปฏิสัมพันธ์ได้ค่อนข้างน้อย ซึ่งเป็นการสื่อสารระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชนนั้น เป็นการมีส่วนร่วมตัดสินใจเพื่อเลือกแนวทางปฏิบัติที่เป็นผลมาจากการร่วมแสดงความคิดเห็น ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า อาจจะเป็นการทำพอเป็นพิธี เนื่องจากลักษณะของชุมชนมอญเกาะเกร็ด คือ มีความเชื่อมั่นและศรัทธาในตัวผู้นำ จึงมักจะมีความคิดเห็นส่วนใหญ่คล้ายคลึงตามอยู่เสมอ

ประการที่สอง การตัดสินใจนั้นเป็นการตัดสินใจโดยกลุ่ม (collective decision) โดยในทุกขั้นตอนประชาชนต่างก็มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งถือเป็นสอดคล้องกับที่ สุพรรณิ ไชยอำพร และสนิท สมักรการ (2535) สรุปว่า การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทุกขั้นตอนของการดำเนินโครงการ

2. บทบาทของผู้นำชุมชนที่มีผลต่อการจัดการการทอ้งเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

จากผลการวิจัยซึ่งพบว่า ผู้นำชุมชนมอญเกาะเกร็ดมีบทบาทครอบคลุมการจัดการการทอ้งเที่ยวของชุมชนแทบทั้งหมด นับตั้งแต่การก่อตั้ง การกำหนดแผนการจัดการการทอ้งเที่ยวและกฎระเบียบ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การดูแลและบริการนักท่องเที่ยว รวมถึงการแก้ไขปัญหา ทั้งนี้ ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าน่าจะมีเหตุผล เนื่องจากผู้นำชุมชนมอญเกาะเกร็ด ทั้งผู้นำที่ได้รับ

การแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ ได้แก่ นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ เจ้าอาวาส ผู้อาวุโส ล้วนแล้วแต่เข้ามาทำหน้าที่ในการพัฒนาชุมชน

นอกจากนี้บทบาทของผู้นำชุมชนมอญเกาะเกร็ดในการจัดการการท่องเที่ยว ยังสอดคล้องกับ เรวดี ไชยพาน (2523 อ้างถึงใน อรรถรงค์ จิตรระวัง, 2540) ซึ่งสรุปความสำคัญของผู้นำที่มีต่อการพัฒนาชุมชนไว้ว่า ผู้นำจะเป็นผู้ทำให้งานพัฒนาท้องถิ่นเริ่มต้นและแผ่ขยายวงกว้างออกไป ผู้นำจะเป็นผู้แพร่ความรู้ ความคิดต่าง ๆ ที่ได้รับมาจากหน่วยงานภายนอก เช่น เรื่องอาชีพ สาธารณสุข ฯลฯ ไปสู่ชาวบ้าน และผู้นำจะร่วมกับประชาชนในชุมชนนั้น ๆ วิเคราะห์สภาพชุมชน ปัญหา และความต้องการของชุมชน เพื่อจัดทำแผนพัฒนาชุมชนของเขาเอง

นพรัตน์ มุณีรัตน์ (2540 : 86) ได้ทำการศึกษาเรื่องบทบาทของผู้นำชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า ผู้นำชุมชนในศรีวังมีบทบาทครอบคลุมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนแทบทั้งหมด นับตั้งแต่ การก่อตั้งชมรมการท่องเที่ยว การกำหนดแผนการจัดการและกฎระเบียบ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การดูแลและบริการนักท่องเที่ยว รวมถึงการแก้ไขปัญหา ทั้งนี้เนื่องมาจากการที่ผู้นำชุมชนของศรีวังทั้งที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้อาวุโส ประธาน และคณะกรรมการ ล้วนแล้วแต่เข้ามาทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยว

ทั้งนี้ การที่ผู้นำชุมชนเข้ามามีบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยวได้นั้น ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า น่าจะเกิดจากปัจจัยสนับสนุน 2 ประการ คือ

ประการแรก – โดยลักษณะพื้นฐานของชาวมอญเกาะเกร็ดจะมีความเชื่อมั่นและศรัทธาในตัวผู้นำชุมชน เพราะการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งในชุมชนมอญเกาะเกร็ด ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านให้เป็นผู้นำได้ บุคคลผู้นั้นต้องแสดงให้เห็นถึงความรู้ ความสามารถ และความเสียสละในการทำงานเพื่อส่วนรวม อันได้แก่ งานบุญ งานประเพณี งานพัฒนา นอกจากนั้นยังต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรม มีความประพฤติดี ซึ่งจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชนมอญเกาะเกร็ด รวมทั้งการสัมภาษณ์ และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม พบว่าการที่ชุมชนมอญเกาะเกร็ดสามารถพัฒนาตัวเองได้เป็นอย่างดีนั้น ปัจจัยสำคัญคือ ความร่วมมือร่วมใจที่ชาวบ้านมอบให้กับผู้นำ

ประการที่สอง – กลุ่มผู้นำชุมชนของชุมชนมอญเกาะเกร็ดมักจะได้รับเชิญจากหน่วยงานภายนอกต่าง ๆ ให้เข้าร่วมอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวอยู่เสมอ ทำให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมากกว่าสมาชิกทั่วไปในชุมชน ดังนั้น จึงน่าจะเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้กลุ่มผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยว ทั้งนี้ ปัจจัยของผู้นำชุมชนมอญเกาะเกร็ดที่มีผลต่อบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยว ดังกล่าว สอดคล้องกับที่ โรเจอร์ส (Rogers, 1983) ระบุว่า คุณลักษณะของผู้นำความคิด (Opinion Leaders) ประการหนึ่งคือ ผู้นำความคิดจะมีการติดต่อสื่อสารกับสังคมภายนอกมากกว่าผู้ตามทางความคิด ทำให้มีความคิดที่กว้างไกล และทันสมัย (Rogers and Svenning, 1969)

สำหรับแนวทางในการแก้ไขปัญหาตามธรรมชาติของสมาชิกในชุมชนมอญเกาะเกร็ด ซึ่งสรุปได้ 2 แนวทาง คือ การพึ่งตนเองแทนการพึ่งพิงหน่วยงานภายนอก การเปลี่ยนแปลงแผนการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในเชิงนโยบาย ทั้งนี้ จากข้อมูลในการสัมภาษณ์และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า สมาชิกในชุมชนมอญเกาะเกร็ดให้ความสำคัญกับแนวทางการแก้ไขปัญหา คือ การให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีบทบาทในการออกข้อบังคับ และแผนการจัดการในเชิงนโยบายในท้องถิ่นของตนเอง เพื่อให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.3 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ในกรณีที่ต้องการระดมความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชนในด้านต่าง ๆ เพื่อการปรับเปลี่ยนแผนการจัดการการท่องเที่ยว การปรับปรุงกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หาแนวทางในการแก้ไขปัญหา ควรใช้วงสนทนาที่ไม่เป็นทางการ เป็นเวทีย่อยในการแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็น แล้วนำความคิดเห็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในวงสนทนานั้น ไปสรุปในที่ประชุมอย่างเป็นทางการ ก่อนที่จะร่วมกันตัดสินใจ

2. เมื่อผู้นำชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ควรจะมีการเผยแพร่โดยการพูดในที่ประชุมอย่างไม่เป็นทางการ ในการช่วยเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร บุคคลที่ทำการประสานควรเป็นบุคคลในท้องถิ่น เนื่องจากมีความสนิทสนมคุ้นเคย

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชน เช่น องค์กรการปกครอง หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สื่อมวลชน ควรมีการประสานงานกับชุมชนอย่างค่องเนื่อง ในลักษณะทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยมีบทบาทเป็นผู้ให้การสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน

4. บุคลากรจากหน่วยงานภายนอกที่เข้าไปประสานงานกับชุมชนควรใช้บุคคลในท้องถิ่นเดียวกับชุมชน ซึ่งจะสร้างความรู้สึกรักสนิทสนมคุ้นเคยกับสมาชิกในชุมชนได้ง่ายกว่าบุคลากรที่เป็นคนจากท้องถิ่นอื่น

5. หน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องควรหาวิธีการสื่อสาร โดยเฉพาะทางด้านเนื้อหาที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวไม่ให้มีลักษณะเป็นวิชาการมากเกินไป เพื่อให้สมาชิกในชุมชนสามารถรับรู้และเข้าใจได้ รวมทั้งควรใช้การสื่อสารในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ เพื่อจะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็นระหว่างสมาชิกในชุมชนกับบุคลากรจากหน่วยงานภายนอกได้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเรื่องการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนอื่นที่มีลักษณะสังคม วัฒนธรรม แตกต่างกับชุมชนมอญเกาะเกร็ดด้วย เช่น ชุมชนทางภาคเหนือ ภาคอีสาน เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นลักษณะการสื่อสารว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

2. ควรศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความเข้าใจ การเปิดรับข่าวสาร เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนที่มีการจัดการการท่องเที่ยวแบบชุมชน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ

3. ควรศึกษาเปรียบเทียบวิธีการสื่อสารในการเข้าไปมีส่วนช่วยสนับสนุนการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนระหว่างหน่วยงานของรัฐ ได้แก่ ททท. กับองค์กรพัฒนาเอกชน

4. ควรศึกษาวิธีการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนอื่นที่ลักษณะองค์กรเป็นองค์กรที่จัดขึ้นเอง โดยไม่มีหน่วยงานของรัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ

5. ควรมีการวิจัยประเมินผลการดำเนินงานกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบชุมชนเป็นระยะ คือ ก่อน ระหว่าง และหลังการดำเนินงานกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบชุมชน

6. ควรศึกษาในหัวข้อที่เกี่ยวกับกระบวนการหล่อหลอมทางความคิดของผู้นำในชุมชน มอญเกาะเกร็ด ซึ่งมีผลต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชน

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

แนวคำถามในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

1. ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ดในบริบททั่วไป
 - 1.1 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
 - 1.2 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงในชุมชน
 - 1.3 ความเป็นมาของการท่องเที่ยวชุมชนมอญเกาะเกร็ด
 - 1.4 ผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการการท่องเที่ยวและบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้อง
 - 1.5 การปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชนเกาะเกร็ดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
 - 1.6 การดำเนินชีวิตประจำวันและบริบทแวดล้อมภายในชุมชน
2. ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการสื่อสารของสมาชิกในการจัดการการท่องเที่ยว
 - 2.1 รูปแบบกิจกรรม วิธีดำเนินการ การจัดการต่าง ๆ ภายในชุมชน
 - 2.2 รูปแบบการสื่อสารระหว่างแกนนำชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว
 - 2.3 รูปแบบการสื่อสารระหว่างสมาชิกในการจัดการการท่องเที่ยว
 - 2.4 รูปแบบการสื่อสารระหว่างแกนนำกับสมาชิกในชุมชน
 - 2.5 รูปแบบการสื่อสารระหว่างหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องกับชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว
3. บทบาทของผู้นำชุมชนที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนมอญเกาะเกร็ด
 - 3.1 ลักษณะของผู้ที่มีบทบาทในชุมชนต่อการจัดการท่องเที่ยว
 - 3.2 การถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
 - 3.3 บทบาทของผู้นำในแต่ละขั้นตอนของการจัดการการท่องเที่ยวประกอบไปด้วยขั้นตอนต่อไปนี้
 - การก่อตั้งแหล่งท่องเที่ยวชุมชนมอญเกาะเกร็ด
 - การกำหนดแผนการจัดการการท่องเที่ยว
 - การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร
 - การดูแลและการจัดการด้านการท่องเที่ยว
 - การแก้ไขปัญหา

ระยะเวลาเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนเมษายน ถึงเดือนมิถุนายน 2552

แบบบันทึกภาคสนาม

<p>1. รูปแบบการสื่อสาร</p> <p>1.1 การสื่อสารเรื่องการทำท่งเทียว</p> <p>โดยทั่วไปภายในชุมชน</p> <ul style="list-style-type: none"> - แหล่งสาร - เนื้อหาสาร - ช่องทางของสาร - ผู้รับสาร - ปฏิกริยาโต้ตอบ 	<p>วัน...../เวลา...../สถานที่.....</p> <p>ข้อมูลตามความเป็นจริงจากการสังเกต/สัมภาษณ์</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>การตีความข้อมูลเบื้องต้น</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>วิธีการที่ใช้ในการเก็บข้อมูล</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
--	---

<p>1. รูปแบบการสื่อสาร</p> <p>1.2 วิธีการในการกำหนด</p> <p>มาตรการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการ</p> <p>ท่องเที่ยวภายในชุมชน</p>	<p>วัน...../เวลา...../สถานที่.....</p> <p>ข้อมูลตามความเป็นจริงจากการสังเกต/สัมภาษณ์</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>การตีความข้อมูลเบื้องต้น</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>วิธีการที่ใช้ในการเก็บข้อมูล</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
--	--

<p>1. รูปแบบการสื่อสาร</p> <p>1.3 วิธีการสื่อสารของกลุ่มผู้นำ</p> <p>ชุมชนกับสมาชิกของชุมชนในเรื่องที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว</p> <ul style="list-style-type: none"> - แหล่งสาร - เนื้อหาสาร - ช่องทางของสาร - ผู้รับสาร - ปฏิกริยาโต้ตอบ 	<p>วัน...../เวลา...../สถานที่.....</p> <p>ข้อมูลตามความเป็นจริงจากการสังเกต/สัมภาษณ์</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>การตีความข้อมูลเบื้องต้น</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>วิธีการที่ใช้ในการเก็บข้อมูล</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
---	---

<p>1. รูปแบบการสื่อสาร</p> <p>1.5 วิธีการสื่อสารในการจัดการ</p> <p>การท่องเที่ยว</p> <ul style="list-style-type: none"> - การแสดงความคิดเห็น - การดำเนินการ - การประสานงาน - การแก้ไขปัญหา - การรับผลประโยชน์ - การประเมินผล 	<p>วัน...../เวลา...../สถานที่.....</p> <p>ข้อมูลตามความเป็นจริงจากการสังเกต/สัมภาษณ์</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>การตีความข้อมูลเบื้องต้น</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>วิธีการที่ใช้ในการเก็บข้อมูล</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
---	--

<p>2. บทบาทของผู้นำชุมชน</p> <p>2.1 ผู้มีบทบาทในการจัดการ</p> <p>การท่องเที่ยวของชุมชน</p>	<p>วัน...../เวลา...../สถานที่.....</p> <p>ข้อมูลตามความเป็นจริงจากการสังเกต/สัมภาษณ์</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>การตีความข้อมูลเบื้องต้น</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>วิธีการที่ใช้ในการเก็บข้อมูล</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
---	--

<p>2. บทบาทของผู้นำชุมชน 2.2 กิจกรรมที่กลุ่มผู้นำทำใน เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ การท่องเที่ยว</p>	<p>วัน...../เวลา...../สถานที่.....</p> <p>ข้อมูลตามความเป็นจริงจากการสังเกต/สัมภาษณ์</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>การตีความข้อมูลเบื้องต้น</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>วิธีการที่ใช้ในการเก็บข้อมูล</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
--	---

<p>3. ปัญหาและแนวทางแก้ไข</p> <p>3.1 ปัญหาของชาวบ้านทั่วไปที่ เกิดจากการจัดการการท่องเที่ยว</p>	<p>วัน...../เวลา...../สถานที่.....</p> <p>ข้อมูลตามความเป็นจริงจากการสังเกต/สัมภาษณ์</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>การตีความข้อมูลเบื้องต้น</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>วิธีการที่ใช้ในการเก็บข้อมูล</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
--	---

3. ปัญหาและแนวทางแก้ไข 3.2 ปัญหาของกลุ่มผู้นำชุมชนที่ เกิดจากการจัดการการท่องเที่ยว	วัน...../เวลา...../สถานที่.....
	ข้อมูลตามความเป็นจริงจากการสังเกต/สัมภาษณ์
	การตีความข้อมูลเบื้องต้น
	วิธีการที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

<p>3. ปัญหาและแนวทางแก้ไข</p> <p>3.3 วิธีการแก้ปัญหาที่ผ่านมา</p>	<p>วัน...../เวลา...../สถานที่.....</p>
	<p>ข้อมูลตามความเป็นจริงจากการสังเกต/สัมภาษณ์</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
	<p>การตีความข้อมูลเบื้องต้น</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
	<p>วิธีการที่ใช้ในการเก็บข้อมูล</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

<p>3. ปัญหาและแนวทางแก้ไข</p> <p>3.4 วิธีการแก้ปัญหาในอนาคต</p>	<p>วัน...../เวลา...../สถานที่.....</p>
	<p>ข้อมูลตามความเป็นจริงจากการสังเกต/สัมภาษณ์</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
	<p>การตีความข้อมูลเบื้องต้น</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>วิธีการที่ใช้ในการเก็บข้อมูล</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย

1. กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 8 ท่าน ดังนี้
 - 1.1 เจ้าอาวาสวัดปรมัยยิกาวาส
 - 1.2 นายซัชชัย สนธิเดช
 - 1.3 อาจารย์ชุมพล กลัดทอง
 - 1.4 คุณนวรรตน์ จิวออก
 - 1.5 คุณสุพัตรา เกตุเจริญ
 - 1.6 คุณประเวศ ช่อนกลิ่น
 - 1.7 คุณวิษณุ สว่างเนตร
 - 1.8 คุณวัชรินทร์ โรจน์พานิช

2. กลุ่มสมาชิกในชุมชน จำนวน 14 ท่าน ดังนี้
 - 2.1 พระวุฒิพล โยธินวิษุ์
 - 2.2 คุณอเนก นาม่ารุ่ง
 - 2.3 คุณชาญชัย ใจเย็น
 - 2.4 คุณประธาน ชูโชติ
 - 2.5 คุณอรุณ สูงเนิน
 - 2.6 คุณสุชาติ โดภายณ์
 - 2.7 คุณคูสิต สุดสังข์
 - 2.8 คุณสุคใจ เนตรทิพย์
 - 2.9 คุณโสพิศ พยัคหลาย
 - 2.10 คุณนภาพรรณ สีมิมพ์
 - 2.11 คุณสมชาย รักษ์ดี
 - 2.12 คุณโสภณ ศิริเจริญ
 - 2.13 คุณไพรัตน์ ชิดเขียน
 - 2.14 คุณพิมพ์ล สิทธิไพโร

3. กลุ่มหน่วยงานภายนอก จำนวน 7 ท่าน ดังนี้

- 3.1 อาจารย์พินิจ วิจิตรเทศ
- 3.2 คุณพ่อพรหม แก้วเกตุ
- 3.3 คุณนารีรัตน์ วงษากิจ
- 3.4 คุณสมปอง เขมวัฒน์ชัย
- 3.5 คุณพรศักดิ์ รอดดวงดี
- 3.6 คุณสนอง ศรีศิริ
- 3.7 คุณวิบูลย์ โพธิ์จันทร์

รวมจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์ 29 ท่าน

ภาคผนวก ข.

มอญเกาะเกร็ด

คลองลัดเกร็ดน้อย

เกาะเกร็ดเป็นพื้นที่ตั้งของชุมชนมอญที่มีการรวมกลุ่มอย่างเหนียวแน่น มีประวัติความเป็นมาอันยาวนานและน่าสนใจ กล่าวคือ แต่เดิมนั้นตำบลเกาะเกร็ดมิได้มีสภาพเป็นเกาะ แต่เป็นดินแผ่นดินส่วนหนึ่งของอำเภอปากเกร็ด ดิกลำน้ำเจ้าพระยา ต่อมาได้มีการขุดลัดแม่น้ำเจ้าพระยาตรงที่เป็นแหลมยื่นไปตามโค้งของแม่น้ำในสมัยพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระแห่งกรุงศรีอยุธยา ในปี พ.ศ. 2265 เรียกคลองนี้ว่า “คลองลัดเกร็ดน้อย” ทำให้ตำบลเกาะเกร็ดกลายเป็นเกาะกลางลำน้ำเจ้าพระยาดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเกาะเกร็ดมีพื้นที่ประมาณ 2,820 ไร่ มีสถานะเป็นตำบล แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 หมู่บ้าน อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

การอพยพเข้าสู่ประเทศไทย

การอพยพของชาวมอญมาสู่ประเทศไทยมีหลักฐานที่บันทึกไว้อย่างเป็นทางการครั้งแรกในปี พ.ศ. 2127 คือหลังจากที่สมเด็จพระนเรศวรทรงประกาศอิสรภาพ ณ เมืองแครง และหลังจากนั้นก็มีการอพยพตามกันมาอีกหลายครั้ง จากการศึกษาของสภรณ์ โอเจริญ (2519) (อ้างใน วัชรประวีณ ศรีทรัพย์, 2517 : 25) พบว่าการอพยพครั้งสำคัญๆ มีดังต่อไปนี้

การอพยพในสมัยกรุงศรีอยุธยา

สมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา (พ.ศ. 2112 – 2133) การอพยพครั้งนี้เกิดขึ้นหลังจากที่สมเด็จพระนเรศวรได้ประกาศอิสรภาพ ณ เมืองแครง ในปี พ.ศ. 2127 และได้ทรงชักชวนพระมหาเถรคันฉ่อง พระยาเกียรติ พระยาราม ให้เข้ามาอยู่ในกรุงศรีอยุธยาด้วย ซึ่งท่านเหล่านี้ก็ได้พาพรรคพวกชาวมอญเข้ามาด้วยเป็นจำนวนมาก

สมเด็จพระมหาธรรมราชาได้ทรงตั้งพระมหาเถรคันฉ่องเป็นพระสังฆราชา โปรดเกล้าฯ ให้พระยาเกียรติและพระยารามมีตำแหน่งยศชั้นพระยาพานทอง และให้เป็นหัวหน้าควบคุมชาวมอญที่อพยพด้วยกันทั้งหมด ทั้งนี้เพื่อเป็นบำเหน็จรางวัลแก่พวกมอญที่เข้ามาสวามิภักดิ์

บริเวณที่โปรดเกล้าฯ ให้มอญตั้งบ้านเรือนอยู่ ได้แก่ บริเวณบ้านใหม่ มะขามหย่อง บางลี่ บางขาม ปากน้ำประสม บ้านบางเพลิง บ้านไร่ ป่าฝ้าย ส่วนครอบครัวพระยาเกียรติ พระยาราม ให้ตั้งบ้านที่ตำบลบ้านขมิ้น และครอบครัวพระมหาเถรคันฉ่องก็โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งที่ตำบลหัวแหลม

สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (พ.ศ. 2133 – 2148) การอพยพในสมัยนี้มีด้วยกัน 2 ครั้ง ติดต่อกัน คือ พ.ศ. 2136 ชาวมอญไม่สามารถทนต่อความเดือดร้อนที่ได้รับจากพม่า จึงพากันหนี มาอยู่ในประเทศไทย และอีกครั้ง พ.ศ. 2138 เมื่อสมเด็จพระนเรศวรยกทัพขึ้นไปตีกรุงหงสาวดีเพื่อ แก้แค้น เมื่อยกทัพกลับก็ได้กวาดค้อนครอบครัวชาวมอญตามหัวเมืองหงสาวดีมาด้วยเป็นจำนวนมาก กลุ่มชาวมอญที่อพยพมาในครั้งนี้ไม่ปรากฏแน่ชัดว่าตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ใด สันนิษฐานว่าคงจะ ไปอยู่ร่วมกับพวกที่เข้ามาในสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา

สมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. 2173 – 2198) การอพยพในสมัยนี้มีปรากฏหลักฐาน ในหนังสือของนักประวัติศาสตร์ชาวตะวันตกหลายฉบับ ซึ่งแต่งโดยอาศัยพงศาวดารพม่าเป็นหลัก กล่าวตรงกันว่า ในสมัยพระเจ้าสุทโธธรรมราชาทำพิธีราชาภิเษกที่หงสาวดีใน พ.ศ. 2175 ท่ามกลาง ขุนนางพม่า ไทยใหญ่และมอญก็ได้ถูกปราบลงอย่างรวดเร็วเป็นจำนวนมาก มอญจึงพากันอพยพ เข้าสู่ประเทศไทย พม่าได้ส่งทูตตามเข้ามาขอให้ไทยส่งมอญที่อพยพเหล่านั้นกลับคืน แต่ไทย ปฏิเสธ พระเจ้าสุทโธธรรมราชาก็ได้คิดจะเอาพวกมอญกลับไปให้ได้ เพราะไม่ประสงค์ที่จะทำ สงครามกับไทย

สมัยสมเด็จพระนารายณ์ (พ.ศ. 2199 – 2231) การอพยพในครั้งนี้เป็นเพราะชาวมอญไม่ พอใจที่ถูกเกณฑ์ให้ไปช่วยรักษาเมืองอังวะของพม่าในการทำสงครามกับจีนในปี พ.ศ. 2203 เมื่อพากันหนีก็ถูกพม่าจับกุมและลงโทษ ทำให้มอญพร้อมใจกันเป็นกบฏ ปล้นเมืองเมาะตะมะ แต่ก็รักษา เมืองอยู่ไม่ได้ เนื่องจากกองทัพจากหงสาวดีจะยกลงมาปราบ จึงพากันครอบครัวหนีมาทางด่านเจดีย์ สามองค์เข้าประเทศไทย

สมเด็จพระนารายณ์โปรดให้ขุนนางมอญเก่าออกไปปรับครอบครัวมอญอพยพที่มานี้ใหม่และ ตั้งหัวหน้ามอญทั้ง 11 คน ให้มียศศักดิ์ ควบคุมดูแลพรรคพวก โดยให้ไปตั้งบ้านเรือนที่บ้าน สามโคก ปลายเขตกรุงศรีอยุธยาต่อกับเมืองนนทบุรีบ้าง ที่ริมวัดคลองปูและแถวคลองคูงามในเขต พระนครบ้าง

สมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (พ.ศ. 2275 – 2301) การอพยพของมอญอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2298 – 2299 และ พ.ศ. 2301 เป็นเพราะความอ่อนแอของกษัตริย์ในคอนปลายราชวงศ์ดองอู และเมื่อสิ้นราชวงศ์ดองอู พม่าก็มีนโยบายปกครองมอญอย่างกดขี่ รวมทั้งการปราบปรามด้วย ทำให้มีการสู้รบกันตลอดเวลาผลัดกันได้เปรียบเสียเปรียบ หากมอญเสียเปรียบถูกพม่าปราบปราม ลงได้คราวใด ก็พากันอพยพเข้ามาประเทศไทย เป็นเช่นนี้หลายครั้ง ซึ่งพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศก็ทรง โปรดให้รับพวกมอญอพยพเหล่านี้ไว้ และให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ชานพระนคร

การอพยพในสมัยกรุงธนบุรี

การอพยพของมอญในครั้งนี้ เนื่องจากพระเจ้ามังระคิดการจะมาตีกรุงธนบุรี จึงได้มีการเกณฑ์มอญตามหัวเมืองมาเตรียมการตั้งขุ้กลางและทำทาง พวกมอญไม่พอใจก็พากันหนี พม่าก็จับกุมตัวคนในครอบครัวมาเป็นตัวประกันและเกณฑ์มาทำงานด้วย พวกมอญที่ถูกเกณฑ์ไม่พอใจและโกรธแค้น จึงพร้อมใจกันฆ่าพม่าและยกทัพกลับ หัวหน้านมอญที่ถูกเกณฑ์มาด้วยเป็นพระยามอญ 4 คน คือ พระยาเจ่ง พระยาอู่ ตละเล็ย และตละเก็บ

เมื่อพระยาเจ่งนำทัพกลับและได้กำลังสมทบจากมอญหัวเมือง จึงยกทัพตีเมาะตะมะ สะโดง และหงสาวดี ตลอดจนเลยไปยังร่างกุ้ง แต่ที่ร่างกุ้งมอญสู้ไม่ได้ แยกหนีลงมาและพากันมาพึ่งไทย สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดให้พระยาจักรีแม่ทัพใหญ่ไปตีเชียงใหม่ไว้ให้ได้ก่อนที่พม่าจะยกทัพตามมอญลงมา ทัพมอญที่หนีถอยลงมามีครั้งนี้แยกกันอพยพเข้าไทยเป็นหลายพวก

พวกที่อพยพเข้ามาทางด่านเมืองตากใน พ.ศ. 2317 มีสมิงสุหรัยกลันเป็นหัวหน้า พระเจ้ากรุงธนบุรี โปรดให้พระยากำแหงวิชิตคุมกองทัพไปรอรับอยู่ที่บ้านระแหง เมืองตาก อีกพวกหนึ่งอพยพเข้ามาทางบ้านนา เกาะคอกเหล็ก แขวงเมืองตาก มีสุวรรณเทวะกับทานมวายเป็นผู้ควบคุม

พวกสุดท้ายเข้ามาทางด่านเจดีย์สามองค์ มีจำนวนผู้อพยพมากกว่าทางอื่น มีพระยาเจ่ง พระยากลางเมือง ตละเล็ย ตละเก็บ เป็นผู้ควบคุมมา สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี โปรดให้พระยาอมราช (แขก) ไปตั้งรับที่ตำบลท่าดินแดง แขวงเมืองท่าขนุนในลำน้ำโพธิ์

ครัวมอญที่อพยพมาครั้งนี้โปรดเกล้าฯ ให้ไปตั้งบ้านเรือนที่ปากเกร็ด แขวงเมืองนนทบุรี และสามโคก แขวงเมืองปทุมธานี และได้โปรดเกล้าฯ ให้พระยาบำเรอศักดิ์ศรีกรุงเก่า ซึ่งเป็นเชื้อสายมอญให้เป็นที่พระยารามัญ มียศเสมอจตุสดมภ์ หรือที่เรียกว่า จักรีมอญ เป็นหัวหน้าควบคุมดูแลกองมอญ และได้ตั้งให้พระยามอญและหัวหน้ามียศศักดิ์เป็นข้าราชการทุกคน

การอพยพสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

การอพยพครั้งใหญ่ของมอญมีในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เนื่องมาจากพระเจ้าปะดุงได้เกณฑ์แรงงานคนทั้งในเมืองพม่า มอญ ตลอดจนเมืองประเทศราชต่าง ๆ ให้ไปสร้างพระมหาธาตุที่เมืองเมกุน ทำให้ผู้คนไม่มีเวลาทำมาหากิน พม่าที่ได้รับแต่งตั้งไปปกครองเมาะตะมะก็เข้มแข็งและเบียดเบียนชาวมอญ ชาวมอญก็ไม่มีกำลังพอจะสู้ได้ ในปี พ.ศ. 2538 สมิงสอดเบา ซึ่งเป็นหัวหน้า พร้อมด้วยชาวบ้านจึงพร้อมใจกันเป็นกบฏที่เมืองเมาะตะมะ จับพม่าฆ่าแล้วพากันอพยพเข้ามายังประเทศไทย

มอญที่อพยพมีด้วยกันหลายทาง ทั้งทางด้านเมืองตาก อุทัยธานี และด่านเจดีย์สามองค์ แขวงเมืองกาญจนบุรี พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โปรดให้ไปตั้งบ้านเรือนที่ในแขวง

เมืองปทุมธานี เมืองนนทบุรี และเมืองนครเขื่อนขันธ์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งสมิงสอดเบา เป็นพระยารัตนจักร บรรดาหัวหน้านามอญอื่น ๆ ที่มีศอยู่ที่เดิมก็โปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระยาทั้งสิ้น

การอพยพครั้งย่อย ๆ อีกครั้งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยามหาโยธา (ทอเรียะ) กุมกองทัพมอญไปปรับครอบครัวมาจากเมืองมอญ ทั้งนี้ เพราะพวกมอญที่อยู่ในกรุงเทพฯ ได้เรียนเสนอเสนาบดีว่า พวกมอญที่อยู่กับอังกฤษจะทำให้ญาติพี่น้องที่ยังอยู่ในเมืองมอญต้องลำบาก ครอบครัวที่โปรดให้ไปปรับมานี้ได้ให้ไปอยู่ที่เมืองนครเขื่อนขันธ์

สาเหตุการอพยพเข้าสู่ประเทศไทย

ปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้ชาวมอญพากันอพยพมาอยู่ในประเทศไทย คือ

- ความเบื่อหน่ายและความเคียดแค้นจากภาวะที่ถูกเกณฑ์แรงงานอยู่เสมอ โดยเฉพาะในยามศึก ทำให้ต้องถูกพลัดพรากจากครอบครัว บางคนสูญเสียชีวิต และเมืองมอญตั้งอยู่ระหว่างไทยกับพม่า ซึ่งเป็นศัตรูกัน ทำให้เมืองมอญกลายเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญระหว่างประเทศ ความเคียดแค้นนี้ทำให้ชาวมอญพากันอพยพหาที่ตั้งหลักแหล่งใหม่ และเลือกอพยพเข้าสู่ประเทศไทย เพราะมีความชำนาญในเส้นทาง เนื่องจากที่ได้ร่วมในกองทัพพม่าเข้ามาทำสงครามในแดนไทยอยู่เสมอ

- เมื่อเปรียบเทียบกับพม่าแล้วจะเห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมอญกับไทยเป็นไปด้วยดีกว่า เพราะเมื่อไทยมีอำนาจเหนือมอญ ก็ไม่เข้าไปปกครองโดยตรง แต่จะแต่งตั้งเจ้าเมืองนั้น ๆ ให้ไปปกครองกันเอง

- เส้นทางที่จะเข้าสู่ประเทศไทยที่สำคัญอยู่ในเขตเมืองมอญถึง 2 ทาง คือ ค่านแม่ละเมา และค่านเจดีย์สามองค์ ทำให้การอพยพเป็นไปได้สะดวกและง่ายดาย เป็นเหตุให้มอญเลือกอพยพเข้าสู่ประเทศไทยมากกว่าเผชิญอยู่กับปัญหาที่เกิดขึ้น

- ความคล้ายคลึงของไทยกับมอญในด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม เช่น ลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศเป็นแบบเดียวกัน อาชีพเกษตรกรรม ความเป็นอยู่และอาหารการกิน คล้ายกัน ที่สำคัญคือ นับถือศาสนาพุทธ การอพยพเข้ามาในประเทศไทยทำให้ชาวมอญสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมใหม่ได้ง่าย (สุภรณ์ โอเจริญ, 2519) (อ้างใน ฉัตรประวิณ ศรีทรัพย์, 2537 : 29-30)

มอญที่อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งในประเทศไทยนั้น มาในลักษณะต่าง ๆ กันคือ เข้ามาในฐานะเชลยศึกสงคราม เช่น โคนกวาดค้อนเมื่อสงครามเสร็จสิ้น เพื่อเป็นการตัดกำลังพม่าและเป็นการเพิ่มกำลังฝ่ายไทย เข้ามาโดยการหลบหนีจากกองทัพพม่าเข้ามาในฐานะผู้ลี้ภัยทางการเมือง เช่น

ก่อกบฏแล้วไม่สำเร็จและถูกปราบ เข้ามาเมื่อได้รับความไม่พอใจในภาวะความเป็นอยู่ของคน เนื่องจากถูกหมักหมมและบูคริดในเรื่องภายใน

อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบเกี่ยวกับจำนวนแล้ว ส่วนใหญ่มอญจะอพยพเข้าในฐานะผู้ลี้ภัย และมาด้วยความสมัครใจมากกว่าที่จะมาในลักษณะของการถูกกวาดต้อนเป็นเชลย มอญที่อพยพเข้ามานั้น ส่วนมากเป็นมอญจากเมืองเมาะตะมะ เพราะเป็นเมืองที่อยู่ใกล้ชายแดนไทยและเป็นชุมทาง ซึ่งมีช่องทางเข้าสู่ไทย 2 สาย และเป็นสถานที่ชุมนุม ระดมเสบียง เกณฑ์แรงงานของทัพพม่า ก่อนจะยกมาตีไทย ทำให้ชาวมอญที่นั่นเดือดร้อน จึงพยายามต่อต้านพม่า เมื่อไม่สำเร็จจึงพากันอพยพหนีมาไทย ส่วนมอญจากเมืองอื่น ๆ ได้แก่ หงสาวดี เมาะลำเลิง แครงเริง เป็นต้น (สุภรณ์ โอเจริญ, 2519) (อ้างใน ฉัฐประวีณ ศรีทรัพย์, 2537 : 31)

เส้นทางที่ใช้ในการเดินทางเข้าสู่ประเทศไทย มีด้วยกัน 3 ทาง โดยตั้งต้นจากเมืองเมาะตะมะ คือ

- ทางเหนือ เข้ามาทางเมืองตาก หรือระแหง ทางด่านแม่ละเมา
- ทางใต้ เข้ามาทางเมืองกาญจนบุรีด่านเจดีย์สามองค์ เป็นเส้นทางที่ใช้กันมาก
- ทางอุทัยธานี

ถิ่นที่อยู่ในประเทศไทย

การเข้ามาตั้งหลักแหล่งของชาวมอญในประเทศไทยนั้น นับได้ว่าเข้ามาอยู่ในฐานะที่พระมหากษัตริย์ไทยโปรดให้การต้อนรับ เกือบทุกครั้งที่มีการรวมมอญอพยพเข้ามา พระมหากษัตริย์ไทยจะ โปรดฯ ให้มีคนไปรับครัวมอญ พระราชทานที่ให้ตั้งบ้านเรือนและที่ทำกิน พระราชทานข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็น พระราชทานยศบรรดาศักดิ์ และยังโปรดฯ ให้มีหัวหน้าผู้ดูแลเป็นคนเชื้อสายมอญด้วยกันอีกด้วย

บริเวณที่จัดให้เป็นที่อยู่ของชาวมอญส่วนใหญ่อยู่ริมน้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแม่น้ำทางเหนือของกรุงเทพฯ และตามลำน้ำแม่กลอง มอญที่อพยพเข้ามาในสมัยกรุงศรีอยุธยา มักตั้งบ้านเรือนอยู่แถบชานพระนครและบริเวณที่ติดต่อกับจังหวัดนนทบุรี สมัยกรุงธนบุรี โปรดเกล้าฯ ให้มอญที่เข้ามาในครั้งนั้น ไปอยู่ที่ปากเกร็ด แขวงเมืองนนทบุรี และที่สามโคก แขวงเมืองปทุมธานี ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้มีการสร้างป้อมขึ้นที่ปากลัด กำหนดให้เป็นเมืองใหม่ มีชื่อว่า นครเขื่อนขันธ์ รวมพื้นที่บางส่วนของแขวงเมืองสมุทรปราการและแขวงเมืองกรุงเทพฯ เข้าด้วยกัน และโปรดฯ ให้ย้ายครัวมอญจากปทุมธานี ซึ่งเป็นพวกพระยาเจ่งส่วนหนึ่ง ไปไว้ที่นครเขื่อนขันธ์ (ปัจจุบันคือ เมืองปากลัด หรือพระประแดง) และโปรดเกล้าฯ ตั้งสมิงทอมา บุตรพระยา

มหาโยธา ซึ่งเป็นพระยาราม ขึ้นเป็นพระยานครเขื่อนขันธ์รามัญราชชาติเสนาบดีศรีสงครามผู้รักษาเมือง

จากปากลัด มอญได้ขยายตัวไปตามลำน้ำถึงแม่น้ำท่าจีนและแม่น้ำแม่กลอง ตามลำน้ำแม่กลอง ได้แก่ อำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม ในจังหวัดราชบุรี และจังหวัดกาญจนบุรี จากข้อมูลการบอกเล่า ซึ่งศาสตราจารย์ นายแพทย์สุเอ็ด คชเสนี เป็นผู้เก็บรวบรวม ปรากฏว่ายังมีมอญที่ลำพูน ลำปาง อาจพบมอญที่อยู่กันหนาแน่นได้ในอีกหลาย ๆ จังหวัด เช่น ตามลำน้ำมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพชรบุรี นครปฐม ฉะเชิงเทรา สุพรรณบุรี อยุธยา นครราชสีมา นครสวรรค์ และปราจีนบุรี (สุจริตลักษณ์ คีฬุง และคณะ, 2526) (อ้างใน ฉัฐประวิณ ศรีทรัพย์, 2537 : 33)

อาชีพของชาวมอญในประเทศไทย

อาชีพสำคัญของชาวมอญ คือ การทำนา ซึ่งก็เหมือนกับที่เคยทำครั้งอยู่ในพม่า และก็เหมือนกับคนไทยทั่ว ๆ ไปอีกด้วย รองจากการทำนาก็คือ การทำสวนผลไม้ต่าง ๆ

ที่สำคัญที่สุด ซึ่งกล่าวว่าเป็นความชำนาญของคนมอญโดยเฉพาะก็คือ การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนประเภทเครื่องปั้นดินเผา เช่น ถ้วย หม้อ ไห โอ่ง ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวมอญที่ปากเกร็ด นนทบุรี จากอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผาที่ทำกันเป็นจำนวนมากนี้ก็ก่อให้เกิดอาชีพตามมาอีกอย่างหนึ่งคือ การบรรทุกของเหล่านี้ไปขายทางเรือ ซึ่งเป็นอาชีพหลักของมอญที่สามโคก ปทุมธานี และอาชีพอีกอย่างหนึ่งที่ดูเหมือนว่ามอญจะผูกขาดในกิจการในระยะแรกก็คือ การทำอิฐมอญ อาชีพสำคัญอีกอย่างหนึ่งของชาวมอญก็คือ การรับราชการ มีชาวมอญเป็นจำนวนมากที่รับราชการและทำประโยชน์ในราชการให้แก่แผ่นดินไทย

ศาสนา

มอญเป็นชาติแรก ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่นับถือศาสนาพุทธนิกายหินยาน ในชุมชนมอญจะมีวัดซึ่งเป็นวัดมอญ ใ้ใช้ทสวด บทเทศน์เป็นภาษามอญ ซึ่งยังคงมีอยู่ทุกวันนี้ นอกจากจะเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีแล้ว มอญยังมีความเชื่อและการนับถือผีอยู่ด้วย มีการประกอบพิธีที่เกี่ยวข้องกับการนับถือผีอยู่มากมาย เช่น พิธีรำผี อีกทั้งชาวมอญยังมีประเพณีต่าง ๆ ทั้งการเกิด การแต่งงาน การบวช การทำศพ ซึ่งคล้ายกับไทย จะแตกต่างกันบ้างก็ในเรื่องรายละเอียดปลีกย่อยเท่านั้น นอกจากนี้มอญยังมีประเพณีทางศาสนาที่ถือว่าสำคัญและต้องปฏิบัติเป็นประจำทุกปี คือ ประเพณีสงกรานต์และประเพณีออกพรรษา

สภาพชุมชนเกาะเกร็ด

เกาะเกร็ด ประกอบไปด้วยชุมชนหลัก 2 ชุมชน คือ ชุมชนมอญ ซึ่งอาศัยอยู่ในหมู่ 1, 6 และ 7 ลักษณะการตั้งบ้านเรือนจะเกาะกลุ่มกันอยู่ตามริมน้ำและริมทางเท้าสาธารณะรอบเกาะ ลักษณะการเกาะกลุ่มของที่อยู่อาศัยมักรวมกันอยู่ใกล้สถานที่สำคัญต่าง ๆ เช่น วัด โรงเรียน และ โรงงานเครื่องปั้นดินเผา ส่วนชาวไทยอาศัยอยู่ในหมู่ 2, 3, 4 และ 5 ลักษณะการตั้งบ้านเรือนจะกระจายตามพื้นที่ทำกิน เนื่องจากอาชีพส่วนใหญ่ของประชากรคือ อาชีพเกษตรกรรม ดังนั้น จึงตั้งบ้านเรือนกระจายไปตามพื้นที่สวนของตน เพื่อสะดวกในการดูแลผลผลิต อัตราส่วนประชากรชาวมอญ เมื่อเทียบกับประชากรทั้งหมดบ้าน คิดเป็นร้อยละ 38.2 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด เกาะเกร็ดมีทางเท้าสาธารณะเชื่อมแหล่งชุมชนทุกหมู่เข้าด้วยกันเป็นระยะทางประมาณ 4 กม. ทำด้วยปูนซีเมนต์อย่างดี กว้างพอที่จะให้ผู้คนและพาหนะ เช่น จักรยาน หรือมอเตอร์ไซค์ ใช้เป็นเส้นทางสัญจร ไปมาได้สะดวก ทางเดินเหล่านี้จะหากมองจากแผนที่ทางอากาศแล้ว จะเห็นทางเดินรอบเกาะนี้เป็นวงกลมวงเล็ก ๆ ซ้อนอยู่ในวงกลมใหญ่อีกทีหนึ่ง

ประชากรในตำบลเกาะเกร็ดส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประมาณร้อยละ 97 ส่วนที่เหลือร้อยละ 3 นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งชาวไทยมุสลิมกระจายอยู่ในหมู่ 4 ภายในเกาะไม่มีมัสยิด ดังนั้นเวลาประกอบพิธีทางศาสนาจะเดินทางไปมัสยิด ตำบลท่าอิฐ ซึ่งตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของเกาะ

เส้นทางสู่เกาะเกร็ด

การเดินทางไปยังเกาะเกร็ดนั้น ไม่ว่าจะใช้เส้นทางถนนคิวนนท์หรือถนนแจ้งวัฒนะ เมื่อถึงห้าแยกปากเกร็ดให้มุ่งหน้าไปทางทิศตะวันตก ผ่านโรงพยาบาลนครเมเจอร์ ซินีเพล็กซ์ ทางด้านซ้ายมือ มุ่งหน้าต่อไปจนถึงห้างสรรพสินค้าจัสโก้ ซึ่งอยู่เบื้องกับที่ว่าการอำเภอปากเกร็ด เลี้ยวซ้ายเข้าซอยไปจนสุดทางจะพบวัดสนามเหนือ ซึ่งผู้ที่ไม่นำรถมาสามารถใช้บริการสามล้อถีบซึ่งจอร์จรอรับผู้โดยสารอยู่เป็นจำนวนมาก ผู้ที่นำรถยนต์ส่วนตัวมาสามารถนำรถไปจอดได้โดยไม่เสียค่าบริการในบริเวณวัด หรือจะใช้บริการรับฝากรถในบริเวณ ใกล้เคียงห่างออกไปไม่เกิน 100 เมตร จากนั้นเดินเข้าสู่วัดสนามเหนือเพื่อไปลงเรือข้ามฟาก ซึ่งคิดค่าบริการเพียงท่านละ 2 บาทเท่านั้น

เมื่อขึ้นฝั่งที่ทำวัดปรมย์ยิกาวาส จะพบจุดเก็บค่าบริการเรือข้ามฟาก ซึ่งเป็นเพียงโต๊ะไม้เล็ก ๆ ค่อกันเพียงสองตัว หากสนใจจะลงเรือเที่ยวรอบเกาะเกร็ด สามารถติดต่อจองได้ตรงจุดนี้ ซึ่งในวันเสาร์-อาทิตย์จะมีเรือออกทุก ๆ สองชั่วโมง โดยให้บริการตลอดทั้งวัน ข้างหลังโต๊ะเก็บค่าบริการเรือข้ามฟาก จะมีรถจักรยานให้เช่ารอบเกาะเกร็ด คิดค่าบริการเพียงชั่วโมงละ 25 บาท เมื่อเดินออกจากบริเวณท่าเรือไปไม่ถึง 10 ก้าว จะถึงสามแยกซึ่งมีโรงเรียนวัดปรมย์ยิกาวาส ตั้งอยู่เยื้องไปทางซ้ายมือ อาคารเรียนเป็นเรือนไม้ 2 ชั้น ด้านหน้าของอาคารเรียนมีสนามวอลเลย์บอล

ขนาดกลางอยู่ในบริเวณโรงเรียน เมื่อเดินเลี้ยวซ้ายไปตามทางเดินเล็ก ๆ ขนาดความกว้างพอคนสี่คนเบียด จะเข้าสู่บริเวณชุมชนมอญหมู่ 1 ซึ่งทางเดินเท้าบริเวณนี้มีลักษณะที่คดเคี้ยวไปมา หมู่ 1 เป็นแหล่งที่มีชาวไทยเชื้อสายมอญอาศัยอยู่มาก มีโรงเครื่องปั้นดินเผาขนาดใหญ่จำนวนมาก และมีบ้านพักอาศัยของชาวเกาะเกร็ดตลอดสองข้างทางที่เดินผ่าน สภาพบ้านเรือนในบริเวณหมู่ 1 ส่วนใหญ่แล้วเป็นบ้านไม้ลักษณะกลางเก่ากลางใหม่ปลูกชิดติดกัน มีลักษณะที่ไม่ค่อยเป็นระเบียบ ชายคาบ้านแต่ละหลังเกือบจะติดกัน สภาพโดยรวมของหมู่ 1 จึงค่อนข้างจะแออัด มีไม่มากนักที่สร้างด้วยปูนตามแบบบ้านสมัยใหม่ จากการสังเกตพบว่า ถ้าเป็นบ้านที่อยู่ติดริมน้ำมักจะสร้างทำน้ำไว้แทบทุกหลัง และมีการนำครกหรือกระดางเครื่องปั้นดินเผาที่ไม่อยู่ในสภาพที่ใช้การได้มาเรียงซ้อนกันเป็นแนวเขื่อนเล็ก ๆ กันน้ำเซาะคลื่น หรือที่คนในชุมชนเรียกว่า “เขื่อนครก” ที่หมู่ 1 นี้เป็นที่ตั้งของวัดเก่าแก่ เช่น วัดฉิมพลี และวัดป่าเลไลยก์ (ซึ่งชาวบ้านเล่าว่าให้เราฟังว่าปัจจุบันเป็นวัดร้างและไปรวมกับวัดฉิมพลีแล้ว)

จากจุดเริ่มต้นตรงสามแยกบริเวณท่าเรือ หากเลือกเดินเลี้ยวไปทางด้านขวาจะเริ่มเข้าสู่ชุมชนมอญหมู่ 7 จะพบศาลาการเปรียญตั้งอยู่ทางซ้ายมือติดกับโรงเรียนวัดปรมัยยิกาวาส ศาลาการเปรียญนี้เป็นของวัดปรมัยยิกาวาส ซึ่งโดยปกติเจ้าอาวาสจะใช้เป็นสถานที่สำหรับสอนนักเรียนแสดงธรรมแก่ชาวบ้านในวันพระ และในบางครั้งก็ใช้เป็นสถานที่จัดประชุมหมู่บ้านด้วยศาลาการเปรียญนี้มีขนาดใหญ่ ะเนจากสายตาแล้วดูเหมือนว่าจะมีขนาดใหญ่กว่าตัวพระอุโบสถเสียอีก ถัดจากศาลาการเปรียญไปทางขวาไม่ไกลนัก จะเป็นที่ตั้งของศาลาเอนกประสงค์ขนาดย่อม ผังเปิดโล่งทั้ง 4 ด้าน มีขนาดเล็กกว่าศาลาการเปรียญประมาณ 2 เท่า ใช้เป็นพื้นที่จัดงานในโอกาสสำคัญต่าง ๆ ของชุมชน เช่น งานประเพณี งานวันสำคัญทางศาสนา งานรื่นเริงหรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ถัดจากศาลาเป็นพระอุโบสถของวัดปรมัยยิกาวาส ซึ่งได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 มีเจดีย์ทรงรามัญ เรียกว่า “พระมหารามัญเจดีย์” ตั้งอยู่ทางด้านหลังพระอุโบสถ และมีรั้วล้อมรอบบริเวณพระอุโบสถและเจดีย์ดังกล่าวนั้น ถัดจากพระอุโบสถจะเป็นบริเวณที่พำนักของสงฆ์ ซึ่งเป็นที่ตั้งของกุฏิเจ้าอาวาสและพิพิธภัณฑวัดปรมัยยิกาวาส

ภายในบริเวณที่พำนักสงฆ์นี้ด้านซ้ายมือจะเป็นกุฏิเจ้าอาวาส มีลักษณะเป็นอาคาร 2 ชั้น ชั้นล่างก่อสร้างด้วยปูนซีเมนต์ ส่วนชั้นบนสร้างด้วยไม้ อาศัยของกุฏิหากกะเนด้วยสายตา ไม่น่าจะต่ำกว่า 20 ปี มีบันไดทางขึ้นลงอยู่ด้านหน้าตรงช่วงกลางของอาคาร ซึ่งสามารถขึ้นลงได้ทั้ง 2 ด้าน ส่วนทางด้านขวามือจะเป็นพิพิธภัณฑวัดปรมัยยิกาวาส ซึ่งภายในจะมีศิลปวัตถุที่เก่าแก่ งดงาม ทรงคุณค่าทางศิลปะและประวัติศาสตร์ให้ชมเพื่อการศึกษาเรียนรู้เป็นจำนวนมาก ที่พำนักสงฆ์ภายในบริเวณดังกล่าวเป็นอาคาร ไม้ 2 ชั้น มีลักษณะคล้ายห้องแถวขนาดย่อม สร้างในลักษณะที่

คล้ายคลึงกับภูมิจำอวาสเช่นกัน บริเวณด้านหน้าของพิพิธภัณฑสถานเป็นสวนหย่อม ทำเลศคริมแม่น้ำ มีโต๊ะม้าหินตั้งจัดกระจายบนลานและอยู่ใต้ร่มเงาไม้ ม้าหินนี้มีไว้เพื่อให้ประชาชนทั่วไปมานั่งพักผ่อนหย่อนใจ

ชาวบ้านบนเกาะเกร็ดนิยมส่งลูกหลานมา “ออกวัด” คือ การที่ให้เด็ก ๆ มาอยู่วัดเพื่อรับใช้พระ ซึ่งในโอกาสเช่นนี้เองที่เด็ก ๆ จะได้รับการสั่งสอนบ่มเพาะทั้งทางจิตใจและการเรียนรู้วิชาการต่าง ๆ ที่ภูมิจำอวาส ภายในบริเวณวัดปรมัยยิกาวาสนั้นจะเป็นเหมือนสำนักเรียน พระที่อยู่แต่ละภูมิจำอวาสจะมีความรู้ความเชี่ยวชาญต่างแขนงกันไป นอกจากนี้เช่นเดียวกับวัดอื่น ๆ ในชุมชนมอญ วัดปรมัยยิกาวาสยังมีส่วนช่วยเหลือเกื้อกูลชาวบ้านในการส่งเสริมให้ชาวบ้านพึ่งตนเองด้านรายได้

เมื่อออกจากวัดปรมัยยิกาวาสเดินไปตามทางเดินสายหลักจะเริ่มเข้าสู่แหล่งชุมชนหมู่บ้านเรือนตลอดสองข้างทางเช่นเดียวกับหมู่บ้าน 1 แต่มีความแออัดน้อยกว่าบ้านเรือนฝั่งที่อยู่ติดริมน้ำก็มักจะสร้างทำน้าเป็นของตัวเอง เราจะพบลักษณะดังกล่าวที่หมู่บ้าน 6 ด้วยเช่นกัน ที่หมู่บ้าน 7 นี้มีการปั้นเครื่องปั้นดินเผาเช่นเดียวกับหมู่บ้าน 1 แต่ใช้เตาเผาขนาดเล็กสำหรับเผาเครื่องปั้นขนาดเล็กไม่ใหญ่มาก หากต้องการเผาเครื่องปั้นขนาดใหญ่จะต้องส่งไปเผาที่โรงปั้นหมู่บ้าน 1 ซึ่งมีเตาเผาขนาดใหญ่กว่า ระหว่างทางจะเห็นพุ่มไม้ชนิดหนึ่งลักษณะคล้ายพุ่มข่า หรือ Bird of Paradise ขึ้นอยู่ข้างทางบ้าง ในบ้านคนบ้าง เราได้รับการบอกเล่าในภายหลังว่า เป็นต้น “หน่อกะลา” ซึ่งแต่ก่อนนี้เคยเป็นพืชรกเกาะ ขึ้นอยู่เป็นจำนวนมากในบริเวณที่ขึ้นและ ค่อมมาชาวบ้านนำมาทำเป็นอาหาร เช่น แกงเลียงหน่อกะลา ทอดมันหน่อกะลา ก๋วยเตี๋ยวหน่อกะลา ฯลฯ ในปัจจุบันนี้หน่อกะลามีบทบาทในการต้อนรับนักท่องเที่ยวสูงมาก โดยเฉพาะหน่อกะลาสดที่นักท่องเที่ยวมักจะซื้อติดไม้ติดมือกลับบ้าน

เดินลึกเข้าไปตามทางสายหลักเรื่อย ๆ จะเริ่มเข้าสู่แหล่งชุมชนหมู่บ้าน 6 ลักษณะของบ้านเรือนคล้ายกันกับหมู่บ้าน 7 แต่ความแออัดของบ้านเรือนเริ่มบางตาลงบ้าง ที่หมู่บ้าน 6 นี้มีการทำเครื่องปั้นดินเผาเช่นเดียวกัน มีวัดอยู่ 2 แห่งในชุมชนนี้ คือ วัดไผ่ล้อม และวัดเสาชงทอง หมู่ 6 นี้ถือเป็นจุดสิ้นสุดเขตชุมชนมอญบนเกาะเกร็ด เลขจากนี้ไปจะเป็นเขตที่อยู่อาศัยของชาวไทยที่หมู่บ้าน 5, 4, 3, 2 ความลาดชัน ซึ่งจะเป็นบริเวณที่เป็นเรือกวสวไร่นา ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพชาวนาและชาวสวน

ท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ด

ชาวมอญมีฝีมือในการทำเครื่องปั้นดินเผามาแต่โบราณกาล ซึ่งชาวมอญได้ยึดการทำเครื่องปั้นดินเผาเป็นอาชีพ ซึ่งเครื่องปั้นดินเผาของชาวมอญมีชื่อเสียง เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่ามีคุณภาพดี และสวยงาม ทว่านับแต่ยุคที่สินค้าอุตสาหกรรมเข้ามาตีตลาด ทำให้อาชีพทำโอ่ง ทำอ่าง

ประสบภาวะถดถอยปิดตัวลง ชาวบ้านที่มีอาชีพเกี่ยวเนื่องได้รับผลกระทบ ประสบความลำบาก เลิกหากันไปไม่น้อย อาชีพเครื่องปั้นดินเผากระเบื้องพื้นตัวขึ้นมาอีกครั้งในช่วงยุคเศรษฐกิจฟองสบู่ ความต้องการกระถางดินเผามีมาก ช่างปั้นและโรงปั้น หันมาทำกระถางดินเผาแทนพอเลี้ยงตัวได้อยู่ หนึ่ง ระหว่า พอเข้าหน้าน้ำปี 2538 เกิดน้ำท่วมใหญ่ น้ำขังยาวนาน ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนอย่างหนักกันทั่วหน้า ชาวสวนสิ้นเนื้อประดาตัว เพราะลงทุนทำเขื่อนกันน้ำ แต่ไม่อาจต้านพลังอุทกภัย ได้ สวนผลไม้ล้มเกือบหมดสิ้น โรงงานเครื่องปั้นดินเผาก็ประสบชะตากรรมไม่แตกต่างกัน

ดังนั้น โครงการจัดงานเปิดศูนย์เครื่องปั้นดินเผาที่วัดปรมัยยิกาวาส จึงเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นต่อมา โดยวัดปรมัยยิกาวาสและญาติโยมชาวบ้านได้ร่วมมือกับนายอำเภอ เพื่อส่งเสริมและกระตุ้นให้เกิดการฟื้นฟูอาชีพเครื่องปั้นดินเผา และพัฒนาเกาะเกร็ดเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทว่าในขณะที่นั้นด้วยความถดถอยทางเศรษฐกิจและความท้อแท้ของชาวบ้าน เกาะเกร็ดจึงมีร้านขายของที่ระลึกเครื่องปั้นดินเผาอยู่เพียง 2 – 3 ร้าน แม้ว่าโรงเครื่องปั้นดินเผาจากการที่นายอำเภอสำรวจพบจะมีอยู่ถึง 20 โรง แต่กลับปิดตัวไปเกือบหมด นายอำเภอจึงได้จัดการทำป้าย “ศูนย์เครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด” ติดไว้หน้าโรงปั้นทุกโรง พร้อมกับส่งเสริมให้มีการฟื้นฟูกิจการขึ้นใหม่

สิ่งที่เป็นจุดขายในเชิงท่องเที่ยวของเกาะเกร็ดก็คือ ศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบมอญ อาทิ เครื่องปั้นดินเผา วัฒนธรรม วัดวาอาราม สิ่งศักดิ์สิทธิ์ การแสดงและนาฏศิลป์ อาหารมอญโบราณและอาหารชาววัง ฯลฯ

บรรยากาศในชุมชนระหว่างวันทำงานและวันเสาร์-อาทิตย์

หากเดินทางไปเกาะเกร็ดในวันเสาร์หรือวันอาทิตย์จะพบว่า เมื่อขึ้นจากเรือที่ท่าวัดปรมัยยิกาวาสแล้ว นักท่องเที่ยวจะเดินกันอยู่คลาคล่ำ ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ มีแผงและรถเข็นขายสินค้าต่าง ๆ มากมายตั้งเรียงรายตามทางเดินสายหลัก ผู้ที่มีบ้านเรือนติดกับบริเวณสองข้างทางจะแปลงพื้นที่หน้าบ้านเป็นที่ขายสินค้า บ้างก็ขายเครื่องปั้นดินเผา บ้างก็ขายอาหาร ไทยพื้นบ้านและขนมไทยโบราณ บ้างก็ขายซากาแฟ บางบ้านมีการเปิดพื้นที่ในบริเวณบ้านให้นักท่องเที่ยวเข้าไปนั่งพักผ่อนคืมน้ำหรือรับประทานอาหารด้วย โดยมีการตั้งโต๊ะเก้าอี้ไว้ความมุมต่าง ๆ หากจัดไว้เป็นสัดส่วน ส่วนบางบ้านหิบบจับฉวยอะไร ได้ในบ้านก็นำมาขาย คุณลุงแก่ ๆ คนหนึ่งเปิดพื้นที่หน้าทางเข้าบ้าน ขนาดกว้างเพียง 1 วา ขายหมวก กระเป๋า และของเล่นที่แก่ประดิษฐ์ขึ้นเอง เมื่อเดินเข้าไปใกล้ ๆ จึงพบว่าวัสดุที่นำมาใช้เป็นกล่องนมสดสเตอริไลซ์ที่กินหมดแล้ว แกบอกว่าหลาน ๆ ที่บ้านกินนมเก่งมาก แม้แต่เด็ก ๆ ก็ยังออกมาช่วยพ่อแม่ขายของ เด็กบางคนผันตัวเองมาเป็นมัคคุเทศก์นำทางชั่วคราวในวันเสาร์อาทิตย์ หากนักท่องเที่ยวคนใดไม่เคยมาที่เกาะเกร็ดและต้องการที่จะเดินเที่ยวชมศิลปวัตถุและโบราณสถานต่าง ๆ แบบมอญ ก็สามารถใช้บริการมัคคุเทศก์

เด็กได้โดยไม่เสียค่าบริการ จะพบเด็ก ๆ เหล่านี้ได้ที่บริเวณหน้าวัดปรมัยยิกาวาส ซึ่งสังเกตได้จาก การที่เด็กจะสวมหมวกและป้ายชื่อที่ทางโรงเรียนจัดทำให้

บรรยากาศการซื้อขายสินค้าตลอดสองข้างทางเดิน ไปอย่างคึกคัก ทางกรรมการวัดจะจัดหา เครื่องเสียงและเครื่องกระจายเสียงมาตั้งไว้ที่บริเวณศาลาเอนกประสงค์ โดยเปิดเพลงที่มีจังหวะ สนุกสนานคึกคักเพื่อสร้างบรรยากาศการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนมากจะเพลิดเพลินกับการ เลือกร้านของกินริมทางเดิน อาทิ ทอดมันหน่อกล้วย ไก่ย่างตะไคร้ ปลาไข่ทอดกรอบ ผักทอดฉ่ำ ตลอดทางจะได้ยินการพูดคุยซักถามถึงของที่น่ามาวางขาย ซึ่งผู้มาเที่ยวไม่เคยพบเห็นมาก่อน เช่น หน่อกล้วย มะคาด (หรือเรียกว่า แอปเปิ้ลมอญ นิยมนำมาทำแกงส้ม) ชาวบ้านซึ่งในวันเสาร์อาทิตย์ จะเปลี่ยนบทบาทเป็นพ่อค้าแม่ค้าชั่วคราวให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวอย่างเป็นกันเอง รวมทั้งให้ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบมอญไปในเวลาเดียวกันกับที่ขายของ บางร้านที่ขายของที่ระลึกที่ทำจากดินเผาจะมีการเปิดเพลงพื้นเมืองของรามัญประกอบด้วย เราเห็น นักท่องเที่ยวหลายคนชอบข้าวหอมของพะรุงพะรัง และสังเกตว่าสิ่งที่ดูเหมือนจะได้รับความนิยม มากที่สุด คือ น้ำหวานใส่กระปุกดินเผาขนาดเล็กที่นักท่องเที่ยวแวะซื้อระหว่างทาง และมักจะถือติดมือกลับบ้าน

ในวันจันทร์-ศุกร์ ซึ่งเป็นวันทำงาน หากเป็นชาวบ้านในวัยทำงานก็มักจะไปทำงาน ตามปกติ ส่วนมากจะทำงานอยู่นอกเกาะเกร็ด ขณะที่ลงเรือที่วัดสนามเหนือประมาณ 7-8 โมงเช้า เพื่อจะไปยังเกาะเกร็ดนั้น เราสวนกับชาวบ้านวัดทำงาน เด็กวัยมัธยมปลาย และนักศึกษาหลายคน ซึ่งในวันเสาร์-อาทิตย์คนเหล่านี้จะเปิดร้านขายของอยู่ที่หน้าบ้านตนเอง เมื่อถึงเกาะเกร็ดสังเกตว่า ตามทางเดินที่เคยมีร้านค้าและแผงเปิดจำหน่ายสินค้าต่าง ๆ ตั้งขายอยู่ในวันเสาร์อาทิตย์นั้น เปิดอยู่ เพียงไม่กี่ร้าน บ้านเรือนส่วนใหญ่ถูกปิดไว้ ผู้คนบางตาลง บรรยากาศค่อนข้างเงียบสงบต่างจากวัน เสาร์อาทิตย์ อากาศค่อนข้างเย็นและสดชื่น เพราะได้รับลมจากแม่น้ำ มองไปทางไหนก็เห็น ชาวบ้านในวัยเกษียณอายุทั้งผู้หญิงและผู้ชายเดินอยู่ทั่วไป ส่วนใหญ่จะเพิ่งกลับจากการตัดบาตรที่ วัด หากเป็นวันพระก็จะกลับสายกว่าปกติ เนื่องจากจะนิยมฟังเทศน์กันที่ศาลาการเปรียญ เช่น ที่ วัดปรมัยยิกาวาส เป็นต้น หลังจากฟังเทศน์จบแล้วก็ยังมีการ โอภาปราศรัยกันระหว่างเจ้าอาวาสและ ชาวบ้าน ตามได้ทุกข์สุข และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ กัน การที่เจ้าอาวาสลงเทศน์ทุก วันพระนี้ เรียกว่า ประเพณี “เจ้าภาพกัณฑ์เทศน์ทุกวันพระ” โดยชาวบ้านผู้มีจิตศรัทธาแต่ละบ้านจะ สลับกันวันพระละบ้านเป็นเจ้าภาพกัณฑ์เทศน์

มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเดินเที่ยวบนเกาะเกร็ดในวันธรรมดาอยู่บ้างเช่นกัน ส่วนมากจะเป็น นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่ต้องการจะมาชื่นชมกับศิลปวัตถุและ โบราณสถาน รวมทั้งวิถีชีวิต ความปกติของชาวรามัญ นักท่องเที่ยวชาวไทยก็มีให้เห็นบ้าง บางคนเอาจักรยานส่วนตัวมาด้วย

เพื่อที่จะชี้ชมทัศนียภาพรอบเกาะ เนื่องด้วยวันเสาร์อาทิตย์จะชี้จักรยานไม่สะดวก เพราะมีนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก

ประเพณีวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายมอญ 12 เดือน

เดือนเมษายน

มีการแห่เป็งชักราน (ข้าวแช่) ไปทำบุญตามวัด ปล่อยนก ปล่อยปลา สรงน้ำพระ คารวะผู้ใหญ่และนางสงกรานต์ เป็นต้น

เดือนพฤษภาคม

ชาวมอญนิยมไปทำบุญและรดน้ำต้นไม้ พิธี ปลุกต้นไม้ตามวัด เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจระลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน คือ ถวายน้ำสรงที่โคนต้นไม้แทนถวายน้ำสรงพระบรมศพองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะมีการแต่งกายของสาวมอญ

เดือนมิถุนายน

ชาวมอญนิยมบวชลูกหลาน เพื่อเป็นการสืบต่ออายุของพระพุทธศาสนา ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยเพื่อทำใจให้สงบใส

เดือนกรกฎาคม

ชาวมอญหล่อเทียนเข้าพรรษาและแห่เทียนเข้าพรรษา เพื่อไปถวายตามวัดต่าง ๆ ที่คนนับถือ ตลอดทั้งถวายผ้าอาบน้ำฝนด้วย

เดือนสิงหาคม

ชาวมอญนิยมทำบุญตั้งเป็นทุนมูลนิธิเพื่อเก็บดอกผลบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญถาวรต่อไป

เดือนกันยายน

ชาวมอญนิยมทำบุญตักบาตรน้ำผึ้งตามวัดที่มีพระสงฆ์มอญและหมู่บ้านชาวมอญทั่ว ๆ ไป นิยมตักบาตรน้ำผึ้งกันทุกปี

เดือนตุลาคม

ชาวมอญทำบุญออกพรรษา ตักบาตรเทโวและตักบาตรดอกไม้

เดือนพฤศจิกายน

ชาวมอญทำบุญทอดกฐินและผ้าป่า

เดือนธันวาคม

ทำบุญด้วยผลผลิตของทางเกษตรใหม่ เช่น ข้าวใหม่ (คำข้าวเม่า) ผลไม้ที่ออกผลใหม่ ๆ นำมาถวายพระ

เดือนมกราคม

ชาวมอญทำบุญด้านกาลทาน 5 ประการ คือ

- ทำบุญกับพระอาคันตุกะมาพักแรมตามวัดของตน เพื่อเป็นการปฏิสังขารต้อนรับพระสงฆ์
- ทำบุญกับพระภิกษุซึ่งเดินทางไกล หรือออกธุดงค์ เพื่อปฏิบัติสมณธรรม
- ทำบุญกับพระภิกษุอาพาธ ซึ่งถือว่าได้บุญล้ำเลิศประเสริฐนัก
- ทำบุญให้ทานแก่บุคคลซึ่งประสบทุกข์ภัย คือ ข้าวยากหมากแพง และสงเคราะห์ประชาชนที่ประสบเคราะห์กรรมหนัก เช่น อัคคีภัย वादภัย เป็นต้น
- ทำบุญให้ทานด้วยผลผลิตเกษตรกรรมใหม่ เช่น ข้าวใหม่ ผลไม้ใหม่

เดือนกุมภาพันธ์

ชาวมอญทำบุญด้วยฟืน เพื่อให้พระภิกษุผิงไฟและถวายผ้าห่มกันหนาว ตลอดจนถวายข้าวยาสูบ เป็นต้น

เดือนมีนาคม

ชาวมอญพร้อมใจน้อมสการสักการะพระเจดีย์เหลี่ยมึง ตลอดจนร่วมจัดงานสมโภชพระเจดีย์เหลี่ยมึงที่เมืองย่างกุ้ง

(มหาช่วง (โชติปาโล) วัดอาวุธวิกสิตาราม แขวงบางพลัด : หนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระครูปฐมธรรมรัต (อัมภา) อาทิตโต หน้า 46 – 47) (อ้างใน เอ็ด ภิรมย์, 2542 : 79)

ภาคผนวก ค.

หนังสือขอความอนุเคราะห์ข้อมูลในการจัดสารนิพนธ์

5 มิถุนายน 2552

เรื่อง ขอดำเนินการขอความช่วยเหลือข้อมูลใช้ในการจัดทำสารนิพนธ์

เรียน นายกอบค.เกาะเกร็ด

ด้วยนางสง่า ชูตระกูลทอง รหัสประจำตัวนักศึกษา 5004-3217 นักศึกษาระดับปริญญาโท
หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต(ภาคสมทบ) สาขาวิชาการสื่อสารการท่องเที่ยวและบันเทิง
มหาวิทยาลัยเกริก กำลังทำสารนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการสื่อสารการท่องเที่ยว จังหวัดนนทบุรี
กรณีศึกษา การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด” โดยมีรองศาสตราจารย์ ประจัน วัลลิโก
เป็นกรรมการที่ปรึกษา

กรรมการที่ปรึกษา สารนิพนธ์ประจำตัวนักศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้นำชุมชน
กลุ่ม ผู้บริหารเกาะเกร็ด มีความรู้ความสามารถในเรื่องดังกล่าว และคำแนะนำของท่านจะเป็น
ประโยชน์ เป็นข้อมูลสำคัญ ในการทำสารนิพนธ์ของนักศึกษา จึงใคร่ขอดำเนินการขอความช่วยเหลือจากท่าน
ได้โปรดให้คำแนะนำตามที่เห็นสมควร เพื่อประโยชน์ในการทำสารนิพนธ์ครั้งนี้ และขอขอบคุณ
ท่านมา ณ โอกาสนี้

(นางสาวนุสรา สิ้นสุข)

เลขานุการหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสื่อสารการท่องเที่ยวและบันเทิง

หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต (ภาคสมทบ)

โทรศัพท์ 0-2552-3510

โทรสาร 0-2552-3511

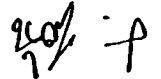
5 มิถุนายน 2552

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ข้อมูลใช้ในการจัดทำสารนิพนธ์

เรียน สมาชิกหมู่ที่ 1

ด้วยนางสง่า ชูตระกูลทอง รหัสประจำตัวนักศึกษา 5004-3217 นักศึกษาระดับปริญญาโท
หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต(ภาคสมทบ) สาขาวิชาการสื่อสารการท่องเที่ยวและบันเทิง
มหาวิทยาลัยเกริก กำลังทำสารนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการสื่อสารการท่องเที่ยว จังหวัดนนทบุรี
กรณีศึกษา การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด” โดยมีรองศาสตราจารย์ ประจัน วัลลิโก
เป็นกรรมการที่ปรึกษา

กรรมการที่ปรึกษา สารนิพนธ์ประจำตัวนักศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้นำชุมชน
กลุ่ม สมาชิกหมู่ที่ 1 มีความรู้ความสามารถในเรื่องดังกล่าว และคำแนะนำของท่านจะเป็นประโยชน์
เป็นข้อมูลสำคัญ ในการทำสารนิพนธ์ของนักศึกษา จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้โปรดให้
คำแนะนำตามที่เห็นสมควร เพื่อประโยชน์ในการทำสารนิพนธ์ครั้งนี้ และขอขอบคุณท่านมา
ณ โอกาสนี้

(นางสาวนุสรา สิ้นสุข)

เลขานุการหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสื่อสารการท่องเที่ยวและบันเทิง

หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต (ภาคสมทบ)

โทรศัพท์ 0-2552-3510

โทรสาร 0 2552-3511

5 มิถุนายน 2552

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลใช้ในการจัดทำสารนิพนธ์

เรียน สมาชิกหมู่ที่ 2

ด้วยนายสง่า ชูตระกูลทอง รหัสประจำตัวนักศึกษา 5004-3217 นักศึกษาระดับปริญญาโท
หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต(ภาคสมทบ) สาขาวิชาการสื่อสารการท่องเที่ยวและบันเทิง
มหาวิทยาลัยเกริก กำลังทำสารนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการสื่อสารการท่องเที่ยว จังหวัดนนทบุรี
กรณีศึกษา การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด” โดยมีรองศาสตราจารย์ ประชัน วัลลิโก
เป็นกรรมการที่ปรึกษา

กรรมการที่ปรึกษา สารนิพนธ์ประจำตัวนักศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้นำชุมชน
กลุ่ม สมาชิกหมู่ที่ 2 มีความรู้ความสามารถในเรื่องดังกล่าว และคำแนะนำของท่านจะเป็นประโยชน์
เป็นข้อมูลสำคัญ ในการทำสารนิพนธ์ของนักศึกษา จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้โปรดให้
คำแนะนำตามที่เห็นสมควร เพื่อประโยชน์ในการทำสารนิพนธ์ครั้งนี้ และขอขอบคุณท่านมา
 ณ โอกาสนี้

(นางสาวนุสรา สิ้นสุข)

เลขานุการหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสื่อสารการท่องเที่ยวและบันเทิง

หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต (ภาคสมทบ)

โทรศัพท์ 0-2552-3510

โทรสาร 0-2552-3511

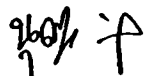
5 มิถุนายน 2552

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลใช้ในการจัดทำสารนิพนธ์

เรียน สมาชิกหมู่ที่ 3

ด้วยนายสง่า ชูตระกูลทอง รหัสประจำตัวนักศึกษา 5004-3217 นักศึกษาระดับปริญญาโท
หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต(ภาคสมทบ) สาขาวิชาการสื่อสารการท่องเที่ยวและบันเทิง
มหาวิทยาลัยเกริก กำลังทำสารนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการสื่อสารการท่องเที่ยว จังหวัดนนทบุรี
กรณีศึกษา การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด” โดยมีรองศาสตราจารย์ ประชัน วัลลิโก
เป็นกรรมการที่ปรึกษา

กรรมการที่ปรึกษา สารนิพนธ์ประจำตัวนักศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้นำชุมชน
กลุ่ม สมาชิกหมู่ที่ 3 มีความรู้ความสามารถในเรื่องดังกล่าว และคำแนะนำของท่านจะเป็นประโยชน์
เป็นข้อมูลสำคัญ ในการทำสารนิพนธ์ของนักศึกษา จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้โปรดให้
คำแนะนำตามที่เห็นสมควร เพื่อประโยชน์ในการทำสารนิพนธ์ครั้งนี้ และขอขอบคุณท่านมา
 ณ โอกาสนี้

(นางสาวนุสรา สิ้นสุข)

เลขานุการหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสื่อสารการท่องเที่ยวและบันเทิง

หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต (ภาคสมทบ)

โทรศัพท์ 0-2552-3510

โทรสาร 0-2552-3511

5 มิถุนายน 2552

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ข้อมูลใช้ในการจัดทำสารนิพนธ์

เรียน สมาชิกหมู่ที่ 4

ด้วยนางสง่า ชูตระกูลทอง รหัสประจำตัวนักศึกษา 5004-3217 นักศึกษาระดับปริญญาโท
หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต(ภาคสมทบ) สาขาวิชาการสื่อสารการท่องเที่ยวและบันเทิง
มหาวิทยาลัยเกริก กำลังทำสารนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการสื่อสารการท่องเที่ยว จังหวัดนนทบุรี
กรณีศึกษา การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด” โดยมีรองศาสตราจารย์ ประชัน วัลลิโก
เป็นกรรมการที่ปรึกษา

กรรมการที่ปรึกษา สารนิพนธ์ประจำตัวนักศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้นำชุมชน
กลุ่ม สมาชิกหมู่ที่ 4 มีความรู้ความสามารถในเรื่องดังกล่าว และคำแนะนำของท่านจะเป็นประโยชน์
เป็นข้อมูลสำคัญ ในการทำสารนิพนธ์ของนักศึกษา จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้โปรดให้
คำแนะนำตามที่เห็นสมควร เพื่อประโยชน์ในการทำสารนิพนธ์ครั้งนี้ และขอขอบคุณท่านมา
ณ โอกาสนี้

(นางสาวนุสรา สิ้นสุข)

เลขานุการหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสื่อสารการท่องเที่ยวและบันเทิง

หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต (ภาคสมทบ)

โทรศัพท์ 0-2552-3510

โทรสาร 0-2552-3511

5 มิถุนายน 2552

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลใช้ในการจัดทำสารนิพนธ์

เรียน สมาชิกหมู่ที่ 5

ด้วยนายสง่า ชูตระกูลทอง รหัสประจำตัวนักศึกษา 5004-3217 นักศึกษาระดับปริญญาโท
หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต(ภาคสมทบ) สาขาวิชาการสื่อสารการท่องเที่ยวและบันเทิง
มหาวิทยาลัยเกริก กำลังทำสารนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการสื่อสารการท่องเที่ยว จังหวัดนนทบุรี
กรณีศึกษา การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด” โดยมีรองศาสตราจารย์ ประจัน วัลลิโก
เป็นกรรมการที่ปรึกษา

กรรมการที่ปรึกษา สารนิพนธ์ประจำตัวนักศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้นำชุมชน
กลุ่ม สมาชิกหมู่ที่ 5 มีความรู้ความสามารถในเรื่องดังกล่าว และคำแนะนำของท่านจะเป็นประโยชน์
เป็นข้อมูลสำคัญ ในการทำสารนิพนธ์ของนักศึกษา จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้โปรดให้
คำแนะนำตามที่เห็นสมควร เพื่อประโยชน์ในการทำสารนิพนธ์ครั้งนี้ และขอขอบคุณท่านมา
ณ โอกาสนี้

(นางสาวนุสรุ สิ้นสุข)

เลขานุการหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสื่อสารการท่องเที่ยวและบันเทิง

หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต (ภาคสมทบ)

โทรศัพท์ 0-2552-3510

โทรสาร 0-2552-3511

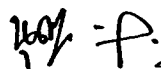
5 มิถุนายน 2552

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ข้อมูลใช้ในการจัดทำสารนิพนธ์

เรียน สมาชิกหมู่ที่ 6

ด้วยนายสง่า ชูตระกูลทอง รหัสประจำตัวนักศึกษา 5004-3217 นักศึกษาระดับปริญญาโท
หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต(ภาคสมทบ) สาขาวิชาการสื่อสารการท่องเที่ยวและบันเทิง
มหาวิทยาลัยเกริก กำลังทำสารนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการสื่อสารการท่องเที่ยว จังหวัดนนทบุรี
กรณีศึกษา การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด” โดยมีรองศาสตราจารย์ ประจักษ์ วัลลโก
เป็นกรรมการที่ปรึกษา

กรรมการที่ปรึกษา สารนิพนธ์ประจำตัวนักศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้นำชุมชน
กลุ่ม สมาชิกหมู่ที่ 6 มีความรู้ความสามารถในเรื่องดังกล่าว และคำแนะนำของท่านจะเป็นประโยชน์
เป็นข้อมูลสำคัญ ในการทำสารนิพนธ์ของนักศึกษา จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้โปรดให้
คำแนะนำตามที่เห็นสมควร เพื่อประโยชน์ในการทำสารนิพนธ์ครั้งนี้ และขอขอบคุณท่านมา
ณ โอกาสนี้

(นางสาวนุสรา สิ้นสุข)

เลขานุการหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสื่อสารการท่องเที่ยวและบันเทิง

หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต (ภาคสมทบ)

โทรศัพท์ 0-2552-3510

โทรสาร 0-2552-3511

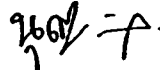
5 มิถุนายน 2552

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ข้อมูลใช้ในการจัดทำสารนิพนธ์

เรียน สมาชิกหมู่ที่ 7

ด้วยนายสง่า ชูตระกูลทอง รหัสประจำตัวนักศึกษา 5004-3217 นักศึกษาระดับปริญญาโท
หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต(ภาคสมทบ) สาขาวิชาการสื่อสารการท่องเที่ยวและบันเทิง
มหาวิทยาลัยเกริก กำลังทำสารนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการสื่อสารการท่องเที่ยว จังหวัดนนทบุรี
กรณีศึกษา การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด” โดยมีรองศาสตราจารย์ ประชัน วัลลิโก
เป็นกรรมการที่ปรึกษา

กรรมการที่ปรึกษา สารนิพนธ์ประจำตัวนักศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้นำชุมชน
กลุ่ม สมาชิกหมู่ที่ 7 มีความรู้ความสามารถในเรื่องดังกล่าว และคำแนะนำของท่านจะเป็นประโยชน์
เป็นข้อมูลสำคัญ ในการทำสารนิพนธ์ของนักศึกษา จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้โปรดให้
คำแนะนำตามที่เห็นสมควร เพื่อประโยชน์ในการทำสารนิพนธ์ครั้งนี้ และขอขอบคุณท่านมา
 ณ โอกาสนี้

(นางสาวนุสรา สิ้นสุข)

เลขานุการหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสื่อสารการท่องเที่ยวและบันเทิง

หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต (ภาคสมทบ)

โทรศัพท์ 0-2552-3510

โทรสาร 0-2552-3511

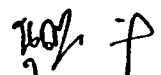
5 มิถุนายน 2552

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลใช้ในการจัดทำสารนิพนธ์

เรียน ผู้นำชุมชนและกลุ่ม กลุ่มชนมไทย

ด้วยนายสง่า ชูตระกูลทอง รหัสประจำตัวนักศึกษา 5004-3217 นักศึกษาระดับปริญญาโท
หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต(ภาคสมทบ) สาขาวิชาการสื่อสารการท่องเที่ยวและบันเทิง
มหาวิทยาลัยเกริก กำลังทำสารนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการสื่อสารการท่องเที่ยว จังหวัดนนทบุรี
กรณีศึกษา การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด” โดยมีรองศาสตราจารย์ ประชัน วัลลิโก
เป็นกรรมการที่ปรึกษา

กรรมการที่ปรึกษา สารนิพนธ์ประจำตัวนักศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้นำชุมชน
กลุ่ม ชนมไทย มีความรู้ความสามารถในเรื่องดังกล่าว และคำแนะนำของท่านจะเป็นประโยชน์
เป็นข้อมูลสำคัญ ในการทำสารนิพนธ์ของนักศึกษา จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้โปรดให้
คำแนะนำตามที่เห็นสมควร เพื่อประโยชน์ในการทำสารนิพนธ์ครั้งนี้ และขอขอบคุณท่านมา
ณ โอกาสนี้

(นางสาวนุสรา สิ้นสุข)

เลขานุการหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสื่อสารการท่องเที่ยวและบันเทิง

หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต (ภาคสมทบ)

โทรศัพท์ 0-2552-3510

โทรสาร 0-2552-3511

5 มิถุนายน 2552

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ข้อมูลใช้ในการจัดทำสารนิพนธ์

เรียน ผู้นำชุมชนและกลุ่ม กลุ่มบ้านชนมไทยคุณแคว้นเกาะเกร็ด

ด้วยนายสง่า ชูตระกูลทอง รหัสประจำตัวนักศึกษา 5004-3217 นักศึกษาระดับปริญญาโท
หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต(ภาคสมทบ) สาขาวิชาการสื่อสารการท่องเที่ยวและบันเทิง
มหาวิทยาลัยเกริก กำลังทำสารนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการสื่อสารการท่องเที่ยว จังหวัดนนทบุรี
กรณีศึกษา การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด” โดยมีรองศาสตราจารย์ ประจักษ์ วัลลโก
เป็นกรรมการที่ปรึกษา

กรรมการที่ปรึกษา สารนิพนธ์ประจำตัวนักศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้นำชุมชน
กลุ่มบ้านชนมไทยคุณแคว้น มีความรู้ความสามารถในเรื่องดังกล่าว และคำแนะนำของท่านจะเป็น
ประโยชน์ เป็นข้อมูลสำคัญ ในการทำสารนิพนธ์ของนักศึกษา จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน
ได้โปรดให้คำแนะนำตามที่เห็นสมควร เพื่อประโยชน์ในการทำสารนิพนธ์ครั้งนี้ และขอขอบคุณ
ท่านมา ณ โอกาสนี้

(นางสาวนุสรา สิ้นสุข)

เลขานุการหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสื่อสารการท่องเที่ยวและบันเทิง

หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต (ภาคสมทบ)

โทรศัพท์ 0-2552-3510

โทรสาร 0-2552-3511

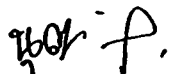
5 มิถุนายน 2552

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ข้อมูลใช้ในการจัดทำสารนิพนธ์

เรียน ผู้นำชุมชนและกลุ่ม กลุ่มคัดกรองเครื่องปั้นดินเผาเกาะเกร็ด ม.1

ด้วยนายสง่า ชูตระกูลทอง รหัสประจำตัวนักศึกษา 5004-3217 นักศึกษาระดับปริญญาโท
หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต(ภาคสมทบ) สาขาวิชาการสื่อสารการท่องเที่ยวและบันเทิง
มหาวิทยาลัยเกริก กำลังทำสารนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการสื่อสารการท่องเที่ยว จังหวัดนนทบุรี
กรณีศึกษา การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด” โดยมีรองศาสตราจารย์ ประจัน วัลลิโก
เป็นกรรมการที่ปรึกษา

กรรมการที่ปรึกษา สารนิพนธ์ประจำตัวนักศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้นำชุมชน
กลุ่มคัดกรอง มีความรู้ความสามารถในเรื่องดังกล่าว และคำแนะนำของท่านจะเป็นประโยชน์
เป็นข้อมูลสำคัญ ในการทำสารนิพนธ์ของนักศึกษา จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้โปรดให้
คำแนะนำตามที่เห็นสมควร เพื่อประโยชน์ในการทำสารนิพนธ์ครั้งนี้ และขอขอบคุณท่านมา
ณ โอกาสนี้

(นางสาวนุสรา สิ้นสุข)

เลขานุการหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสื่อสารการท่องเที่ยวและบันเทิง

หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต (ภาคสมทบ)

โทรศัพท์ 0-2552-3510

โทรสาร 0-2552-3511

5 มิถุนายน 2552

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลใช้ในการจัดทำสารนิพนธ์

เรียน ผู้นำชุมชนและกลุ่ม กลุ่มอาชีพสหกรณ์ศิลปะประดิษฐ์เกาะเกร็ด

ด้วยนางสง่า ชูตระกูลทอง รหัสประจำตัวนักศึกษา 5004-3217 นักศึกษาระดับปริญญาโท
หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต(ภาคสมทบ) สาขาวิชาการสื่อสารการท่องเที่ยวและบันเทิง
มหาวิทยาลัยเกริก กำลังทำสารนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการสื่อสารการท่องเที่ยว จังหวัดนนทบุรี
กรณีศึกษา การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด” โดยมีรองศาสตราจารย์ ประจักษ์ วัลลิกโก
เป็นกรรมการที่ปรึกษา

กรรมการที่ปรึกษา สารนิพนธ์ประจำตัวนักศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้นำชุมชน
กลุ่มอาชีพสหกรณ์ มีความรู้ความสามารถในเรื่องดังกล่าว และคำแนะนำของท่านจะเป็นประโยชน์
เป็นข้อมูลสำคัญ ในการทำสารนิพนธ์ของนักศึกษา จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้โปรดให้
คำแนะนำตามที่เห็นสมควร เพื่อประโยชน์ในการทำสารนิพนธ์ครั้งนี้ และขอขอบคุณท่านมา
ณ โอกาสนี้

(นางสาวนุสรา สิ้นสุข)

เลขานุการหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสื่อสารการท่องเที่ยวและบันเทิง

หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต (ภาคสมทบ),

โทรศัพท์ 0-2552-3510

โทรสาร 0-2552-3511

5 มิถุนายน 2552

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลใช้ในการจัดทำสารนิพนธ์

เรียน ผู้นำชุมชนและกลุ่ม กลุ่มผู้ดูแลวัดปรมัยยิกาวาสวรวิหาร

ด้วยนายสง่า ชูตระกูลทอง รหัสประจำตัวนักศึกษา 5004-3217 นักศึกษาระดับปริญญาโท
หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต(ภาคสมทบ) สาขาวิชาการสื่อสารการท่องเที่ยวและบันเทิง
มหาวิทยาลัยเกริก กำลังทำสารนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการสื่อสารการท่องเที่ยว จังหวัดนนทบุรี
กรณีศึกษา การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด” โดยมีรองศาสตราจารย์ ประจัน วัลลิโก
เป็นกรรมการที่ปรึกษา

กรรมการที่ปรึกษา สารนิพนธ์ประจำตัวนักศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้นำชุมชน
กลุ่มผู้ดูแลวัด มีความรู้ความสามารถในเรื่องดังกล่าว และคำแนะนำของท่านจะเป็นประโยชน์
เป็นข้อมูลสำคัญ ในการทำสารนิพนธ์ของนักศึกษา จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้โปรดให้
คำแนะนำตามที่เห็นสมควร เพื่อประโยชน์ในการทำสารนิพนธ์ครั้งนี้ และขอขอบคุณท่านมา
 ณ โอกาสนี้

(นางสาวนุสรา สิ้นสุข)

เลขานุการหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสื่อสารการท่องเที่ยวและบันเทิง

หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต (ภาคสมทบ)

โทรศัพท์ 0-2552-3510

โทรสาร 0-2552-3511

มหาวิทยาลัยเกริก
KRIRK UNIVERSITY

43/1111 ถนนรามอินทรา เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10220 โทร. 552-3500-9 ตู.ป.ณ.93 โทรสาร.552-3513
43/1111 Ram-intra Road, Bangkhen, Bangkok 10220 tel. 552-3500-9 P.O.B 93 Fax. 552-3513

5 มิถุนายน 2552

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลใช้ในการจัดทำสารนิพนธ์

เรียน ผู้นำชุมชนและกลุ่ม การนำเที่ยวทางเรือรอบเกาะเกร็ด

ด้วยนายสง่า ชูตระกูลทอง รหัสประจำตัวนักศึกษา 5004-3217 นักศึกษาระดับปริญญาโท
หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต(ภาคสมทบ) สาขาวิชาการสื่อสารการท่องเที่ยวและบันเทิง
มหาวิทยาลัยเกริก กำลังทำสารนิพนธ์ เรื่อง “รูปแบบการสื่อสารการท่องเที่ยว จังหวัดนนทบุรี
กรณีศึกษา การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนมอญเกาะเกร็ด” โดยมีรองศาสตราจารย์ ประชัน วัลลิโก
เป็นกรรมการที่ปรึกษา

กรรมการที่ปรึกษา สารนิพนธ์ประจำตัวนักศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้นำชุมชน
กลุ่มการนำเที่ยวทางเรือ มีความรู้ความสามารถในเรื่องดังกล่าว และคำแนะนำของท่านจะเป็น
ประโยชน์ เป็นข้อมูลสำคัญ ในการทำสารนิพนธ์ของนักศึกษา จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน
ได้โปรดให้คำแนะนำตามที่เห็นสมควร เพื่อประโยชน์ในการทำสารนิพนธ์ครั้งนี้ และขอขอบคุณ
ท่านมา ณ โอกาสนี้

(นางสาวนุสรุ สิ้นสุข)

เลขานุการหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสื่อสารการท่องเที่ยวและบันเทิง

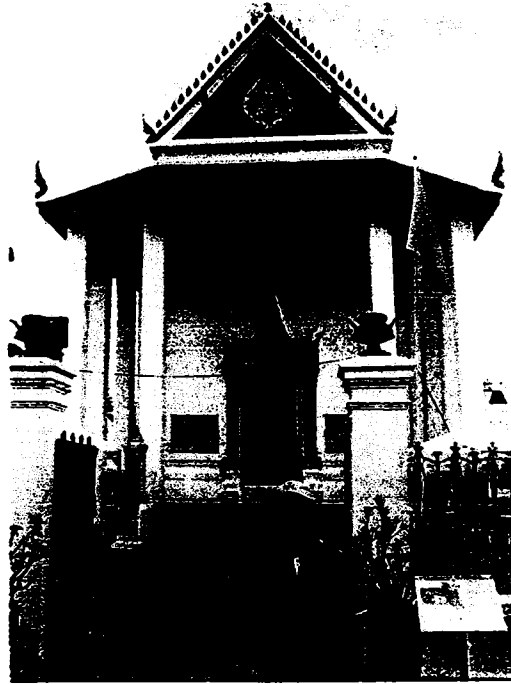
หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต (ภาคสมทบ)

โทรศัพท์ 0-2552-3510

โทรสาร 0-2552-3511

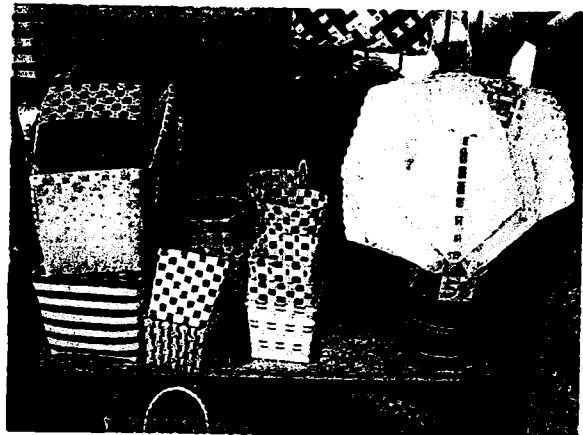
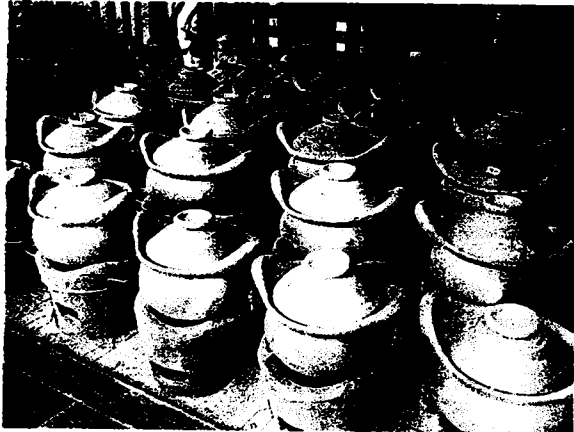
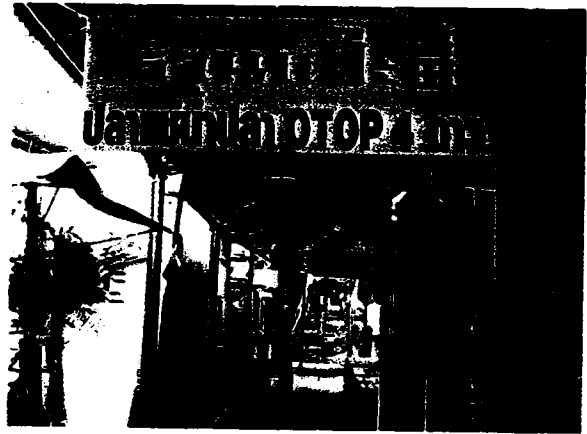
ภาคผนวก ง.

**ภาพประกอบการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน, กลุ่มแกนนำต่าง ๆ และสมาชิกในชุมชน
และหน่วยงานภายนอก**

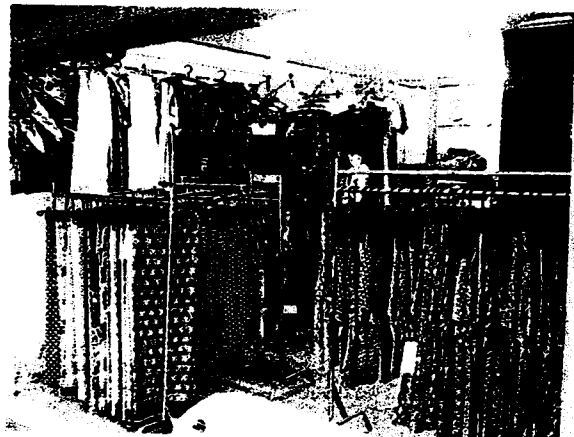

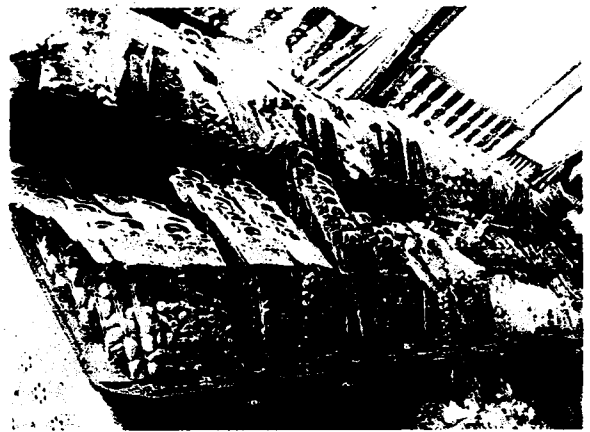

กิตติมรณีย์ไทยบ้าน หมู่ที่ 7
นาง สุพัตรา เกตุรัมย์
โทร. 085-241-1170

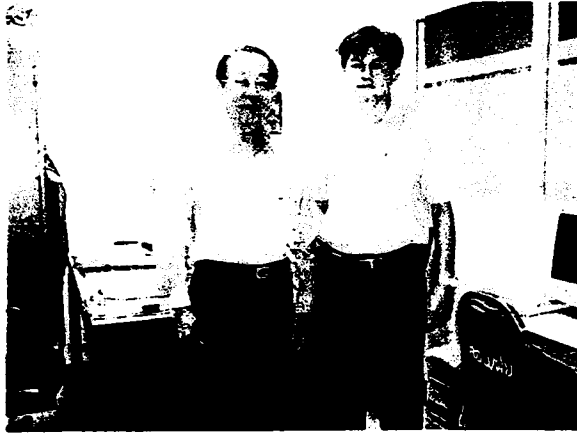

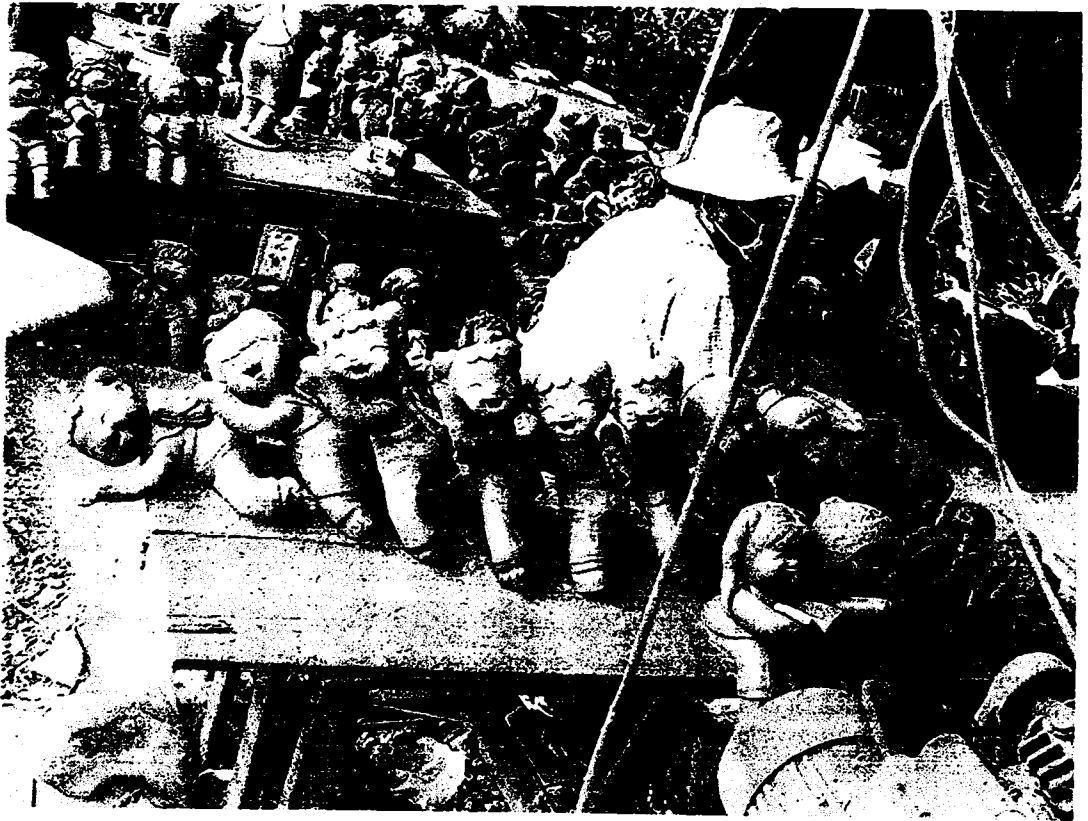

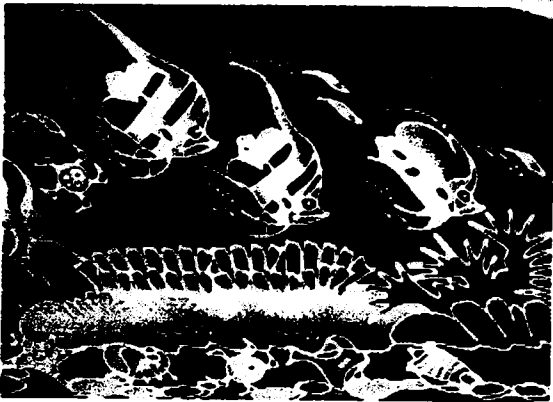
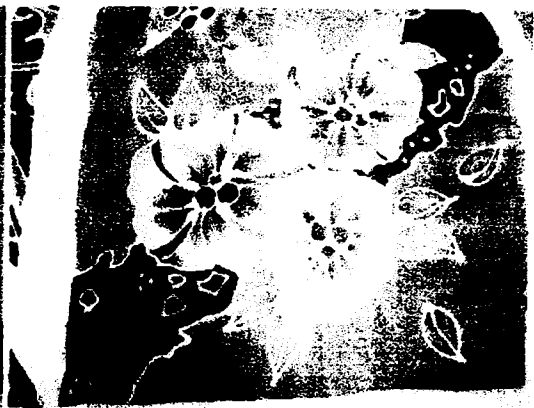

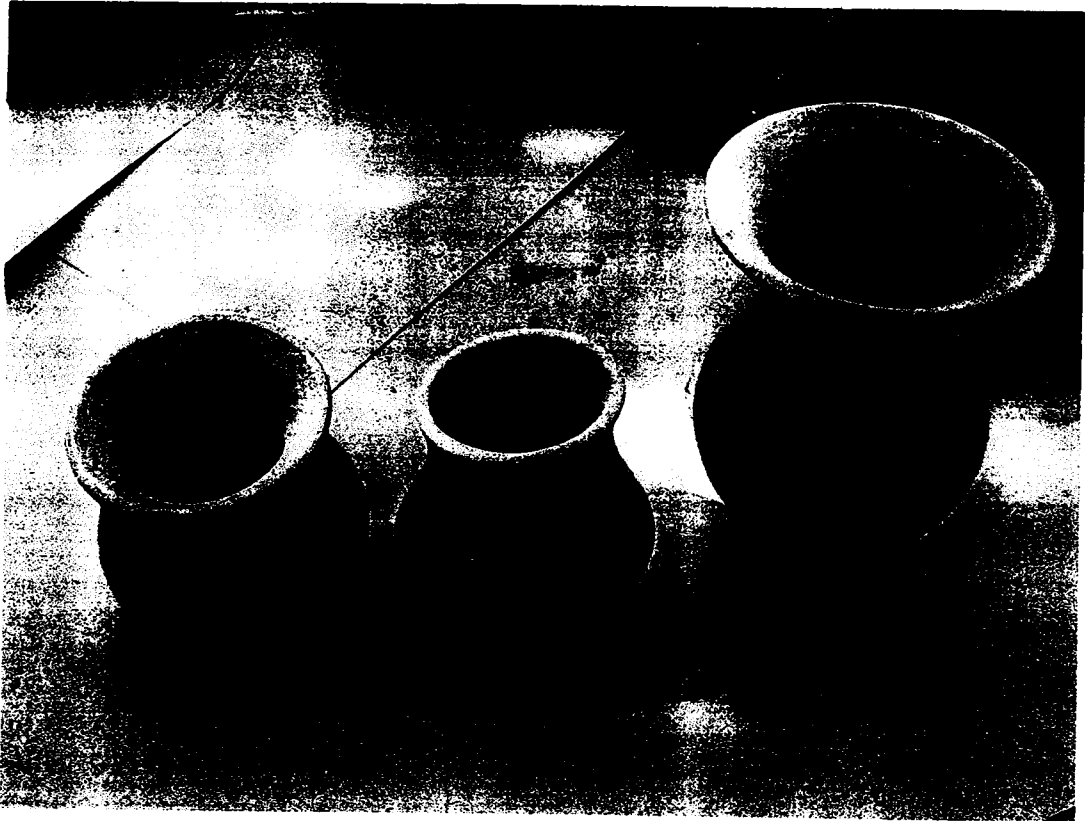

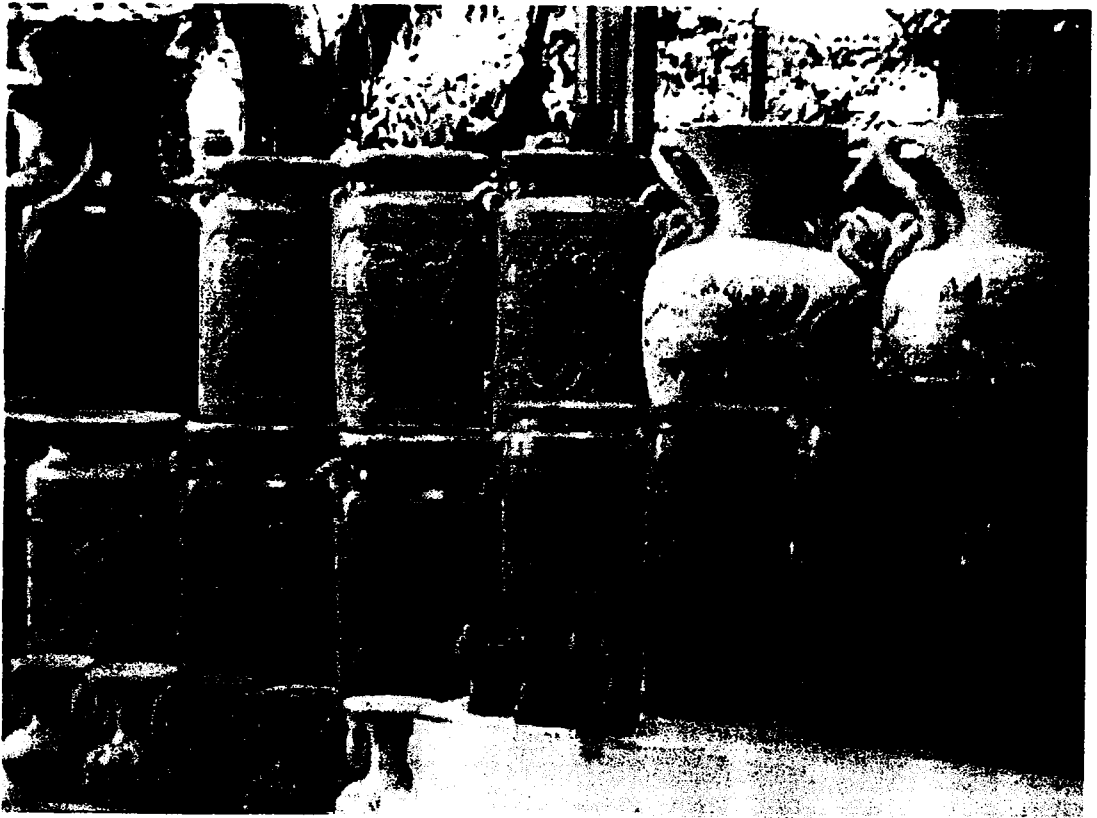

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความในหนังสือ

กาญจนา แก้วเทพ. มองสื่อใหม่ มองสังคมใหม่. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ็ดดิสัน เพรส โปรดักส์, 2543.

เกศินี จุฑาวิจิตร. การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. นครปฐม : คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏนครปฐม, 2542.

เกษรศาสตร์, มหาวิทยาลัย. คณะวนศาสตร์ ศูนย์วิจัยป่าไม้. โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ : กรณีภาคใต้. (ม.ป.ท.), 2538.

จิรพรรณ กาญจนจิตรรา. การสังคมสงเคราะห์เบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522.)

จุมพล หนิมพานิช. นโยบายสาธารณะ. นนทบุรี : สำนักเทคโนโลยีการศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, (ม.ป.ป.)

ฉลอง ภิมขันธ์. กระบวนการกลุ่ม. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยครูภูเก็ต, 2521.

ทรงพล ภูมิพัฒน์. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา ฝ่ายเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2538.

ทวีทอง หงส์วิวัฒน์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, 2527.

ธงชัย สืบสันติวงศ์. องค์การกับการสื่อสาร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542.

นิตยาภรณ์ หิรัญนิมล. ฝ่าวิกฤตด้วยพลังชุมชน. กรุงเทพมหานคร : กรมประชาสัมพันธ์, 2543.

บรรยงค์ โดจินดา. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : รวมสาสน์, 2542.

ประเทือง ทวีสิน. นโยบายและการลงทุนโดยภาคเอกชนในการจัดการขยะมูลฝอยของกรุงเทพมหานคร เอกสารประกอบการบรรยาย. กรุงเทพมหานคร, 2534.

ปาริชาติ สถาปิตานนท์. การสื่อสารกลไกสำคัญในการก้าวสู่ประชาสังคมในศตวรรษที่ 21. วารสารนิเทศศาสตร์ 17 (2542) : 74.

พยอม วงศ์สารศรี. การบริหารทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร : คณะวิชาวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2542.

พัฒน์ บุญขันธ์พันธ์. การสร้างพลังชุมชนโดยกระบวนการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2517.

- ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ และคณะ. ปริบทการสื่อสาร : ระดับบุคคล กลุ่ม องค์กร และสื่อสารมวลชน. กรุงเทพมหานคร : คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. หลักการพัฒนาชุมชนและพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : หจก. ไทยอนุเคราะห์ ไทย, 2542.
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาถ. การพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531.
- วิรัตน์ สมคน และคณะ. ผู้นำและกลุ่ม. สงขลา : สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคใต้, 2530.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. การพัฒนาชุมชน. นครหลวงฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2515.
- สำเร็จ สิงหواره. ประมุขศิลป์. (ม.ป.ท.): โรงพิมพ์จักรวัฒนา, 2506.
- สุเทพ สุนทรเกษม. การศึกษาหมู่บ้านอย่างใกล้ชิดเกี่ยวกับลักษณะผู้นำท้องถิ่น อำเภออำนาจเจริญ จ.อุบลราชธานี : รายงานการวิจัย. พระนคร : กองวิจัยและประเมินผล กรมการพัฒนาชุมชน, 2510.
- เสนาะ ดิยาว์. การสื่อสารในองค์กร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.
- ภราเดช พษ์วิเชียร. พัฒนาท้องถิ่นไทยในทิศทางที่ยั่งยืน. จุลสารการท่องเที่ยว 15 (เมษายน - มิถุนายน 2539) 4-7.
- อนุชาติ พวงสำลี และวีรบูรณ์ วิสารทสกุล. ประชาสังคม : คำ ความคิด และความหมาย. กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2540.

เอกสารอื่นๆ

- กรรณิการ์ ชมดี. “การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ : การศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภี ค.ท่าช้าง จ.อุบลราชธานี.” วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524.
- กรุณา เดชาดิวงส์ ณ อยุธยา. “ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมสื่อสาร ความทันสมัย และความน่าเชื่อถือของเจ้าหน้าที่กับทัศนคติที่มีต่อการพัฒนาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวตัวอย่างของชาวบ้านปราสาท ค.ธารปราสาท อ.โนนสูง จ.นครราชสีมา.” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- จิตติมา สุขผลิน. “แนวทางกำหนดแผนประชาสัมพันธ์งานการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านวัฒนธรรม.” วิทยานิพนธ์ปริญญาวารสารศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

- ชูศักดิ์ ชูช่วย. “บทบาทของผู้นำท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชนตามการรับรู้ของผู้นำท้องถิ่นและประชาชนในหมู่บ้านพัฒนาดีเด่นและหมู่บ้านทั่วไปภาคใต้.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.
- ธิดาพร มีกิ่งทอง. “ปัจจัยประชากร รูปแบบการสื่อสารกับความเหนื่อยหน่ายในการปฏิบัติงานของตำรวจจราจรสังกัดกองบังคับการตำรวจจราจร.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- นพรัตน์ มณีรัตน์. “การสื่อสารในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวง อ.ลานสกา จ. นครศรีธรรมราช.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- นาอีม๊ะ นิยะ. “รูปแบบการสื่อสารและการยอมรับบทบาทของสตรีมุสลิมในการบริหารจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์อิสลามบ้านสุไหงปาเนอ อ.เมือง จ.ปัตตานี.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวคิน. “การมีส่วนร่วมของประชาชน : นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบัน.” นายทวิทอง หงส์วิวัฒน์ (บรรณาธิการ). กรุงเทพมหานคร : สักดิ์โสภาคการพิมพ์, 2527.
- บุญเกิด มาอ่อง. “การศึกษาการรวมกลุ่มและการทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มผู้ฟังวิทยุ จส.100.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- ปัญญา สวัสดิ์เสรี. “ความคิดเห็นของประชาชนในเขตจอมทองที่มีต่อบทบาทผู้นำชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- พงษ์ศักดิ์ ศุกรสุด. “โครงสร้างอำนาจชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณี ชุมชนบางกะเจ้า.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2536.
- เวทีนิ สตะเวทิน. “การสื่อสารในการจัดการประมงบางลำพู.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- อาภรณ์ ภาพแก้ว. “ลักษณะในการเป็นผู้นำชุมชนของนักศึกษากลุ่มวิทยาลัยภาคใต้ตามการรับรู้ของตนเอง.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.

Books

- Cartwright, Dorwin. Group Dynamic Research and Theory. 2nd ed. Illinois : Tavistock Publications, 1960.
- Dwyer, Judith. The Business Communication Handbook. 4th ed. Sydney : Prentice Hall of Australia Pty., 1997.
- Lumsden, Gay. Communicating in Groups and Teams : Sharing Leadership. 2nd ed. Belmont, California : Wadsworth Publishing, 1997.
- Pfiffner, John M. and Sherwood, Frank P. Administrative Organization. New Delhi : Prentice Hall of India Pvt., 1964.
- Rogers, Everett M. Communication Strategies for Family Planning. New York : The Free Press, 1973.
- Singha, A; and Sathapitanonda, P. "The Role of Communication Development : Lessons Learned from the Critique of the Dominant, Dependency, and Alternative Paradigm." Journal of Development Communication 7 (1996) : 10-25.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล	นายสง่า ชูตระกูลทอง
วัน เดือน ปีเกิด	2 สิงหาคม 2494
ภูมิลำเนาเกิด	กรุงเทพมหานคร
ที่อยู่ปัจจุบัน	58/189 ถนนรามอินทรา แขวงคันนายาว เขตคันนายาว กรุงเทพฯ
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี สาขาการโฆษณาและการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก